

”Sai niinkun periaatteessa uuden lapsuuden”

Perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemukset saamastaan tuesta

**Marja-Riitta Saarela
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2008**

TIIVISTELMÄ

”SAI NIINKUN PERIAATTEESSA UUDEN LAPSUUDEN”

Perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemukset saamastaan tuesta

Marja-Riitta Saarela

Yhteiskuntapolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Risto Heiskala & Marjo Kuronen

Kevät 2008

Sivumäärä 81 + liitteet 4 sivua

Tutkimuskohteena tässä Pro gradu-tutkielmassa toimivat sijaisperheissä eläneet lapset ja nuoret. Tavoitteena on selvittää, miten ja keneltä perhehoitoon sijoitetut lapset ja nuoret ovat kokeneet saaneensa tukea sijaishuollossa ollessaan. Lisäksi pohdin toimenpiteitä ja keinoja, joiden avulla perhehoitolapsia ja -nuoria kyettäisiin tukemaan paremmin niin biologisten vanhempien, sijaisvanhempien, sosiaalitoimen sekä muiden läheisten ja ystävien toimesta.

Tutkimuksen teoreettinen perusta pohjautuu sijaishuollon ja erityisesti perhehoidon tarkasteluun. Lisäksi tutkimuksen teoreettisessa osassa käsitellään sosiaalista tukea sekä sen myötä lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita.

Tutkimusaineiston muodostaa haastatteluaineisto, joka koostuu 10 teemahaastattelusta. Haastateltavat olivat 18–24-vuotiaita entisiä perhehoidossa olleita nuoria. Haastateltavat nuoret etsittiin Pelastakaa Lapset ry:n ja Sinut ry:n kautta eri puolilta Suomea syksyn 2007 aikana. Aineistoa olen käsitellyt teemoittelun avulla tuoden esille aineistosta nousevat teemat: nuorten sosiaaliset suhteet ja lastensuojelun rooli nuorten elämässä. Nuorten sosiaaliset suhteet teeman alla käsittelen nuorten sosiaalisia suhteita ja niiden vaikutusta nuorten kokemuksiin tuesta. Lastensuojelun rooli teema käsittelee puolestaan lastensuojelun institutionaalista puolta ja lasten kokemuksia siitä.

Haastatellut nuoret jakautuivat kolmeen tyyppiin: erittäin onnistunut sijoitus, onnistunut sijoitus ja ongelmainen sijoitus. Tyypit muodostuivat sen perusteella, kuinka onnistunut sijoitus oli nuorten esille tuomien kokemusten perusteella ollut ja kuinka hyvin he kokivat saaneensa tukea sekä lähiyhteisöltä että sosiaalihuollosta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sijaisvanhemmat ovat tärkeä tuen lähde ja voimavara sijaislapselle ja -nuorelle. Heidän toimillaan ja tuellaan on valtava merkitys lapsen kasvussa. Nuoret korostivat lisäksi erityisesti vertaistuen tärkeyttä, jonka avulla nuoret saivat samaistumiskohteita ja kuulisivat muiden kokemuksia elämisestä samankaltaisessa tilanteessa. Sosiaalihuollon piirissä työskenteleviltä henkilöiltä nuoret toivoivat ennen kaikkea joustavuutta ja heidän itsensä kuulemista heitä koskevissa asioissa. Nuoret peräsivät ennen kaikkea yksilöllisiä toimia, jossa otettaisiin huomioon jokaisen nuoren henkilökohtainen tilanne ja toiveet.

Avainsanat nuoret, perhehoito, sijaishuolto, sijaislapset, sosiaaliset suhteet, tuki

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 SIJAISPERHEHOITO LASTENSUOJELUN OSANA	7
2.1 Lasten ja nuorten asema lastensuojelussa	7
2.2 Sijaishuolto ja sen tehtävät	9
2.3 Perhehoito sijaishuollon muotona	11
2.4 Sijaishuolto ja lasten kuuleminen aiempien tutkimusten valossa	14
2.5 Tutkimustehtävä	17
3 SOSIAALINEN TUKI	19
3.1 Perhesuhteiden merkitys	20
3.2 Sukulaisten ja ystävien merkitys	22
4 TUTKIMUSPROSESSI	24
4.1 Tutkimusaineisto ja sen hankinta	24
4.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	25
4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset	27
4.4 Tutkimusjoukon kuvaus	29
4.5 Aineiston analysointi	30
5 NUORTEN SOSIAALISET SUHTEET	33
5.1. Perhe ja muut läheiset	33
5.1.1 Perhekuva	33
5.1.2 Suhteet biologisiin vanhempiin	34
5.1.3 Suhteet sijaisvanhempiin	39
5.1.4 Sisarussuhteet	41
5.1.5 Sukulaissuhteet	44
5.1.6 Ystävyysuhteet	45
5.2 Tuki, tuen tarve ja sen saanti	46
5.3 Keskeiset henkilöt	49
6 LASTENSUOJELUN ROOLI NUORTEN ELÄMÄSSÄ	52
6.1 Ammatillinen tuki	52
6.1.1 Sosiaalityöntekijä	55
6.1.2 Tukitoimien kehittäminen	56
6.2 Sijaishuolto kokonaisuutena	57
6.2.1 Sijoituksen negatiiviset puolet	59
6.3 Sijaisperhenuorten kolme tyyppiä	61
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
8 POHDINTA	70
LÄHTEET	73
LIITTEET	82

1 JOHDANTO

Kuten lastensuojelulaissa todetaan, ”lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun” (Lastensuojelulaki 417/2007, 1. §). Kaikilla lapsilla ei välttämättä ole kuitenkaan mahdollisuutta edellä mainitun kaltaiseen elämään biologisten vanhempiensa luona. Tästä johtuen Suomessa elää yli 5 000 lasta ja nuorta sijaisvanhempien kanssa (Stakes 2006).

Perhehoidon osuus sijaishuollosta on kuitenkin viime vuosien aikana laskenut sekä taloudellisten että psykologisten syiden vuoksi. Perheelle ei välttämättä ole taloudellisesti mahdollista ottaa sijaislasta. Tilanpuute asunnossa sekä taloudellisen tilanteen kiristyminen sijaislapsen vuoksi ei välttämättä houkuttele sijaislapsen ottamiseen. Lisäksi lasten ongelmat ovat vaikeutuneet. (Taskinen 2006, 18.) Päihteiden käyttö sekä masennus ja muut mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet yhä nuorempien keskuudessa, ja heidän hoitoonsa tarvitaan entistä ammattitaitoisempia lastensuojelun asiantuntijoita (Känkänen & Laaksonen 2006, 4). Samalla kun ongelmat ovat vaikeutuneet lasten ja nuorten huostaanotto- ja sijoitusikä on noussut reilusti. Alle kouluikäisten lasten osuus huostaan otetuista lapsista on laskenut 40 %:sta 30 %:iin kymmenessä vuodessa, kun samalla 12 vuotta täyttäneiden huostaanotot ovat nousseet 38 %:sta 49 %:iin. Useimmiten juuri pienet lapset ovat niitä, jotka sijoitetaan perheeseen, kun taas erityisesti vanhemmille lapsille on erityisen vaikea löytää sijaisperhettä. Tämän johtunee varmasti siitä, että pienemmillä lapsilla ei vielä ole itsellään suuria ongelmia ja niiden voidaan myös ajatella kiinnittyvän sijaisperheeseen vanhempia lapsia ja nuoria helpommin. Sijaisvanhemmiksi haluavat voivat myös ajatella, että eivät ole päteviä hoitamaan vanhempaa lasta, joka on jo joutunut kokemaan paljon, ja jolla saattaa olla vaikeita ongelmia esimerkiksi päihteiden kanssa. Lisäksi sijoituksista on tullut aikaisempaa väliaikaisempia. Tällöin vanhemmat eivät välttämättä uskalla antaa itsensä kiintyä lapseen, joka saattaa pian palata takaisin biologisten vanhempiensa luokse. (Taskinen 2006, 12, 18–19.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa sijaisperheessä eläneiden sijaishuoltolasten ja -nuorten kokemuksia saamastaan tuesta. Tämän lisäksi pohdin sitä, miten näitä sijaishuollon tärkeimpiä asiakkaita voitaisiin tukea paremmin niin sijaisvanhempien, sosiaaliviranomaisten, biologisen perheen ja muiden läheisten toimesta. Tutkimukseni

pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin entisten sijaisperheissä eläneiden nuorten haastattelujen kautta tuomalla esiin, millaisena sijaisperhehoito sekä nuorten saama ja tarvitsema tuki näyttäytyvät nuorten kokemuksissa.

Valitsin tutkimukseni lähtökohdaksi nuorten oman äänen kuulemisen, sillä he ovat itse parhaita henkilöitä kertomaan omista kokemuksistaan. Asiakkaiden eli lasten itsensä tuottama tieto, kertomukset ja kokemukset olisivat tärkeitä lastensuojelun kehittämisen lähtökohdita (Känkänen ym. 2006, 21). Lapsia ja nuoria kuullaan kuitenkin varsin harvoin lastensuojelun kehittämishankkeiden suunnitteluvaiheessa. Lasten tarpeita pohtivat usein aikuiset ammattilaiset, kuten tutkijat, kehittäjät ja erilaiset konsulentit, jolloin lapsen ääni jää huomiotta. (Oranen 2007, 4.)

Kuten jo aikaisemmin toin esille, tutkimus käsittelee sijaisperhenuorten tukea ja tuen kokemuksia. Tuki on tärkeää kaikille, sillä ihmisen on usein vaikea selviytyä yksin ilman minkäänlaista apua tai tukea muilta ihmisiltä tai instituutioilta. Tuen saamisen ja antamisen kautta ihminen sosiaalistuu yhteisönsä jäseneksi (Seikkula 1996, 16). Koska tuki tulee monesti esille sosiaalisena tukena sosiaalisten suhteiden kautta, käsittelen tutkimuksessa paljolti nuorten sosiaalisia suhteita. Pysin tuomaan mukaan vanhempien ja vanhemmuuden lisäksi myös lasten muut sosiaaliset suhteet, sillä ydinperheen sisältä ja myös sen ulkopuolelta voi löytyä monia tuen lähteitä sijaisperhelapsille ja -nuorille. Sisarusket, kaverit, sukulaiset ja kaikenlainen muunlainen tuki, kuten harrastukset, saattavat toimia suurena tukena kasvaville lapsille ja nuorille.

Tutkimusaihe on tärkeä, sillä huostaanotettujen lasten määrän kasvun myötä sijaishuolto koskettaa entistä useampaa lasta ja nuorta, vaikka sijaisperhehuollon osuus onkin laskenut. Sijaishuolto ei ole koskaan varmastikaan helppo prosessi ja sen vuoksi sekä sijaishuolto että sitä edeltäneet kokemukset jättänevätkin jälkensä sijaishuoltolapsiin ja -nuoriin (Sinkkonen 2001, 176). Tällöin ulkopuolinen apu tulee varmasti tarpeeseen ja ydinkysymykseksi muodostuukin lapsen sekä nuoren auttaminen ja tukeminen (Partanen 2005, 13).

Tutkimus muodostuu kokonaisuudessaan kahdeksasta pääluvusta. Tutkimuksen toisessa ja kolmannessa luvussa käsittelen sijaishuoltoa ja perhehoitoa laajemmin, tuon esille

aikaisempia perhehoidosta ja sijaishuollosta tehtyjä tutkimuksia sekä pohdin lapsen ja nuoren asemaa lastensuojelutoimien kohteena. Lisäksi esittelen sosiaalisen tuen muodot ja merkityksen. Nämä luvut muodostavat tutkimuksen teoreettisen pohjan.

Tutkimukseni empiirisen osuuden muodostavat luvut 4, 5 ja 6. Luvussa 4 esittelen tutkimuskysymykseni vielä tarkemmin sekä kerron tutkimuksessani käyttämäni metodeista, aineistosta sekä tutkimustyön suorittamisesta. Luvuissa 5 ja 6 käsittelen tutkimuksen tuloksia haastatteluissa esille nousseiden teema-alueiden mukaisesti. Lukuja 5 ja 6 pohjalta nousseet johtopäätökset esitän luvussa 7, jonka jälkeen pohdin jatkotutkimusmahdollisuuksia sekä tutkimusprosessia luvussa 8.

Johdannon lopuksi haluan vielä kiittää ensinnäkin kaikkia tutkimukseen osallistuneita nuoria, jotka kaikki kertoivat avoimesti kokemuksistaan sijaisperheessä. Toiseksi haluan osoittaa kiitokseni Pelastakaa Lapset ry:lle kiinnostuksesta tämänkaltaisen tutkimuksen toteuttamiseen sekä erityisesti Anneli Rikalalle, joka perehdytti minut tähänhetkisiin lastensuojelun tutkimustarpeisiin ja Paula Marjomaalle, joka puolestaan tarjosi asiantuntemustaan tutkimusprosessin läpi sekä auttoi minua erityisesti tutkimusaineistoni hankinnassa.

2 SIIJAISPERHEHOITO LASTENSUOJELUN OSANA

2.1 Lasten ja nuorten asema lastensuojelussa

Lastensuojelutoimintaa määrittävät periaatteet ovat keskeisessä osassa lastensuojelussa. Näiden periaatteiden mukaan lastensuojelutyössä tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu sekä tukea lasta hoitavien aikuisten kasvatusmahdollisuuksia. Lasten etua selvitettäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on aina otettava huomioon lapsen omat mielipiteet ja toivomukset. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4. §, 5. §.)

Kiinnostus lasten näkökulmaan on vahvistunut viime vuosikymmenien aikana lasten tasa-arvonäkemyksen, lapsen oikeuksien institutionalisoitumisen, yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen sekä lapsiammattilaisten lisääntymisen myötä. Lapsuus nähdäänkin kiehtovana ja tuoreena näkökulmana maailman muutoksen, aikuisuuden ja sukupolvisuhteiden ymmärtämiseksi. Lisäksi lasten näkemysten puuttuminen tutkimuksesta on toiminut rohkaisevana perusteluna lasten kuulemiselle. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 6–7.) Lapsinäkökulman puuttuminen tutkimuksesta johtuu varmasti pitkälti siitä, että lapset eivät itse tee tutkimusta eivätkä sen vuoksi voi tuoda näkemyksiään esille. Lapsinäkökulman tavoittamisen haasteena aikuisen kautta on lisäksi se, miten aikuinen kykenee tavoittamaan lapsen maailman. (Karlsson 2005, 176.) Vuoden 2008 alussa voimaan tulleessa uudessa laissa korostuu lapsen mielipiteen kuuleminen erityisesti, sillä lapsen juridinen kuulemisikäraja laski lain myötä 15 vuodesta 12 ikävuoteen (Lastensuojelulaki 417/2007, 20. §, 21 §).

Vaikka lapsen kuuleminen on lastensuojelulaissa määrätty, käytännössä lapsen asiaa hoidetaan kuitenkin monesti vanhempien kautta. Tällöin käsiteltävät asiatkin tulevat usein tulkituksi aikuisten kannalta. Lasten oma tietoisuus ja kyky arvioida asioita sivuutetaan helposti ja aikuisen annetaankin määritellä lapsen etu, tarpeet ja lapsen tarvitsema tuki lapsen puolesta. Lapsi jää tällöin toissijaiseksi omassa asiassaan ja hänet saatetaan myös sulkea vuorovaikutustilanteen ulkopuolelle ainoastaan puheen ja tekemisen kohteeksi. (Pohjola 1999, 114–117; Heino 2005, 217.) Lapsen näkökulmat jätetään usein sivuun, eikä niitä ole useinkaan arvostettu. Tämä johtuu pitkälti lapsen näkymättömästä asemasta. (Karlsson 2005, 187.) Lapsen asiaa kyllä hoidetaan, mutta usein keskustelu käydään aikuisten kesken lapsen yli tai ohitse (Kuronen 1993, 55–58), vaikka lapsen ja nuoren omat

tarinat saattaisivat tuoda esiin tärkeää ja tarkkaa tietoa hänen elämästä (Johnson, Yoken & Voss 1995). Lisäksi nuoren mukanaolo oman elämänsä suunnittelussa auttaisi nuorta omaksumaan kyvyn tehdä päätöksiä sekä vahvistaisi nuoren itsenäistymistä ja identiteettiä (Scannapieco, Connell-Carrick & Painter 2007). James & Prout (1997, 8) toteavatkin, että lapsia ja nuoria ei tulisi nähdä ainoastaan lastensuojelun passiivisina toimijoina, vaan heidän tulisi saada olla aktiivisesti mukana oman elämänsä rakentamisessa. Viime vuosien aikana lapsien omien näkemysten kuuntelemiseen onkin alettu kiinnittää huomiota. Lapset halutaankin nähdä aikaisempaa enemmän socialisaation kohteen sijasta sosiaalisina toimijoina (Karlsson 2005, 195).

Nuorten ja lasten puhuja-asema on käytännössä kuitenkin usein heikko lastensuojelullisissa tilanteissa. Nuorta koskevissa palavereissa nuoren muista eriävä mielipide tulee useimmiten esille ainoastaan hienovaraisena asettumisena vaikenemisen ja puhumisen rajalle. Kasvattajien kertomukset nuoren ja lapsen elämästä heikentävät useimmiten lisää nuoren puhujapositiona, sillä toisin kuin kasvattajille nuorelle ja lapselle annetaan usein vuorovaikutustilanteessa ”osattoman” ja ”tahdottoman” lapsen asema marginaalisen eli syrjäisen ja toiseuden asemansa vuoksi. Lastensuojelun kanssa tekemisissä oleva nuori onkin kulttuurisesti marginaalisessa asemassa sekä ikänsä että sosiaalihuollon asiakkuuden vuoksi. Nuoren kanssa tekemisissä olevien instituutioiden tulisikin antaa nuoren kertoa oma tarinansa ja antaa sille riittävästi tilaa. (Raitakari 2004, 64–73.)

Lasten ja nuorten kuvausten kuuleminen on tärkeää monestakin syystä. Lasten kuunteleminen osoittaa lasten olevan tasa-arvoisia ihmisiä, joiden mielipiteillä on merkitystä (Neale 2004, 7). Toiseksi lapsia ja nuoria kuulemalla kartuttaisimme tietoa siitä, millaisena sijaisperheissä elävät lapset näkevät sijaisperheissä saamansa huollon ja hoidon. Sijaisperheissä eläneiden lasten kokemusten kautta sosiaalista tietoisuutta ja ymmärrystä pystyttäisiin myös parantamaan sekä vahvistamaan sijaishuollon käytäntöjä. Perhehoitolasten ja -nuorten tarinat voivat auttaa kehittämään heitä palvelevia lastensuojeluinstituutioita. Lasten ja nuorten kuulemisella voidaan parantaa tietoa sijaishuollon luonteesta ja siitä, miten sosiaalipalvelut pystyisivät auttamaan ja tukemaan sijaisperheissä asuvia lapsia ja nuoria paremmin. (Whiting ym. 2003, 288.) Lisäksi monet lapset haluavat kertoa tarinansa, sillä kertomusten kertominen ja jakaminen on usein lapsille ja nuorille terapeutista (Coles, 1989). Asioiden käsitteleminen ääneen auttaa monesti ymmärtämään omia elämänsä kulkua paremmin. Samalla itseä painavat huolet

kykenee usein näkemään selvemmin. Lasten ja nuorten kuunteleminen osoittaa myös kunnioitusta heidän elämäkokemuksiaan kohtaan (Whiting 2000, 83). Tällä tavalla lapsille muodostuu kokemus näkemystensä tärkeydestä, joka puolestaan vahvistaa heidän itsetuntoa. Lasta kuuntelemalla opitaan samalla myös ymmärtämään häntä ja hänen huoliaan paremmin sekä annetaan lapselle mahdollisuus vaikuttaa omaan lapsuuteensa (Neale 2004, 7). Nuorten asettamia rajoja yksityisyydelleen ei tule kuitenkaan ylittää ja nuorten kertomuksien kuunteleminen edellyttää haastattelijalta varovaisuutta sekä tunnustelevuutta (Pösö 2004, 23), johon itsekin pyrin tutkimukseni haastattelutilanteissa.

Tässä tutkimuksessa nostetaan esiin lasten ja nuorten kokemukset ja tuodaan heidät ensisijaisiksi sijaishuollon asiakkaiksi. Asiakkuuden määrittelemisen lastensuojelussa on Pohjolan (1999, 114–116) mukaan usein vaikeaa, sillä asiakkaina voidaan ajatella olevan niin vanhempien, lasten tai koko perheen. Lisäksi asiakkaan määrittelemistä saattaa hämärtää kokonaistilanteen hahmottumattomuus ja se, että lastensuojelutyössä viranomaisilla ja asiakkailla on usein toisistaan poikkeavat käsitykset hoidettavasta asiasta (Heino 1999, 28). Vaikka sijaishuoltoa käsittelevässä laissa (Lastensuojelulaki 417/2007) ei erikseen määritellä asiakasta, on lapsen edun toteutuminen kuitenkin tutkimukseni näkökulmasta sijaishuollon pääasiallinen tavoite ja tehtävä. Koska lastensuojelun toimenpiteet vaikuttavat aina pääasiallisesti lapseen ja hänen elämäänsä, on jokaisen lastensuojelupäätöksen ja sen toimeenpanon keskiössä aina lapsi (Puustinen-Korhonen 1994, 5). Lasten ja nuorten omien tarpeiden esille tuominen ja kokemusten kuuleminen antaa kaikkein tehokkaimmat keinot lastensuojelutoiminnan parantamiseksi. Whiting ym. (2003, 288–289) tuovatkin esille, että monien tutkijoiden mielestä lasten ja nuorten omat näkökulmat ovat jääneet liian vähälle huomiolle, vaikka juuri lapsia kuulemalla voitaisiin saada selville, missä lapset tuntevat todella tarvitsevansa tukea ja apua.

Koska asiakaspalautteen kehittäminen on siis yksi lastensuojelun merkittäviä haasteita (Heino 1999, 25), pyrin tutkimuksessani vastaamaan tähän keräämällä tietoa suoraan juuri lastensuojelutoimien kohteena olevilta nuorilta itseltään. Tällä tavoin tämä tutkimus mahdollistaa lasten ja nuorten omien mielipiteiden ja toivomusten kuulemisen.

2.2 Sijaishuolto ja sen tehtävät

Lastensuojelun ja sen vaatimien toimenpiteiden ja valvonnan järjestäminen on lain mukaan kunnan vastuulla (Lastensuojelulaki 417/2007, 11. §). Kunnan ei kuitenkaan tarvitse

välttämättä itse järjestää kaikkea lastensuojelutoimintaa vaan se voi halutessaan ostaa lastensuojelupalvelut yhdistyksiltä tai yksityisiltä palvelun tarjoajilta, kuten esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:ltä. Perhe- ja yksilökohtaisia lastensuojelupalveluja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto (Lastensuojelulaki 417/2007, 3. §). Tässä tutkimuksessa keskityn näistä lastensuojelutoiminnan osa-alueista sijaishuoltoon.

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen kodin ulkopuolella järjestettävää lapsen hoitoa ja kasvatusta (Stakes 2006). Sijaishuollon käsitteeseen sisällytetään useimmiten sekä laitoshuolto, esimerkiksi koulu- ja lastenkodit, että perhehoito tai toiselta nimeltään sijaiskotihoito (Laurila 1999, 15). Kunnan sosiaalilautakunnan tehtävänä on järjestää sijaishuolto viivyttämättä lapsen edun mukaisesti, mikäli kodin olosuhteet uhkaavat lapsen terveyttä tai kehitystä eikä lapsen oikeuksien toteutuminen tai suotuisten kasvuolojen ylläpitäminen onnistu lapsen biologisten vanhempien luona (Lastensuojelulaki 417/2007, 4. §, 16. §). Vanhempien päihdeongelmat, lasten pahoinpitely, inesti ja heitteillejätö ovat kouriintuntuvia osoituksia lapsen kasvatusvaikeuksista (Eräsaari 1991, 148).

Sijaishuollossa on pohjimmiltaan kyse lasten ja nuorten oikeuksien huolehtimisesta. Nämä oikeudet jaetaan useimmiten liberalistisiin ja protektionistisiin oikeuksiin (Franklin 1995, 9; Joseph 1997, 5). Liberalistisilla oikeuksilla tarkoitetaan lasten ja nuorten oikeutta osallistua. Tällä viitataan oikeuteen, mahdollisuuteen sekä velvollisuuteen osallistua itseä koskeviin huoltosuunnitelmaneuvoitteluihin. Nuori nähdään palvelunkäyttäjänä, joka saa olla itse mukana valitsemassa sekä vaikuttamassa asioidensa käsittelyyn. Protektionistisilla oikeuksilla painotetaan puolestaan lasten ja nuorten oikeutta suojeluun. Tällä viitataan käytäntöihin, kuten liikkumis- ja yhteydenpitorajoituksiin, joiden kautta pyritään turvaamaan nuoren tilanne, joskus jopa vastoin hänen omaa tahtoaan. Suojeluoikeuksissa nuori nähdään hoidon ja turvan tarpeessa olevana. Monesti nuo edellä kuvatut oikeudet saattavat olla ristiriidassa keskenään ja lastensuojeluun kuuluukin löytää oikea tasapaino liberalististen ja protektionististen oikeuksien välille. (Pösö 2004, 120–121.)

Lapsen suojelemisen ja edun turvaamisen pitäisi olla kaikkien lastensuojelutyötä tekevien ammattilaisten yhteinen perustehtävä (Reijonen 2005, 10–11), johon sisältyy myös

turvallisten olosuhteiden sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden turvaaminen (Partanen 2005, 19). Joskus sijoitettujen lasten kotiuttamista yritetään perustella sillä, että vanhempi ei alkaisi esimerkiksi käyttää päihteitä uudelleen tai siirtyä muilla tavoin kaidalle polulle. Tällaiset perustelut ovat kuitenkin pääsääntöisesti vääriä, sillä näissä tapauksissa aikuisen etu on pyrkinyt sanelemaan toimenpiteet lapsen edun sijaan (Sinkkonen 2001, 166). Mikäli vanhemmat eivät anna lupaa sijoittaa lastaan, päätös voidaan tehdä oikeuden päätöksellä (Kuure, Vuori & Gissler 2002, 38), jolloin kyseessä on tahdonvastainen huostaanotto. Sijaisvanhemmat eivät toimi lapsen juridisina huoltajina, mutta heidän mielipiteitään lapsen huoltoon liittyvissä asioissa kuullaan. (Valkonen 1995, 1.)

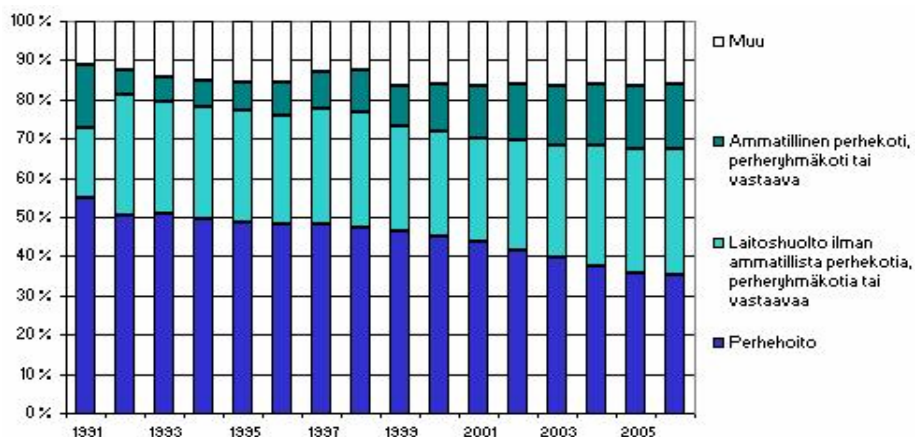
Sinkkonen (2001, 179) korostaa lisäksi, että pelkkä sijoitus ei itsessään ratkaise asioita vaan vasta se, mitä sen jälkeen tapahtuu. Lastensuojelutyössä onkin pitkälti kyse lasten ja nuorten tukemisesta laaja-alaisin prosessein, joissa painotetaan perheen ja lähiyhteisöjen merkitystä, viranomaisverkkoja, moniammatillisuutta, ratkaisukeskeisyyttä ja ennen kaikkea intensiivistä tukea (Pösö 1997, 148–149).

2.3 Perhehoito sijaishuollon muotona

Perhehoito on yksi sijaishuollon muodoista, joka toteutetaan Suomessa useimmiten ympärivuorokautisesti yksityisperheissä sosiaalilautakunnan hyväksymien perhehoitajien eli toisin sanoen sijaisvanhempien avulla. Vielä maailmansotien välisenä aikana yksityisiin perheisiin sijoitettuja lapsia kutsuttiin yleisesti huutolaislapsiksi sijaislapsi-nimityksen sijaan, ja hoitoon ottamisen tärkeimpänä motiivina saattoi useasti olla taloudellinen hyöty (Karisto, Takala & Haapola 1999, 236). Sittemmin sekä nimitykset ja motiivit ovat muuttuneet. Nykypäivänä tärkeimpinä motiiveina sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen onkin usein auttamisen halu (Sinkkonen 2001, 177) sekä kyvyttömyys saada omia lapsia. Taloudellinen hyöty on jäänyt taka-alalle, vaikka sijaisvanhemmat saavatkin edelleen taloudellista korvausta. Sijaisvanhemmat saavat kuukausittain sekä 242–757 € suuruisen palkkion että kulukorvauksen, joka on tarkoitettu lapsen päivittäisiin kuluihin, kuten vaatetukseen ja ruokailuun. Tämän kulukorvauksen suuruus vaihtelee 305–611 €/kk välillä. (<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/kysyttya/kysyttya.html>, 22.1.2008.)

Sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut viime vuosina tasaisesti. Stakesin tilastojen mukaan vuonna 2006 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli Suomessa 15 628 ja kasvun vuosivauhti viime vuosien aikana on ollut 2–5 %:n luokkaa.

Näistä 15 628 lapsesta 35 % (kuvio 1) eli 5 506 lasta oli sijoitettu perhehoitoon. (Stakes 2006.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret sijoitusmuodon mukaan vuosina 1991–2006, % (Stakes 2006)

1990-luvulla yhtäältä laitosmaisuudesta kuljettiin kohti perheenomaisuutta ja toisaalta sijaisperheiden ohella yleistyi ammatillinen palvelun tuottaminen esimerkiksi perhekodit (Heino 1999, 23). 1990-luvun puolivälissä sijoitukset laitoshuoltoon ja perhehoitoon jakaantuivatkin melko tasaisesti. Tämän jälkeen tapahtunut lastensuojelun asiakasmäärän kasvu, lasten entistä vaikeammat ongelmat sekä sijaisperheiden riittämättömyys ovat kuitenkin kasvattaneet pääsääntöisesti lastensuojelulaitoksen osuutta vähentäen samalla perhehoidon osuutta sijoituksista. Kuntakohtaisesti erot sijoitusmuodon välillä ovat suuret ja perhehoidon määrä vaihtelee 5 % ja 90 % välillä kaikista sijaishuollon sijoituksista. (Känkänen ym. 2006, 7 ja 36.) Laitoshoidon osuus on kasvanut Suomessa siitä huolimatta, että perhesijoitus olisi kunnille taloudellisesti kannattavampi ratkaisu. Lastensuojelun Kuusikko-työryhmä (2006) vertaili Suomen kuuden suurimman kunnan sijaishuollon palveluja ja kustannuksia vuonna 2005. Työryhmän mukaan kunnallisen lastensuojelulaitoksen kustannukset yhtä vuorokautta kohden olivat keskimäärin 212 € henkilöä kohti. Yhden lapsen perhesijoitus kustansi kunnille puolestaan keskimäärin vain 43 €vuorokaudessa. Tämän selvityksen tulokset osoittavatkin perhehoidon olevan erittäin edullinen sijoitusmuoto laitossijoitukseen verrattuna.

Perhehoidon osuus sijaishuollosta on Suomessa yllättävän pieni verrattuna muihin Pohjoismaihin, joissa perhehoidon piirissä olevia lapsia ja nuoria on 80–90 % kaikista sijoitetuista. Syitä Suomen pieneen perhehoitosijoitusten määrään suhteessa muihin

Pohjoismaihin on monia. Suomalaisen sijaisperhetoiminnan hiipumisen suurimpana syynä pidetään sen suunnittelemattomuutta. Perhetoiminnasta tiedotetaan liian vähän, rekrytointiin ei käytetä tarpeeksi voimavaroja ja lisäksi sijaisperheiden valmennus on puutteellista. Toisaalta perhehoidon määrän vähenemisen Suomessa nähdään johtuvan osittain sijaisvanhemmiksi haluavien henkilöiden vähäisestä määrästä. Perhehoidon katsotaan tarvitsevan valtavaa sitoutumista, johon kaikki eivät välttämättä ole valmiita. Lisäksi tehtävällä ei koeta olevan riittävää arvostusta ja tukea. Muissa Pohjoismaissa perhehoidon katsotaan olevan suunnitelmallisempaa ja esimerkiksi Ruotsissa valtio on linjauksissaan todennut perhehoidon ensisijaiseksi hoitomuodoksi. Tällä puolestaan nähdään olevan positiivista vaikutusta kuntien perhehoidon suunnitteluun ja organisointiin. (Ketola 2005, 71–72; Niemelä 2005, 126–127.)

Biologiset vanhemmat saattavat myös vastustaa perhehoitoa, koska uskovat lapsen saamisen takaisin olevan vaikeampaa, kun lapsi on kiintynyt uuteen perheeseen ja muodostanut suhteen toisiin vanhempiin. Suomen vähäistä osuutta perhesijoituksista selittää myös se, että lasta ei haluta siirtää paikasta ja kodista toiseen jatkuvasti. Tällä olisi varmasti negatiivinen vaikutus lapsen kykyyn muodostaa sosiaalisia suhteita ympärilleen ja kykyyn luottaa toisiin ihmisiin. Suomessa perhehoito onkin yleisin sijoitusmuoto useimmiten silloin, kun sijoituksen oletetaan olevan pitkäaikainen. Usein perhehoitolapset kasvavat aikuisiksi sijaisvanhempiansa luona. (Valkonen 1995, 1–2.)

Kuten muitakin lastensuojelutoimia, myös perhehoitoa ja sen järjestämistä säädetään lailla. Lain mukaan yhdessä sijaisperheessä saa olla sijoitettuna korkeintaan seitsemän sijaishuoltolasta tai -nuorta, mikäli hoidosta vastaavia huoltajia on perheessä kaksi. Jos perhehoitajia on perheessä yksi, saa hoidossa olla enintään neljä sijaishuoltolasta tai -nuorta. Keskimäärin suomalaisissa sijaisperheissä on tänä päivänä kaksi sijaislasta perhettä kohti. (<http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/2.htm>, 6.12.2007.)

Lasten ja nuorten sijoitukset seuraavat useimmiten vanhempien päihteiden eli alkoholin ja/tai huumeiden käytöstä (Bardy 2001, 50), joka johtaa usein lapsen hoidon ja kasvatuksen laiminlyöntiin. Toki vanhempien lasten ja nuorten sijoitus saattaa johtua myös lasten omista ongelmista kuten päihteiden käytöstä, rikoksista, mielenterveysongelmista tai kouluvaikeuksista. Olivat sijoituksen syyt sitten vanhempien kasvatusongelmissa tai

nuorten omassa toiminnassa, sijaishuolto pyrkii tukemaan lapsen ja biologisten vanhempien suhdetta ja sen kehitystä. Sinkkosen (2001, 164 ja 177; ks. myös Partanen 2005, 18) mukaan lapselle onkin erityisen tärkeää, että kontakti biologisiin vanhempiin säilyisi. Lapselle on tärkeää, että biologiset vanhemmat hyväksyvät sijoituksen sekä antavat lapsilleen luvan kiinnittyä sijaisvanhempiansa. Näiden kahden vaikean, mutta lapsen ja nuoren kannalta elintärkeän prosessin onnistunut yhdistäminen onkin sijoituksen ydinprosesseja (Koisti-Auer 2002, 11).

2.4 Sijaishuolto ja lasten kuuleminen aiempien tutkimusten valossa

Lastensuojelua ja myös sijaishuoltoa on Suomessa tutkittua aika paljon. Viime vuosina huomiota ovat saaneet erityisesti niin sanotut ääri-ilmiot, joiksi katostaan kuuluvan sijaisperheissä elävät erityisdiagnosoidut lapset tai erityistä hoitoa antavissa laitoksissa asuvien lasten psykososiaalisiin tai erityiskasvatukseen liittyvät tarpeet. Myös huume- ja muiden päihdeongelmien vuoksi huostaanotetut lapset ovat olleet 2000-luvun tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. (Eronen 2007, 29–30.) Sijaishuoltotutkimusta tehtiin pitkään vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, jolloin lasten itsensä kuuleminen jäi vähemmälle huomiolle. Viimeisen kymmenen vuoden aikana myös sijaislasten omat näkökulmat ovat nousseet pikku hiljaa sijaishuoltotutkimuksessa esiin, vaikka etenkin perhehoitoon liittyvää lapsen näkökulman huomioivaa tutkimusta on Suomessa vielä vähän.

90-luvulla sijaisperhelasten näkemyksiä tutkivat muun muassa Anja Laurila ja Leena Valkonen. Laurila (1999) käsitteli väitöskirjassaan sijaiskotihoidossa olleiden tyttöjen minäkuva, identiteettiä ja sijaisäitirepresentaatiota. Laurila haastatteli tutkimukseensa 51 20-vuotiasta suomalaista sijakotityttöä sekä vertailun vuoksi 80 20-vuotiasta suomalaista tyttöä. Tämän lisäksi Laurilan aineistoon kuului 47 sosiaalityöntekijän kyselylomakevastaukset. Laurilan tutkimuksen tulokset osoittivat, että tytöt pitivät huostaanottoaan perheeseen hyvänä asiana. Tytöt olivat lisäksi selviytyneet elämässään suhteellisen hyvin. Tutkimuksessa todettiin myös, että erityisesti sijaisäidillä on suuri rooli lapsen henkiseen hyvinvointiin. Valkonen (1995) on puolestaan tutkinut sijaisperheissä asuneiden lasten suhteita biologisiin ja sijaisvanhempiansa, sukuunsa sekä muuhun sosiaaliseen verkostoonsa. Valkosen tutkimusaineisto koostui 18 nuoren haastattelusta, jotka olivat 18–21-vuotiaita. Valkonen pohti tutkimuksessaan paljon vanhempuuden käsitettä ja sitä, miten nuoret kokevat vanhempuuden ja keneen se heidän elämässään

henkilöityy. Valkosen tutkimustuloksissa yli puolet haastatelluista koki sijaisvanhemmat ensisijaisiksi vanhemmikseen. Sijaisvanhempien roolin nähtiin olevan suuri juuri jokapäiväisessä arjessa mukana olemisen vuoksi. Tutkimus osoittaa nuorten arvostavan sitä, kuka on huolehtinut hänestä, ottanut hänestä vastuun ja kuka on ollut kiinnostunut nuoren asioista. Vaikka Valkosen haastattelemat nuoret näkivät sijaisvanhemmat ensisijaisina vanhempina, eivät biologiset vanhemmatkaan osoittautuneet nuorille merkityksettömäksi, vaan usein heitä oli ikävöity sekä kaivattu biologisten vanhempien yhteydenpitoa.

Hieman uudempaa nuoren näkökulman huomioivaa tutkimusta on tehnyt Heli Niemi pro gradu -tutkielmassaan ”Mihin kuulun, kuka olen?”. Niemen (2003) gradu pohtii nuoren 22-vuotiaan naisen, Tanjan, kokemusten kautta sijaisperhehoidossa kasvaneen nuoren kotia, tärkeitä ihmissuhteita ja identiteettiä. Niemen tutkimus on elämäkerrallinen tapaustutkimus yhden naisen elämästä. Aineistonsa Niemi hankki narratiivisen syvähaastattelun kautta, haastatellen Tanjaa viiden kuukauden ajanjaksolla. Lisäksi Niemellä oli käytössä Tanjaa koskevat sosiaaliviraston asiakirjat. Niemen tulokset osoittivat, että Tanjan koti on määrittynyt syvästi ihmissuhteiden kautta. Koti on kiinnittynyt eri elämänvaiheiden tärkeisiin ihmisiin ja heidän ympäristöihinsä. Äideillä on ollut erityisen suuri rooli Tanjan elämässä isien roolin jääden pienemmäksi. Myös kaveri- ja sisarussuhteet olivat muodostuneet Tanjalle tärkeiksi.

Lastensuojelulaitoksiin liittyvää lapsen ja nuoren näkökulman huomioonottavaa tutkimusta on tehnyt muun muassa Tarja Pösö. Pösön (2004) ”Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista” on etnografisin menetelmin toteutettu tutkimus kahdessa lastensuojelulaitoksessa elävien nuorten kokemuksista ja elämästä. Pösö pyrki selvittämään, millaisena koulukoti näyttäytyi nuorten kokemuksissa. Pösö vietti aikaa kahdessa lastensuojelulaitoksessa yli puoli vuotta parin päivän tai jopa viikon jaksoissa. Koulukodissa asuessaan hän haastatteli sekä havainnoi koulukotinuoria antaen heille samalla mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin. Pösö kuvaa nuorten kokemusten käsittäneen niin pettymyksiä, yksinäisyyttä sekä sivuun jäämistä mutta samalla koulukoti näyttäytyi myös mahdollisuutena esimerkiksi koulun suorittamisessa sekä yksinkertaisesti turvallisena paikkana, jossa nuori kykeni rauhoittumaan.

Pienempien lasten näkökulmaa on tuotu esiin vasta tuoreemmassa tutkimuksessa, kuten Kirsi Nurmen ja Kati Hämäläisen Pro Gradu -tutkielmissa sekä Paula Raution liseniaattityössä. Näissä tutkimuksissa aineistona ovat ala-ikäiset, haastatteluhetkellä sijaisperheessä asuvat lapset. Nurmen (2000) Pro gradu -tutkimuksessa sijaisperheissä asuvien 10–13-vuotiaiden lasten resurssit, kuten sosiaaliset suhteet, materiaaliset tukilähteet sekä osallisuus arjen päätöksiin, puolestaan tuotiin haastattelujen kautta esille sijaislasten itsensä ja sijaisvanhempien välityksellä. Tällä tavalla Nurmi pyrki osoittamaan myös erot, jotka sijaisvanhempien ja sijaislasten näkemyksissä saattaa vallita. Sijaisvanhempia haastatteleamalla saadaan tärkeätä tietoa siitä, miten yksi lapsen sijaishuollon osapuolista kokee sijaishuollon perhehoidon vaikuttavan lapseen. Näin saadaan kuitenkin selville vain yksi näkökulma, joka saattaa kuitenkin poiketa suuresti lapsen omista näkemyksistä sekä kokemuksista. Nurmen tutkimus osoitti, että hänen tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli käytettävissään suhteellisen paljon erilaisia voimavaroja, ja että monet tekijät tukivat lasten kasvua ja kehitystä. Hämäläisen (2005) Pro gradun aineistona olivat myös pääasiassa ala-asteikäiset lapset. Aineisto koostui seitsemän perhehoitoon sijoitetun lapsen haastatteluista, joiden avulla käsiteltiin 8–13-vuotiaiden sijaisperheessä elävien lasten sen hetkisiä kokemuksia ja ajatuksia perhehoidosta. Samalla Hämäläinen pohti myös lapsen haastatteleminen sekä siihen liittyviä haasteita. Tutkimuksessa todistetaan joidenkin lasten kykenevän kertomaan ja puhumaan avoimesti heille vaikeistakin asioista. Samalla Hämäläinen tuo kuitenkin esille, että huostanotostaan ja sen myötä tapahtuneesta suuresta elämänmuutoksestaan huolimatta lapset ovat yksilöitä, joiden kokemukset ja ajatukset tilanteestaan ovat paikoin hyvinkin erilaisia toisistaan.

Paula Raution liseniaattityössä (2004) paneudutaan lasten kokemuksiin voimavaroistaan sekä vahvuuksistaan 11 lapsen omien kertomusten pohjalta. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia lapsen tarvetta jatkuvuuteen sekä vähintään yhteen turvalliseen ja kestävään kiintymyssuhteeseen. Lisäksi tarkoituksena oli pohtia lapsen kuulemisen haasteellisuutta. Rautio toteutti tutkimuksensa haastatellen 8–12-vuotiaita lapsia kiintymyssuhdehaastattelun avulla, jossa lapsen vastauksissa on tärkeää lasten omat kokemukset sekä tapa, jolla asioita kerrotaan. Esimerkkejä pyritään tuomaan esille myös paljon. Lasten haastatteluiden ja niissä esille tulleiden kokemusten kautta Rautio muodosti lapsista kaksi tyyppiä: Leevin ja Leenan, jotka eroavat toisistaan muun muassa tavassa

kuvata itseään sekä suhteessaan heitä hoitaviin aikuisiin. Leevi-tyyppin lapsilla oli enemmän riskitekijöitä elämässään kuin Leena-tyyppin lapsilla. He olivat epävarmoja vahvuuksistaan sekä minäkuvastaan. Leena-tyyppin lasten kokemukset ja kuva itsestään oli myönteisempi. Leena-tyyppin lapset olivat Leevi-tyyppin lapsia kiinnittyneempiä sijaisperheeseensä. Raution tutkimus antaa tietoa siitä, kuinka lapsi käsittelee kokemuksiaan kielellisesti, miten hän puhuu tunteistaan sekä kokee uudet ihmissuhteet. Tutkimus osoittaa, että toiset sijoitetuista lapsista on hyvinkin kiintyneitä sijaisvanhempia, kun taas toisilla on vaikeuksia tuntea kuuluvansa mihinkään. Lisäksi tutkimustuloksissa käy ilmi lasten tarvitsevan tukea pystyäkseen turvautumaan sijaisvanhempia sekä ilmaisemaan tunteitaan.

Oman tutkimukseni aineisto muistuttaa pitkälti Valkosen (1995) tutkimusta, sillä molemmissa tutkimuksissa aineisto koostuu täysi-ikäisistä nuorista aikuisista. On kuitenkin huomattava, että näkökulma tutkimuksissa on erilainen. Valkonen keskittyy vanhemmuuteen, kun taas omassa tutkimuksessani huomio on nuorten tuen kokemuksissa ja sen myötä myös tuen muodoissa sekä lähteissä, jotka tulevat usein esille nuorten sosiaalisten suhteiden ja sen myötä vanhempien kautta. Tämän myötä tutkimuksessani käsitellään myös nuorten suhteita heidän vanhempia, vaikka lähtökohta on tuen kokemuksissa.

2.5 Tutkimustehtävä

Jokainen tarvitsee niin elämän koettelemusten kohdatessa kuin myös arjesta selviämiseen tukea lähimmäisiltään. Erityisesti tuki tulee tarpeeseen suurten elämänmuutosten aikana, kuten siirryttäessä lapsuudesta nuoruuteen ja nuoruudesta aikuisuuteen. Lapsen ja nuoren elämässä niin psyykinen identiteetti kuin fyysinen olemuskin käy tällöin läpi monia myllerryksiä. Nuoria alkaa kiinnostaa vastakkainen sukupuoli sekä päihdekokeilut ja tupakointi alkavat houkuttaa. Lisäksi peruskoulun jälkeiset koulutusvalinnat tulevat ajankohtaiseksi. Tällöin nuori tarvitsee tukea sekä ohjausta elämänvalintoihinsa, vaikka saattaakin tehdä tuen tarjoamisen vanhemmille usein vaikeaksi (Larson & Richards 1994, Rongän, Poikkeuksen & Viheräkosken 2002, 99 mukaan). Nuori tarvitsee kuitenkin liikkumatilan ja vähitellen kasvavan vastuun lisäksi vastustuksestaan huolimatta vahvat suhteet vanhempia matkallaan aikuisuuteen. Useimmiten tuen lähteiksi lasketaan kuuluvan vanhemmat, sisarukset, ystävät ja muut sukulaiset. Esimerkiksi ystävien tuen nähdään olevan erittäin tärkeä tuen lähde erityisesti silloin, kun suhteet vanhempiin ovat

huonot. (Rönkä ym. 2002, 99–101.) Tarkoituksena onkin tutkia sellaisten lasten ja nuorten tuen kokemuksia, joilla biologinen perhe ei ole läsnä jokapäiväisessä elämässä. Tutkimukseni kohderyhmänä ovat siis sijaishuollon perhehoidossa eläneet lapset ja nuoret. Nämä nuoret on varsin nuorella iällä sijoitettu perhehoitoon joko vanhempien omasta pyynnöstä tai sosiaalitoimen toimesta, koska vanhemmat eivät ole kyenneet lapsista itse huolehtimaan.

Usein voidaan helposti ajatella, että sijaisperheissä eläneiden lasten ja nuorten tukiverkostot olisivat muita lapsia ja nuoria suppeammat, koska biologiset vanhemmat eivät huolehdi lapsensa jokapäiväisen arjen sujumisesta. Monesti saattaa olla myös niin, että yhteydenpito myös sisaruksiin ja muihin sukulaisiin vähenee lapsen sijoituksen yhteydessä ja tämän seurauksena lapsen ja nuoren tukiverkostot pienenevät entisestään. Tutkimuksessa selvitetään, onko asia todella näin ja mikäli näin on, tuodaan esille tukimuotoja ja -keinoja, joiden avulla sijaisperhelapset ja -nuoret saisivat paremmin tarvitsemaansa tukea. Tavoitteena on myös tuoda esille, millaista tukea sijaisperhehoitolapset ja -nuoret saivat ja millaista he olisivat eniten sijaishuollon asiakkaina kaivanneet ja antaa sijaisperheissä eläneille lapsille ja nuorille itselleen mahdollisuuden saada äänensä kuuluville tässä heitä koskevassa asiassa.

3 SOSIAALINEN TUKI

Sosiaalisella tuella tarkoitetaan ihmisen ja hänen lähiyhteisönsä vuorovaikutuksellisia suhteita eli verkostoja, joilla pyritään auttamaan ja tukemaan toisen elämää, joiden avulla yksilö ylläpitää sosiaalista identiteettiään. Sosiaalisilla elinympäristöillä ja sen myötä lähiyhteisöillä on erittäin suuri merkitys ihmisten kehitykselle, terveydelle ja hyvinvoinnille. Perheen, koulun ja lähiyhteisön kautta yksilö sosiaalistuu ja integroituu laajempiin yhteisöihin, joihin kuulumisen muodostaa ihmisen identiteetin, sosiaalisen olemassaolon perustan. Tuen kautta ihminen voi tuntea olonsa hyväksytyksi ja arvostetuksi lähiyhteisön kuten perheen jäseneksi. (Kumpusalo 1991, 9-14; Seikkula 1996, 16.)

Sosiaalista tukea esiintyy monessa muodossa. Kumpusalo (1991, 14–15) jakaa tuen viiteen erilaiseen luokkaan. Aineellisella tuella tarkoitetaan tukemista rahan, tavaroiden tai esimerkiksi lääkkeiden kautta. Toiminnallinen tuki käsittää puolestaan nimensä mukaisesti toimintaa, kuten palveluiden tarjoamista, kuljetusta tai kuntoutusta. Tiedollisen tuen kautta tukea jaetaan esimerkiksi neuvoilla, opetuksella tai harjoittelemisella. Emotionaalinen tuki merkitsee empatian, rakkauden ja kannustuksen jakamista. Henkinen tuki tarkoittaa puolestaan esimerkiksi yhteisen aatteen, uskon tai filosofian omaamista. Erityisesti henkisen ja emotionaalisen tuen tarjoajana nähdään useimmiten perhe tai muu lähiyhteisö.

Kumpusalo (1991, 15) toi lisäksi esille Casseliin (1976) viitaten sosiaalisen tuen erilaiset tasot. Sosiaalisten suhteiden perusteella sosiaalinen tuki voidaan jakaa primaari-, sekundaari- ja tertiaaritasoon. Primaaritasoon nähdään sisältävän yksilön perhe sekä esimerkiksi läheisimmät ystävät. Sekundaaritaso käsittää puolestaan ystävät, työtoverit sekä naapurit, kun taas tertiaaritasoon katsotaan kuuluvan tuttavat ja viranomaiset. Lähipiiri, kuten perhe, sukulaiset ja ystävät ovat usein ensisijaisia tukijoita ja avun lähteitä jokaiselle. Vasta lähipiirin jälkeen siirrytään pyytämään apua tertiaaritason toimijoilta, kuten viranomaisilta, seurakunnilta ja kansalaisjärjestöiltä. (Nylund 2004, 184.) Tertiaaritason toimijoiden tarjoama muodollinen ja virallinen tuki saattaa toimia usein täydentävänä tuenlähteenä epävirallisempien suhteiden, kuten perheen, tarjoamalle tuelle (Pinkerton & Dolan 2007, 220).

3.1 Perhesuhteiden merkitys

Perhe nähdään usein yhteisöturvan ja -tuen tarjoajana, joka tyydyttää turvallisuusyhteisyystarpeiden lisäksi arvostukseen ja itsensä toteuttamiseen liittyviä tarpeita (Kumpusalo 1991, 14). Perhesuhteisiin liitetäänkin usein merkitys elatuksen, hoivan ja emotionaalisen tuen antamisesta (Sutinen 2005, 7). Vaikka perhe määrittyy eri yksilölle eri tavoin erilaisissa tilanteissa (Ritala-Koskinen 2001, 44), ovat lapsen näkökulmasta juuri vanhemmat ja sisarukset usein omia perheenjäseniä. Erityisesti vanhempien tarjoama rakkaus, hoiva, hoito, suojeleminen ja esimerkin anto ovat monesti hyvin tärkeitä tukimuotoja lapsille.

Vanhemmat ovat usein lapselle hänen elämänsä tärkeimmät henkilöt. Brannenin, Heptinstallin ja Bhopalin (2000, 98–103) tutkimuksen mukaan lapset näkevät juuri vanhempiensa tehtäväksi opastamisen arjessa, oikealla radalla pitämisen sekä huolehtimisen siitä, että lapsi saa hyvän alun elämälleen. Myös rakkauden, ymmärryksen ja muunlaisen tuen tarjoaminen katsotaan vanhemmille kuuluviksi tehtäviksi. Erityisesti äidin roolina nähdään perinteisesti olevan turvallisuuden tarjoaminen sekä lasten huolien kuuntelu ja piristäminen. Vuori (2003, 63) toteaa äitiyden olevan lisäksi erityisesti vastaamista lapsen tarpeisiin. Isän rooliin on perinteisesti katsottu puolestaan usein kuuluvan perheen taloudesta vastaamisen (Repo 2003, 83). Lisäksi tärkeänä isän rooliin sisältyvänä tehtävänä pidetään usein miehisen mallin tarjoamista (Rantalaiho 2003, 218). Viime vuosikymmenien aikana isän rooli on tosin muuttunut moninaisemmaksi (Korhonen 1999, 141–161). Isä on pyritty näkemään myös lapsen hoivaajana (Rantalaiho 2003, 202).

Vanhempien määräytyminen ei ole aina yksinkertaista. Erityisesti sijaislapsen ja uusperheiden lasten tilanteessa lapsella voidaan nähdä olevan useita vanhempia: biologiset vanhemmat, sosiaaliset vanhemmat eli usein sijaisvanhemmat, jotka ovat lapsen jokapäiväisessä arjessa mukana, sekä juridiset ja psykologiset vanhemmat. Psykologiset vanhemmat ovat ne, kenet lapsi itse kokee vanhempinaan. Psykologisten vanhempien tuella on usein suuri merkitys lapsen elämässä, sillä he ovat juuri niitä kenen mielipiteitä ja ajatuksia lapsi eniten arvostaa ja kuuntelee. Konkreettisen huolenpidon tai auttamisen ollen kyseessä, lapselle ei kuitenkaan ole lopulta kovin merkityksellistä, kuka häntä auttaa ja tukee. Avunantajiksi lapselle kelpaavat usein sekä biologiset kuin myös uudet vanhemmat, kuten äiti- ja isäpuolet tai sijaisvanhemmat. (Ritala-Koskinen 2001, 54–60, 142.)

Ritala-Koskinen (2001, 150–151) on pohtinut lapsen ja uusperheiden uusien aikuisten suhteen kehittymiseen vaikuttavia asioita, vaikkakaan ne eivät yksiselitteisesti määrää lapsen ja uuden aikuisen suhteen muotoutumista. Tällaisia asioita ovat lasten ikä, lasten suhde biologisiin vanhempiin, uuden perheen yhdessä eletty aika, lasten suhde uusiin vanhempiin sekä lasten ja uusien aikuisten sukupuoli. Koska sijaisvanhemmat ovat uusperheiden äiti- ja isäpuolten tavoin uusia vanhempia, vaikuttavat nämä samat seikat pitkälti myös sijaisvanhempien ja lapsen suhteeseen. Ensinnäkin lapsen iällä uuden perheen tullessa hänen elämäänsä on suuri merkitys lapsen ja uusien aikuisten suhteelle. Nuorempina perheeseen tullut lapsi ei ole välttämättä ehtinyt muodostaa niin laajaa tai kiinteää verkostoa biologisen perheen ympärille kuin vanhemmat lapset. Lapsen suhteet muualla asuviin biologisiin vanhempiin muodostaakin toisen uusien vanhempien ja lapsen suhteeseen vaikuttavista tekijöistä. Läheiset suhteet muualla asuvaan biologiseen vanhempaan saattaa estää lapsen kiinnittymistä uuteen perheeseen, etenkin jos lapsi kokee lojaaliristiriitoja biologisten ja uusien vanhempien välillä. Toisaalta, jos biologiset vanhemmat suhtautuvat myönteisesti lapsen ja uusien aikuisten suhteen muodostumiseen, voi biologisen vanhemman ja lapsen läheisellä suhteella olla positiivista vaikutusta lapsen ja uusien vanhempien suhteelle. Lisäksi uuden perheen ajallisella kestolla on vaikutusta siihen, miten suhde uusiin vanhempiin on muotoutunut. Lyhyessä ajassa lapsi ei ehdi kiintyä ja tottua uuteen perheeseen. Uuteen perheeseen sopeutuminen ja suhteen muodostaminen aikuisen ja lapsen välillä vaatiikin aikaa ja kärsivällisyyttä. Myös sukupuolella on suurta merkitystä lapsen ja uuden aikuisen suhteen kehittymiseen. Voi olla, että sama sukupuoli uuden vanhemman ja lapsen välillä saattaa toimia yhdistävänä tekijänä lapsen ja uuden vanhemman suhteessa. Sijaislapsen tilanteessa saattaa myös olla niin, että esimerkiksi biologisen äidin puuttuessa lapsen elämästä, voi lapsen olla helpompi muodostaa suhde uuteen äitiin kuin uuteen isään, jos suhde biologiseen isään on edelleen kunnossa. Tällä tavalla lapsi voi ajatella saavansa uuden äidin elämänsä, mutta hänen ei tarvitsisi korvata biologista isäänsä uudella isällä. Viimeisenä seikkana lasten ja aikuisen suhteen muotoutumiseen nähdään vaikuttavan lasten henkilökohtainen suhde uuteen vanhempaan. Tämä viides kohta määrittyykin pitkälti muista edellä käsitellyistä lapsen ja aikuisen suhteeseen vaikuttavista asioista.

Lapsen ja aikuisen välisen suhteen lisäksi sisaruksilla on usein tärkeä merkitys lapsille. Monesti saattaa myös olla niin, että vanhempien puuttuessa muiden läheisten, kuten sisarusten ja lähisukulaisten merkitys arkipäivän tukijoina ja avun lähteenä kasvaa. Sisaruksina pidetyt läheiset eivät ole välttämättä aina biologisia sisaruksia keskenään, vaan sisaruksiksi tai puolisisaruksiksi luetaan usein myös muut samassa taloudessa asuvat lapset tai biologisten vanhempien muualla asuvat lapset. Myös sijais- tai uusperheessä asuvien lasten suhteet toisiinsa ovat usein sisarussuhteenkaltaisia, vaikka lapsilla ei olisikaan yhtään yhteistä biologista vanhempaa. Brannenin ym. (2000, 116–118) tutkimuksen tulokset osoittivat, että sisarukset ovat lapsille useasti heti vanhempien jälkeen tärkeimpiä henkilöitä. Sisarusten tärkeys lapsille tulee esille monien tekijöiden kautta. Sisarukset toimivat usein toisilleen roolimalleina sekä auttavat toisiaan monesti erilaisten kognitiivisten tietojen ja taitojen kehittämisessä. Sisaruksista muodostuu helposti toisilleen tärkeitä uskottuja ja ystäviä. Lisäksi sisarukset saattavat huolehtia toisistaan käytännössä esimerkiksi silloin, kun vanhemmat sisarukset toimivat lastenvahteina pienemmille tai auttavat läksyissä tai muissa ongelmissa toisiaan. Toisaalta sisarussuhteet saattavat myös sisältää riitelyä sekä kilpailua. Sisarukset omaavat usein joiltakin osin samanlaisen kasvatuksen ja elämänhistorian, jonka vuoksi sisarusten voidaan monesti katsoa myös ymmärtävän toisiaan paremmin kuin muiden.

3.2 Sukulaisten ja ystävien merkitys

Ydinperheen lisäksi lapset saattavat olla paljonkin tekemisissä sukulaisten ja ystävien kanssa, jonka vuoksi heidän avullaan ja tuellaan on suurta merkitystä lapsen kasvulle ja tunteelle, että hänestä välitetään. Uus- ja sijaisperheen lapsilla sukulaisia tulee monesti useampien vanhempien kautta. Uusperheissä isä- ja äitipuolen sukulaiset sekä sijaisperheen vanhempien sukulaisuussuhteet muodostuvat biologisen siteen sijasta sosiaalisen kanssakäymisen kautta.

Brannenin ym. (2000, 131–133) tutkimus osoittaa, että saman sukupolven sukulaiset, kuten serkut, pitävät hyvinkin paljon yhteyttä keskenään. Myös yhteydenpito täteihin ja setiin oli runsasta. Tutkimuksen mukaan yhteydenpito isovanhempien kanssa oli lapsille serkkuja sekä tätejä ja setiä vähäisempää. Isovanhempien yhteydenpidon merkitystä vähensi tutkimuksessa kuitenkin se, että monien tutkimukseen osallistuneiden lasten isovanhemmat olivat jo kuolleet. Muita syitä vähäiseen kontaktiin isovanhempien kanssa olivat pitkät välimatkat sekä perheen sisäiset ristiriidat. Vanhemmilla onkin siis suurta merkitystä

siihen, keiden kanssa lapsi on tekemisissä. Mikäli vanhemmat eivät itse ole tekemisissä isovanhempien kanssa on yhteydenpito lasten ja isovanhempien välillä usein vaikeaa. Jos lapset ovat tekemisissä isovanhempiensa kanssa, ovat isovanhemmat lapsille usein läheisiä (emt., 133).

Isovanhemmat tarjoavat lapselle usein symbolista tukea, kuten tunteen yhteenkuuluvuudesta ja jatkuvuudesta. Etenkin sijaishuoltolapsille isovanhemmat saattavat olla hyvinkin tärkeitä, etenkin jos lapsen biologiset vanhemmat ovat kuolleet. Symbolisen tuen lisäksi isovanhemmat saattavat toimia myös käytännön apuna. He saattavat pitää lapsesta huolta tarjoten vanhemmille konkreettista hoitoapua. Lisäksi isovanhempien ajatellaan usein hemmottelevan lapsia lahjoilla, samalla kun vanhemmat toimivan ennemminkin rajojen asettajina ja kasvattajina. Kokonaisuudessaan lapset näkevät isoäitinsä usein hellinä ja tärkeinä tukihenkilöinä, samalla kun isoisät kuvataan usein hauskoina vitsiniekkoina. (Emt., 136–139.)

Ritala-Koskinen (2001, 36) tuo esille, että uusioperheissä suhteet uusperheen kautta tulleisiin isovanhempiin ovat useiden tutkimusten mukaan sitä läheisemmät, mitä nuorempia lapset ovat uusperheen vanhempien avioituessa. Vastaavasti, mitä vanhempia lapset ovat, sitä etäisemmäksi uuden isä- tai äitipuolen vanhemmat lapselle jäävät. Tämänkaltainen näkemys isovanhempien ja lapsen suhteesta voisi pitää paikkaansa myös sijaislapsia ja heidän isovanhempisuhteita ajatellen. Mikäli lapsi on sijoitettu aikaisessa vaiheessa, ei hän ole välttämättä ehtinyt muodostaa läheistä suhdetta biologisiin isovanhempiin, jolloin suhteen muodostaminen sijaisperheen isovanhempiin käy varmasti helpommin ja päinvastoin.

Perheen, isovanhempien ja muiden sukulaisten lisäksi ystävät ovat lapsille usein tärkeitä, vaikka ystävät eivät pääsekään lapsen elämässä yhtä tärkeiksi vanhempien tai esimerkiksi sisarusten kanssa. Ystävät ovat lapselle kuitenkin monesti tärkeitä samaistumisen kohteita. Lisäksi ystävien kautta lapsi sosiaalistuu samanikäisten lasten ryhmiin. Ystävät ja heidän kanssa oleminen nähdään myös hauskana ajanviettona. Toisaalta ystävät tuovat myös tukea muillakin tavoin. Ystävien voidaan nähdä auttavan ongelmissa sekä toimivan luotettavina uskottuina, etenkin silloin jos vanhemmille ja muille perheenjäsenille ei haluta kaikista asioista puhua. (Brannen ym. 2000, 142–144.)

4 TUTKIMUSPROSESSI

4.1 Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Tutkimusaineiston hankinta lähti liikkeelle Pelastakaa Lapset ry:n kautta syys-lokakuun vaihteessa 2007. Haastattelupyyntökirje (Liite 1) lähetettiin Pelastakaa Lapset ry:n kautta Pelan aluetoimistojen välittämien tietojen mukaisesti 30 entiselle sijaiskotilapselle ja -nuorelle eri puolille Suomea. Heidän joukossaan oli 17 naista ja 13 miestä, jotka olivat syntyneet 1977–1987 välisenä aikana. Haastateltaviksi näistä 30 entisestä sijaisperheessä eläneestä sijaishuoltonuoresta suostui lopulta 6, joista naisia oli 4 ja miehiä 2. Tämän jälkeen otin yhteyttä sähköpostitse Suomen sijaiskotinuorten yhdistykseen Sinut ry:hyn, josta tiedustelin lisää haastateltaviksi halukkaita. Sinut ry:n yhteyshenkilö kysyi hänen tuntemiltaan perhehoitонуorilta, josko heidän yhteystietonsa voi antaa minulle. Tämän seurauksena sain kolmen sijaishuollossa olleen nuoren yhteystiedot, joista haastateltavaksi suostuivat kaikki. Lisäksi yhden haastateltavan sain ystäväni tuttavapiirin kautta. Haastateltavat olivat lopulta 18–24-vuotiaita.

Ensimmäisen haastattelun tein lokakuun 2007 loppupuolella ja viimeisen joulukuussa 2007. Haastattelut suoritettiin yhtä lukuun ottamatta kasvotusten eri puolilla Etelä-, Itä-, Keski- ja Länsi-Suomea haastateltavien asuinpaikkakunnilla tai sen läheisyydessä. Yhden haastatteluista tein puhelimitse, koska välimatka minun ja haastateltavan asuinpaikkakunnan välillä oli noin 500 kilometriä. Kasvotusten suoritettavat haastattelut tehtiin haastateltavien kodeissa, minun luonani tai muussa rauhallisessa paikassa esimerkiksi kirjastossa tai Pelastakaa Lapset ry:n keskustuimistolla. Lisäksi yksi haastattelu suoritettiin suunnitelmasta poiketen haastateltavan autossa, auton käynnistymisongelman vuoksi.

Haastattelut sujuivat rennosti ja onnistuivat hyvin. Keskustelu sekä vuorovaikutus minun ja haastateltavien välillä oli luontevaa. Jännitystä oli toki havaittavissa silloin tällöin haastattelujen alkupuolella, mutta alkukankeuden jälkeen nuorten kertominen vapautui. Uskon myös, että sain luotua yhteyden haastateltaviin hyvin myös siitä syystä, että olin heidän kanssaan samaa ikäluokkaa ja tästä syystä monesti samankaltaisessa elämäntilanteessa haastateltavien nuorten kanssa. Haastattelut kestivät lähes poikkeuksetta

noin tunnin verran. Puhelinhaastattelu oli muita haastatteluja hieman lyhyempi ja kesti noin 40 minuuttia. Tallensin kaikki haastattelut nauhalle.

4.2 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkimuskysymysteni selvittämiseksi lähdin hakemaan vastauksia entisiltä sijaishuollon asiakkailta itseltään. Päätin haastatella entisiä perhehoidossa olleita nuoria tutkimuksen tekohetkellä perhehoidossa olevien lasten ja nuorten sijaan kolmesta syystä. Ensimmäinen syy oli pelkästään käytännöllinen. Täysi-ikäisten haastattelemine käy usein helpommin, koska siihen ei tarvitse erityistä lupaa lasten vanhemmilta, vaan haastateltavat saavat itse päättää osallistumisestaan. Tutkimukseeni saattaisi myös valikoitua juuri ne nuoret joiden suhteet vanhempiin ovat kunnossa, mikäli tutkimukseen osallistumiseen tarvittaisiin vanhempien lupa. Toisena syynä täysi-ikäisten nuorten aikuisten haastatteluun pienempien lasten sijasta olivat tutkimuseettiset kysymykset. Lapsia haastateltaessa tulee pohtia, mitä lapsilta voi kysyä ja mikä on tutkijan vastuu lapsista. Etenkin sosiaalisten ongelmien ollessa tutkimusaiheena lapsista saattaa tuntua ahdistavalta puhua kokemuksistaan. (Ritala-Koskinen 2001, 75.) Kolmantena seikkana entisten huostaanotettujen nuorten haastattelemiseen oli näkemykseni siitä, että sijaishuollon päättymisen jälkeen ja hieman aikuistuttuaan nuoret ovat ehtineet saada jo hieman perspektiiviä kokemuksiinsa sijaisperhehoidosta ja lastensuojelun toimista. Olen tietoinen siitä, että aika on saattanut sijaisperhenuorten muistelmissa niin sanotusti kullata muistot. Aion kuitenkin pitää tämän seikan mielessäni tutkimusaineistoa analysoidessani.

Kun lähdin pohtimaan aineiston keruumenetelmää, haastattelu tuntui tutkimuskysymystäni ajatellen parhaalta vaihtoehdolta, sillä haastattelu on ennen kaikkea hyvin joustava tutkimusmenetelmä, joka mahdollistaa haastateltavan mielipiteiden ja kokemusten esille tuomisen (Eskola & Vastamäki 2007, 26). Haastattelutyyppejä on monia, joista jokainen voi valita tutkimukseensa parhaiten sopivan tyypin. Strukturoitu eli lomakehaastattelu rajaa kysymykset jo etukäteen ennen haastatteluita ja vaatii kysymysten ja haastattelun kulun tarkkaa noudattamista. Koska tutkimustani koskevat kysymykset saattavat koskea monin paikoin arkoja asioita ja koska tutkimusjoukkoni elämäntarinat saattavat vaihdella hyvinkin paljon, ei strukturoitu haastattelu olisi sopinut kovinkaan hyvin tutkimukseeni. Avoin haastattelu olisi voinut sopia oikein hyvin tutkimuskysymyksieni selvittämiseen, sillä avoimen haastattelun kautta haetaan usein tietoa hyvinkin aroista asioista. Avoimien haastattelujen teko olisi kuitenkin vaatinut enemmän aikaa sekä useita haastattelukertoja

(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 193–198). Tutkimuskysymyksiäni huomioon ottaen myös narratiivinen eli elämäkerrallinen haastattelu olisi ollut tutkimukseeni sopiva. Narratiivisella haastattelulla pyritään saamaan selville tapahtumien kulku ja kehitys aloittamalla haastattelu yleisellä aiheeseen liittyvällä kysymyksellä. Tarkoituksena on saada kertoja tuottamaan itsenäinen kertomus aiheesta. Narratiivinen haastattelu saattaa kuitenkin olla ongelmallinen, sillä ihmisten kyky kertoa elämästään vapaasti vaihtelee. (Flick 1998, 99–103.) Koska en tuntenut haastateltavia etukäteen, arvelin, että heidän joukossaan saattoi olla myös hieman ujompia ja varautuneempia nuoria, joille vapaa kerronta itselle herkältä asiasta voi olla vaikeaa. Tämän vuoksi narratiivinen haastattelutapa ei ollut tutkimukseeni oikea valinta. Näiden edellä esiteltyjen haastattelukäytäntöjen välimuodosta, teemahaastattelusta, muotoutuikin tutkimuksen lopullinen tutkimusmenetelmä.

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu on strukturoidun haastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa pyritään syvän tiedon selvittämiseen melko pienen tutkimusjoukon avulla. Teemahaastattelulle on tyypillistä se, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat ennalta määriteltäviä. Kysymysten tarkka järjestys ja muoto puuttuvat kuitenkin teemahaastattelusta. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35–38; Eskola ym. 2007, 26–27.) Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 48) mukaan teemahaastattelussa oleellisinta onkin se, että haastattelu etenee etukäteen suunniteltujen keskeisten teemojen varassa. Teemat takaavat sen, että haastateltavien kanssa puhutaan edes jossakin määrin samoista asioista (Eskola & Suoranta 1998, 88). Omiksi teemoikseni ennen haastattelutilannetta muotoutuivatkin seuraavat kuusi aihe-alueita: biologinen perhe, sijaisperhe, muut ihmissuhteet, materiaallinen tuki, tuen saanti ja kokeminen sekä sijaishuolto kokonaisuutena. Näistä aihealueista muodostin jo ennen haastattelua selventäviä alakysymyksiä (Liite 3), joihin tiedustelin vastauksia haastateltavilta, mikäli ne sopivat heidän elämäntarinoihinsa. Teemahaastattelun katsotaan sopivan haastattelumuodoksi erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat emotionaalisesti arat aiheet ja kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita (Hirsjärvi 1981, Hirsjärven ym. 1982, 35 mukaan).

Vaikka teema-alueet on ennalta määriteltäviä, ei haastattelun tarvitse kuitenkaan edetä tietyssä teemojen mukaisessa järjestelyssä. Haastattelutilanteessa pyrin viemään

tilannetta eteenpäin pitkälti keskustelunomaisesti, siten että kertominen oli mahdollisimman vapaata ja luonnollista.

4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimusaihe ja -kysymykset herättivät haastateltavilla nuorilla varmasti monenlaisia tunteita ja muistoja vaikeistakin elämäkokemuksista. Tästä johtuen tutkimukseni eettisiä näkökulmia ja haasteita onkin tärkeä pohtia.

Koska tutkimuskohteena tässä tutkimuksessa ovat sijaisperheissä eläneet nuoret ja heidän yksityiset sekä traumojakin aiheuttaneet kokemuksensa, voi tutkimusaihetta pitää sensitiivisenä eli tiedon ja tietämisen rinnalla tunteita korostavana tutkimuksena. Yhteiskunnassa vallalla olevat arvo- ja moraalikäsitteet määräävät sen, mikä kulloinkin nähdään sensitiivisenä tutkimusaiheena. Sensitiiviset aiheet vaativat tutkijalta ennen kaikkea nöyryyttä, hienovaraista läsnäoloa, myötäelämistä sekä taitoa sietää muistelemisen kipeyttä. Haastateltavat tulee lisäksi nähdä tutkimusaiheen asiantuntijoina. (Laitinen & Uusitalo 2007, 316–325.)

Koska tutkimukseen osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista, oli tutkimukseni kohdejoukolle korostettava vapaaehtoisen osallistumisen merkitystä (Laitinen ym. 2007, 317–318). Tästä syystä en saanutkaan haastateltavien nuorien yhteystietoja suoraan, vaan he saivat itse päättää, ottavatko he yhteyttä minuun tai antavatko he luvan esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:lle tai Sinut ry:lle yhteystietojensa välittämiseen. Tällä tavalla voitiin välttää se, että nuoret olisivat kokeneet erityistä painostusta osallistua tutkimukseeni. Tutkimuksen kohdejoukolle on lisäksi annettava aikaa pohtia osallistumisestaan tutkimukseen ja tutkimuksen aineistonkeruusta tuli tehdä heille mahdollisimman helppoa. Aineistonkeruun tulisi edetä pitkälti informanttien ehdoilla. (Emt., 318.) Tässä tutkimuksessa aineistonkeruu toteutettiin pitkälti siten miten haastateltavat kokivat sen helpoimmaksi. Haastattelupaikan ja ajankohdan mietin ja sovin yhteistyössä haastateltavien kanssa ja kerroinkin heille, että haastattelut voidaan tehdä heille parhaiten sopivassa paikassa ja aikataulussa.

Haastateltavien tulee voida myös kertoa elämästään ja kokemuksistaan siten, että tutkimusraportissa ei paljasteta haastateltavien henkilöllisyyttä tai asioita, joita haastateltavat ovat kertoneet tutkijalle luottamuksellisesti (Lee & Renzetti 1993, 9). Tässä

tutkimuksessa vaatimus toteutuu tutkimustulosten raportoinnissa käyttämällä haastateltavista nuorista keksittyjä nimiä. En myöskään tuo esille heidän asuinpaikkakuntiaan tai muuta yksityiskohtaista tietoa, jonka kautta haastateltavat voitaisiin tunnistaa.

Kuten Laitinen ym. (2007, 321) toteavat kasvotusten ja puhelimitse haastattelemisen mahdollistaa omasanaisen kerronnan kokemuksistaan. Tämän myötä myös tutkija saa tietoisuuden siitä, miten kokemusten kertominen ja muistelemisen vaikutti haastateltaviin.

Tutkimusprosessiin ja tutkimuksen tärkeimpiin asioihin kuuluu myös pohdinta siitä, minkälainen vaikutus tutkimuksella on tutkimuksen kohdejoukkoon eli omassa tutkimuksessani haastattelemiini nuoriin. Tutkimuksen informanteja tulee suojella kärsimykseltä, tuskalta ja muilta emotionaalisilta haitoilta, joita tutkimuksen aihepiiri saattaa haastateltavissa herättää. On myös pohdittava sitä, onko informantin psyyke riittävän hyvässä kunnossa pystyäkseen osallistumaan tutkimukseen. Tutkimus ei siis saa tuottaa vahinkoa haastateltaville nuorille, joten tutkijalta vaaditaan kykyä vetäytyä sellaisista puheenaiheista, jotka lisäävät kohtuuttomasti haastateltavan pahaa oloa. (Laitinen ym. 2007, 319–322; esim. Commission N.B.A. 2001, 4.)

Kaksi tutkimusjoukon nuorista oli haastatteluhetkellä masennuksen vuoksi hoidossa ja heidän elämäntilanteen pohdinta onkin tärkeää tutkimuksen eettisyyden kannalta. Masennukseen johtaneet syyt olivat nuorilla erilaiset. Masennusta sairastavista nuorista toinen kertoi, että masennuksella ei ole mitään tekemistä sijaishuollon kanssa, vaan se johtuu opintoihin liittyvistä paineista. Hänellä oli sijaishuollosta pääasiassa positiivisia muistoja ja hän oli muutenkin tervehtymässä. Toisen masennuksesta kärsivän nuoren tapauksessa nuoren lapsuusajan käsittelemättömät tapahtumat sekä tunne itseensä pettymisestä saattavat olla nuoren kertoman mukaan taustasyinä hänen sairastumiseensa. Hänen hoitonsa oli vielä kesken, mutta uskon ja hän itsekkin kertoi pohtivansa ja muistelevansa haastattelutilanteessa paljolti samoja asioita kuin hoidossa ollessaan. Nuoret myös itse ilmoittautuivat haastatteluun halukkaiksi, eikä minulla ollut etukäteen heidän yhteystietojaan. Näistä syistä en usko, että kyseiset nuoret kokivat haastattelun heille ongelmallisena.

Tutkimustulosten analysoinnissa ja raportoinnissa on sensitiivisessä haastattelututkimuksessa omat eettiset haasteensa. Useimmiten tutkija tasapainoilee liian lavean tai tungettelevan kirjoittamisen välimaastossa. (Laitinen ym. 2007, 323.) Tutkijan velvollisuutena on kirjoittaa vaikeistakin asioista ylittämättä kuitenkaan niitä rajoja, joita informantit asettavat yksityisyydelleen (Granfelt 1998, 39–41; 2002, 128). Vaikka tutkijan tehtävänä on suojella tutkimuksen kohdejoukkoa, ei tämä tehtävä saa kuitenkaan johtaa tulosten vääristelyyn tai vaarantaa tutkijan rehellisyyttä omassa työssään (Mäkelä 2005, 8 ja 12).

4.4 Tutkimusjoukon kuvaus

Tutkimusjoukko koostuu siis kaiken kaikkiaan kymmenestä 18–24-vuotiaasta nuoresta. Nuoret olivat kotoisin eri puolilta Suomea erikokoisista kunnista ja kaupungeista. Haastateltavista naisia on seitsemän ja miehiä on kolme. Koska miehiä oli haastatelluista näin vähän, pyrin välttämään tutkimukseni analyysiosuudessa sukupuolien vertailua, mikäli erot poikien ja tyttöjen välillä eivät olleet erityisen silmiinpistäviä.

Nuorista kolme oli haastatteluhetkellä päätoimisia opiskelijoita. Kaksi haastateltavista piti taukoa opiskelusta masennuksen vuoksi, josta he olivat tutkimushetkellä hoidossa. Päätoimisesti työssäkäyviä nuoria haastateltavista on neljä ja lisäksi yksi oli työttömänä.

Kaikki nuoret vastasivat olevansa kutakuinkin tyytyväisiä elämäntilanteeseensa ja kahta masennusta sairastavaa nuorta lukuun ottamatta kaikki kertoivat myös terveystilansa olevan pääasiallisesti kunnossa. Vakituisen työpaikan saannin ja ylipäänsä työllistyminen veisi asiat paremmiksi kahden haastateltavan kohdalla. Yhdeltä nuorelta en kysynyt tyytyväisyyttä elämäntilanteeseensa, sillä hänen masennuksensa hoito oli vielä hyvin paljon kesken ja siitä syystä hänen tyytyväisyytensä elämään on paljolti sidoksissa hänen masennukseensa.

Haastateltavista kaikki olivat muuttaneet jo pois vanhempiensa luota. Viisi nuorista asui yhdessä avo- tai aviopuolionsa kanssa ja kolme asui yksin. Yksi nuorista eli haastatteluhetkellä mielenterveyskuntoutujille tarkoitettussa asumisyksikössä ja lisäksi yksi asui haastatteluhetkellä masennuksensa vuoksi naisten turvakodissa.

Nuoret olivat kaikki huostaanotettu suhteellisen nuorena. Vanhin oli huostaanotettu noin 9-vuotiaana ja nuorin synnytyslaitoksella. Useimmissa tapauksissa haastateltavat olivat viettäneet hetken lastensuojelulaitoksessa tai tilapäisessä sijoituksessa ennen päätymistään lopulliseen sijoituspaikkaansa. Yhden nuoren sijoitus oli ollut sukulaissijoitus, muissa tapauksissa sijaisperhe oli löytynyt kunnan sosiaalitoimen ja/tai Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Kahden nuoren perhettä lukuun ottamatta muissa sijaisperheissä ei ollut biologisia lapsia. Nuoret olivat pääsääntöisesti olleet vain yhdessä perhehoidossa, mutta kahdessa tapauksessa nuori oli muuttanut 17-vuotiaana tuettuun tukiperheeseen tai toiseen perhekotiin, sijaisperheessä vallinneiden ristiriitojen vuoksi.

Huostaanoton syinä oli lähes kaikissa tapauksissa vanhempien tai toisen vanhemman sairastuminen, alkoholismi, muut päihteet ja/tai perheväkivalta. Näistä seurasi usein myös lasten heitteillejättöä. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan olleet kiinnostuneita tietämään tai selvittämään huostaanottoon johtaneita syitä kovin tarkkaan. Tähän syyksi nuoret nimesivät sen, että huostaanoton syillä ei ole nuorelle kovinkaan suurta merkitystä. Myös pelko siitä, mitä papereista selviäisi, nousi esille nuorten kertomuksissa.

Tulevaisuuden tavoitteet kyseisillä nuorilla liittyivät pitkälti itselle sopivan opiskelualan löytämiseen, opintojen loppuun suorittamiseen, perheen perustamiseen sekä työelämässä menestymiseen.

4.5 Aineiston analysointi

Aineiston analyysi on yksi tutkimuksen ydinasioista, johon tähdätään jo tutkimusta aloitettaessa. Analyysivaiheessa tutkimusongelmiin ja -kysymyksiin tulisi saada vastaukset. (Hirsjärvi ym. 2004, 209.) Aloittaessani aineiston analyysin ja käsittelyn pyrin lähtemään liikkeelle ilman ennakko-oletuksia tai määritelmiä rakentaen tulkintoja aineiston kautta. Tällaista analyysia kutsutaan aineistolähtöiseksi analyysiksi. Aineiston analyysin tavoitteena on tuottaa aineistoon selkeyttä ja tätä kautta uutta tietoa tutkimuskohteesta. (Eskola ym. 1998, 19 ja 138.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston käsittely ja analyysi kulkee yhdessä aineiston keräämisen kanssa. Aineistoa kerätään ja analysoidaan siis osittain samaan aikaan. (Hirsjärvi ym. 2004, 211.) Aineistoa kerätessä muodostuu samalla käsitys siitä, millaisia tutkimustuloksia syntyy. Itse aloitin aineiston käsittelyn usein joko jo samana päivänä tai

parin päivän sisällä kunkin haastattelun jälkeen, jotta haastattelu oli vielä tuoreessa muistissa. Purin haastattelut nauhoilta litteroimalla ne sanasta sanaan tietokoneelle. Litteroitaessa aineistoa aineiston yleisilme ja kokonaisuus hahmottuvat sekä tulevat esille. Litteroitavaa tekstiä 10 haastattelusta kertyi yhteensä 123 sivua tiiviillä rivivälillä. Luin ensin haastatteluista muodostuneet tekstit läpi yksitellen alleviivaten kussakin haastattelussa esille nousevat tärkeät seikat tutkimuskysymyksen huomioiden. Tämän myötä teemahaastatteluun perinteisesti liitetyn analysointitavan mukaisesti järjestin aineistoni teemoihin etsien litteroidusta aineistosta aina tiettyyn teemaa liittyvät asiat. Tässä käytin apunani teemahaastattelurunkoani. Nämä teemat elivät suuresti tutkimukseni analysoinnin edetessä. Lopullisiksi teemoiksi muodostui viimein kaksi suurempaa teema-aluetta. Ensimmäiseksi suuremmaksi teemaksi muotoutui nuorten sosiaaliset suhteet, joka jakautui seuraaviin osateemoihin: perhe ja muut läheiset, tuki, tuen tarve ja sen saanti, sekä keskeiset henkilöt. Tämän lisäksi lastensuojelun rooli nousi selkeästi esille aineistosta. Tämän teeman jaoin ammatilliseen tukeen, sijaishuoltoon kokonaisuutena sekä sijaishuoltonuorten kolme tyyppiä.

Luvussa 5 käsittelen nuorten sosiaaliset suhteet, kuten suhteet biologisiin ja sijaisvanhempiin, sisaruksiin, sukulaisiin ja muihin läheisiin. Käsittelen tutkimustuloksissa sosiaalisia suhteita hyvin paljon, koska ne toimivat nuorelle ja lapselle usein tärkeinä tuen lähteinä. Lisäksi tuon luvussa esille sen, millaista tukea nuoret ovat lähiyhteisöltään saaneet, millaista he olisivat kaivanneet ja ketkä henkilöt ovat heille tukea antaneet. Luku 6 ”Lastensuojelun rooli nuoren elämässä” koskee puolestaan lastensuojelun institutionaalisen puolen merkitystä nuorelle sijaisperhehuollon aikana. Luku lähtee liikkeelle nuorten kokemuksista sosiaalitoimesta, sen työntekijöistä sekä sosiaalitoimen tarjoamasta tuesta ja sen arvioinnista. Tämän jälkeen tuon esille nuorten kokemukset itse sijaishuoltoprosessista kokonaisuutena. Tässä osiossa pohdin sijaisperhehoidon positiivisia ja negatiivisia puolia nuorten haastatteluissa esille tuomien kertomusten pohjalta. Luvun 6 lopuksi jaan nuoret kolmeen eri tyyppiin sen perusteella, miten onnistuneeksi nuoret kokivat sijaisperhehuollon ja sen aikana saamansa tuen. Nämä tyypit ovat: erittäin onnistunut sijoitus -tyyppi, onnistunut sijoitus -tyyppi sekä ongelmainen sijoitus -tyyppi. Tyypien muodostamista aineistosta kutsutaan tyypittelyksi, jossa aineisto ryhmitellään samankaltaisuuksien perusteella erilaisiksi tyypeiksi. Tyypittely edellyttää usein ainakin jonkinlaista teemoittelua. (Eskola ym. 1998, 182.)

Haastateltavien nuorten tunnistettavuuteen liittyvät asiat tulee myös huomioida tutkimuksen analysoinnissa. Tunnistettavuuden häivyttämiseksi annoin tutkimustuloksia raportoidessani haastateltaville nuorille uudet nimet: Antti, Kirsi, Jaana, Minna, Outi, Paula, Risto, Suvi, Taru ja Ville. Nämä nimet esiintyvät usein tekstin lomassa sekä sitaattien perässä. Aina en kuitenkaan käyttänyt edes näitä keksittyjä nimiä, koska joissakin kohdissa nimen kertominen ei ollut tutkimustulosten kannalta oleellista. Tunnistettavuuden vuoksi muutin myös nuorten puheessa esille tulleen murteen yleispuhekielelle, jotta haastateltavien kotipaikkakuntia tai -alueita ei pysty tunnistamaan.

Tarkoitukseni on tutkia nuorten puhetta kertomuksina ja kokemuksina, joissa tutkimukseen osallistuneet nuoret muistelevat elämäänsä sijaisperheessä, mutta kertovat myös tämänhetkisestä elämäntilanteestaan. Tutkimuksessa haastateltavien nuorten kertomukset tuovat esille millaisena nuoret näkevät oman elämänsä ja itsensä. Lisäksi kertomusten kautta kyetään näkemään nuoren tapa tulkita asioita sekä se, millainen elämä nuoresta itsestä olisi ollut hyvä ja millaisen elämän nuori olisi halunnut. (Granfelt 1998, 44.) Vaikka tutkimuksessa tulee tietenkin näkyviin myös oma ääneni, yritän tuoda haastateltavien nuorten näkemykset mahdollisimman selkeästi esille suorien lainausten eli sitaattien kautta. Sitaattien yhteydessä tulen kuitenkin esittämään omaa tulkintaa ja analyysia. Eskola ym. (1998, 176) painottavat kuitenkin, että aineiston analyysissa on kyse teorian ja empirian vuorovaikutusta. Otan tämän huomioon aineistoni johtopäätösket- luvussa liittäen tutkimustulokseni kyseisessä luvussa muihin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin.

5 NUORTEN SOSIAALISET SUHTEET

Käsittelen aluksi haastattemieni nuorten sosiaalisia suhteita ja sitä, minkälainen tukiverkosto nuorille sosiaalisten suhteidensa kautta muodostuu. Luvun aluksi käsittelen nuorten perhesuhteita sekä muiden läheisten antamaa tukea ja turvaa. Nuoren perhe ja muut läheiset ovat hyvin oleellinen osa nuorten tuen kokemuksia, koska läheiset ovat useimmiten yksilölle erittäin tärkeä tuen lähde. Tämän jälkeen pohdin tukea, sen tarvetta ja saantia. Lopuksi esittelen nuoren elämän keskeiset henkilöt, joilla oli vaikutusta nuoren kokemukseen tuesta joko positiivisessa tai negatiivisessa mielessä.

5.1. Perhe ja muut läheiset

5.1.1 Perhekuva

Sijaishuollon aikana ja edelleen ensisijaisina sosiaalisina suhteina lähes kaikilla nuorilla oli suhteet sijaisvanhempiin, jotka toimivat useimmilla nuorista suurena voimavarana. Perheenjäsenikseen nuoret mielsivätkin useimmiten nykyisten kumppaneiden ja mahdollisten lasten lisäksi sijaisvanhemmat sekä samassa sijaisperheessä eläneet sijais- tai biologiset sisarukset.

”Kun joku kysy, että onks sulla sisaruksia, niin mä sanoin aina, että mulla on yks veli. Et niinku kun ei niitä nähnyt, niin ei niitä muistanut. Kun pieni oli, niin ei sitä niinku, sulki ne vaan niinku ulkopuolelle. Et silleen, se oli se perhe, joka oli siinä.”
(Minna)

Ainoastaan yhdellä haastateltavista, Tarulla, suhteet toiseen sijaisvanhempaan ovat täysin katkenneet. Hän näki perheensä koostuvan pitkälti puolisostaan sekä tämän suvusta sekä omasta suvustaan. Hän ei tarkemmin eritellyt perhenäkemykseensä sukulaisiaan vaan näki sen pikemminkin yhtenä kokonaisuutena.

Hyvin harva haastateltavista nimesi biologiset vanhempansa tai toisen heistä perheenjäsenikseen. Ainoastaan Suvi ja Antti nimesivät perheensä jäseneksi sijaisvanhempien ja sisarustensa lisäksi biologisen äitiensä. Tämä saattaa johtua siitä, että Suvi ja Antti olivat olleet säännöllisesti yhteydessä biologiseen äitiensä sijaishuollon aikana. Heidän kontaktinsa biologiseen äitiensä ei ollut katkennut missään vaiheessa.

”Mun sijaisvanhemmat, ketä mä sanon äitiksi ja isäksi ja sitten kuuluu niinkun biologinen äiti ja sen uusi miesystävä on mulle niinkun isäpuoli ja sitten mulla on niinkun isosisko ja sitten biologisen isän kanssa me ei olla missään tekemisissä. Se ei oikeestaan kuulu mun perheeseen.” (Suvi)

”Tietysti tyttöystävä, sitten no siskot, siskot kuuluu no tietysti nyt sijaisvanhemmat on vanhempia ja sitten oma äiti, äiti kuuluu tietysti.” (Antti)

Myös samassa taloudessa eläneet isovanhemmat katsottiin perheenjäseniksi. Paikalla eli sillä keiden kanssa arjen viettää, näyttäisikin siis olevan suurta merkitystä siihen, ketä perheeseen nähdään kuuluvan ja miten perheensä jäsentää.

5.1.2 Suhteet biologisiin vanhempiin

Suurin osa nuorista oli huostaanotettu hyvin nuorena, joten muistikuvia ajasta ennen huostaanottoa oli vähän tai ei laisinkaan. Muutamats nuoret kuitenkin olivat kuulleet hieman biologisen perheen kanssa vietetystä ajanjaksosta vanhemmilta sisaruksiltaan tai läheisiltä sukulaisilta. Isommat sisarukset tai lähellä asuvat sukulaiset olivatkin kuulopuheiden mukaan hoitaneet haastateltuja nuoria heidän asuessaan biologisten vanhempien tai toisen heistä kanssa.

Ainoastaan Tarulla, Kirsillä ja Antilla oli tarkempia muistikuvia ajasta ennen sijoitusta. Antti totesi, että heidän elämänsä ennen biologisten vanhempien eroa oli pitkälti normaalia perhe-elämää. Vaikka eron jälkeen perheen äidin voimat olivat vähissä, Antti korosti, että äidiltä sai kuitenkin tukea ja apua tarvittaessa. Antin isosisko oli myös tukenut sekä auttanut pienempiä sisaruksiaan. Myös Kirsin vanhemmat olivat eronneet ja Kirsi oli asunut isänsä kanssa ennen sijoitusta. Kirsin suhde isäänsä oli hyvä, mutta huolenpito ei kuitenkaan onnistunut muun muassa isän ja äitipuolen alkoholismien vuoksi. Kirsin täti ja hänen perheensä asuivat kuitenkin lähellä. Kirsi kertoikin menneensä veljensä kanssa tädin luokse aina *”jos tuli jotain hätää”*. Taru puolestaan toi esille, että hän ei kyennyt tukeutumaan juuri kehenkään tai korkeintaan yksi-vuotiaaseen veljeensä, sikäli miten paljon yksi-vuotiaaseen ylipäänsä pystyi tukeutumaan, asuessaan biologisen äitinsä luona. Tarulle tärkeä mummokaan ei sairastumisensa vuoksi pystynyt huolehtimaan lapsenlapsestaan. Taru totesi elämänsä ensimmäisten vuosien äitinsä kanssa olleen hirveitä, sillä *”aina sai pelätä että mitä tapahtuu seuraavaks, et millon äiti lyö, millon se on kunnolla”*.

Sijoituksen aikaiset suhteet biologisiin vanhempiin olivat nuorilla hyvin moninaisia. Jotkut eivät tavanneet heitä lainkaan, toiset tapasivat heitä vain muutaman tunnin kerrallaan ja osa taas vietti viikonloppujakin biologisten vanhempiensa luona. Minnan ollessa lastensuojelulaitoksessa hän tapasi vanhempiaan muutaman kerran, kunnes biologisille vanhemmille annettiin tapaamiskielto Minnaan ja hänen sisaruksiinsa. Minna ei ollut tapaamiskieltopäätöksen vuoksi, muutamaa korttia lukuun ottamatta, lainkaan tekemisissä biologisten vanhempiensa kanssa sijoituksen aikana tai sen jälkeen. Hän totesi, että omasta mielestään *”se on paljon parempi ollu näin päin”*.

Taru ei ollut myöskään pitänyt kovasti yhteyttä biologiseen äitiinsä sijaishuollon aikana. Vaikka Tarun sijoitus oli sukulaissijoitus, ei hän nähnyt äitiään kuin yhden kerran mummon hautajaisissa. Sukulaisuudestaan huolimatta Tarun sijaisperhe ei pitänyt yhteyttä Tarun äitiin, jonka vuoksi myös Tarun ja hänen biologisen äitinsä yhteys pitkälti katkesi. Sijoituksen loppu puolella Taru piti kuitenkin sijaisäidiltään salaa yhteyttä biologiseen äitiinsä. Taru ei uskaltanut kertoa tästä sijaisäidilleen, sillä pelkäsi kovasti hänen reaktiotaan.

Jaana oli lapsena yhteydessä biologisiin vanhempiinsa silloin tällöin puhelimitse sekä tapasi heitä muutaman kerran. Noin 12-vuotiaana Jaana kuitenkin katkaisi välinsä biologiseen perheeseensä, sillä hän ei pystynyt sopeutumaan heidän elämäntapaansa, johon liittyivät muun muassa päihteet ja kiertolaiselämä. Vanhemmat yrittivät kuitenkin aina silloin tällöin soitella, mutta Jaana painotti, että hän ei *”halua olla missään yhteydessä”* heidän kanssaan.

Paula tapasi aluksi biologista äitiään kerran pari vuodessa. Kun hänen omaa mielipidettään alettiin kuunnella 10-vuotiaana, Paula päätti, että ei halua olla enää biologisen äitinsä kanssa tekemisissä. Tähän syyksi Paula kertoi, että hän oli kokenut, ettei *”saanut mitään irti”* tapaamisista. Toiseksi Paula totesi äitinsä usein peruvan tapaamiset viime hetkellä, jonka vuoksi tapaamiset äidin kanssa oli *”sitä jatkuvaa pettymistä”*. Tapaamisten lopettaminen Paulan omasta aloitteesta olikin varmasti osaksi myös itsesuojelua. Lisäksi Paula pelkäsi biologisen äitinsä vaativan hänet takaisin itselleen.

”Kun piti lähteä, niin mulle tuli se, että mä en halua lähteä, että jos se ottaa mut pois. [---] Mulla oli se pelko oli koko ajan ja sitten kun se äiti, biologinen äiti, saatto

soittaa kännis joskus, että hän haluaa sut takasin, että hän hakee sut niinkun oikeuden kautta takasin.”

Risto, Ville, Outi, Kirsi, Suvi ja Antti olivat sijoituksensa aikana hieman enemmän yhteydessä biologisten vanhempiensa tai toisen heistä kanssa. Ville tapasi biologisen äitinsä sijoituksen jälkeen ensi kerran reilu 10-vuotiaana, jonka jälkeen he alkoivat ”vähän aktiivisemmin tapaan, [---], noin joka kolmas kuukausi”. He kävivät muun muassa raveissa ja syömässä yhdessä, kunnes tapaamiset ”väheni, ihan niinku luonnollisella tavalla” koulun ja muiden kiireiden vuoksi. Riston äiti oli kuollut ja hänen isänsä oli työnsä puolesta osan vuodesta ulkomailla. Isä tapasi Ristoa kuitenkin aina isän ollessa Suomessa. Kirsi ei hirveästi tavannut biologista isäänsä sijoituksessa ollessaan, mutta he olivat etenkin aluksi paljon puhelimitse yhteydessä. Äitinsä kanssa Kirsi ei ollut juuri lainkaan tekemisissä.

Suvi, Outi ja Antti näkivät biologisia vanhempiaan tai toista heistä säännöllisesti tapaamisoikeuspäätösten mukaisesti. Antti vietti sisaruksiensa kanssa viikonloppuja äidillänsä kerran kuukaudessa, kun taas Suvi ja Outi tapasivat vanhempiaan yhden päivän ajan hieman harvemmin. Antti, Suvi ja Outi olivat tapaamisjärjestelyihin suhteellisen tyytyväisiä.

”Minä oon ihan tyytyväinen et se kontakti säily, mut ei tullu niinkun sitä oloa et pitää koko ajan niinkun tavallaan elää kahessa perheessä.” (Outi)

Suvi toi lisäksi esille, että ”*pienempänä ehti niinkun jo unohtaa periaatteessa koko ihmisen. Niin aina piti tavallaan tutustua uudestaan, että se pysy aluksi kauhean vieraana.*”

Biologiset vanhemmat herättivät heitä tavanneissa nuorissa monenlaisia tuntemuksia, jotka vaihtelivat katkeruudesta ja välinpitämättömyydestä positiiviseen suhtautumiseen. Huonoa oli etenkin biologisista vanhemmista johtuvat tapaamisten peruuntumiset sekä vanhempien humalatila tapaamisissa. Kirsi lisäsi myös, että hän olisi toivonut vanhemmilta enemmän yhteydenpitoa.

Jaanaa harmitti etenkin se, että hänen biologiset vanhempansa yrittivät tapaamisissa korostaa Jaanan ja hänen sisarensa olevan osa heidän perhettään. Jaana oli kuitenkin

huostaanotettu jo synnytyslaitoksella, eikä ollut tavannut biologisia vanhempiaan moniin vuosiin, jonka vuoksi biologisten vanhempien suhtautuminen herätti Jaanassa negatiivisia tunteita.

”Mua niinkun otti päähän se niin, että [---] äiti puhu, et me ollaan hänen lapsia ja näin. Millä ihmeellä me voidaan olla hänen lapsia, jos hän on vaan synnyttänyt meijät?” (Jaana)

Nuoret totesivat monesti, että näin jälkikäteen ajatellen heistä olisi toisaalta ollut mukava nähdä biologisia vanhempia hieman useamminkin tai jos *”ei ehkä useammin, mutta oltais voitu pidemmän”* aikaa kerrallaan. Toisaalta nuoret kertoivat, että heidän elämänsä oli sijaisperheen luona, jossa oli myös muun muassa kaverit ja harrastukset. Tästä syystä biologisten vanhempien tai vanhemman luokse lähteminen useammin olisi ollut myös epämieluisaa.

”Toisaalta, kyllä sitä niinku välillä toivo, mut sit taas toisaalta, kun oli täällä jo se elämä niinku alkanut.” (Antti)

Vaikka sijaisperhenuorten suhteissa biologisiin vanhempiin oli monesti sattunut elämän varrella kaikenlaista, joka oli etäännyttänyt heitä toisistaan, tuli joidenkin nuorten kertomuksissa kuitenkin esille myös suhteen hyviä puolia.

”Kyl se kuitenkin niinku äiti on aina äiti niinku sanotaan, että siis se ei niinku muutu siitä.” (Antti)

”Se kuitenkin niinkun oli tukena ja se ei kuitenkaan niinkun loppujen lopuksi hylännyt meitä, vaan se oli meidän kanssa ja se kävi aina siellä kattomassa aina kun se sai.” (Suvi)

”Kun rupesin sitten opiskelemaan ammattia, niin silloin ainakin hän auliisti niinkun opasti. [---] Rahalla se sitten tuki harrastuksia ja muuta tommosta.” (Risto)

Ville toi lisäksi esille pitävänsä erityisesti siitä, että hänellä ja hänen äidillensä on yhteiset mielenkiinnot ja muutenkin hän kertoi heidän tulleen hyvin *”juttuun”*. Kirsi puolestaan korosti sitä, että hänen vanhempansa ovat kuitenkin aina yrittäneet parhaansa ja totesi, että *”se on ollu tosi kiva juttu aina kun isä on soittanu”*.

Nykyään vain puolet nuorista oli tekemisissä biologisten vanhempiensa kanssa. Vaikka tähän vaikutti varmasti sekin, että osalla nuorista toinen biologinen vanhemmista oli jo kuollut, ei se kuitenkaan ollut ainoa syy. Minnan suhde biologisiin vanhempiin katkesi jo huostaanottovaiheessa, eikä hän ole halunnut suhdetta elossa olevaan isäänsä enää vanhemmiten muodostaakaan. Paula ja Jaana ovat itse katkaisseet välinsä biologisiin vanhempiinsa. Riston muutettua omaan kotiinsa yhteydenpito biologisen isän kanssa oli lisääntynyt. Lopulta biologinen isä oli kuitenkin katkaissut yhteydenpidon, kun Risto oli halunnut sijaisvanhempiensa adoptoivan hänet. Vaikka Risto totesi, että olisi mukava olla tekemisissä biologisen isänsä kanssa, hän oli kuitenkin painokkaasti sitä mieltä, että adoptio sijaisperheeseen oli oikea ratkaisu. Risto painottikin välien poikki menemisen olevan biologisen isän oma tappio. Vilellä yhteydenpito biologiseen äitiin oli puolestaan vain niin sanotusti jäänyt. Ville oli yrittänyt muutama vuosi sitten soittaa äidille, mutta biologisen äidin numero ei ollut enää voimassa, eikä Ville tiennyt uutta numeroa.

Suvi, Outi, Kirsi ja Antti ovat edelleen tekemisissä biologisten vanhempiensa tai toisen heistä kanssa. Kirsi, joka asuu biologisen isänsä naapurissa, on tutustunut isäänsä uudestaan ja tapaa isänsä kanssa nykyään lähes päivittäin. Isästä on tullut Kirsillemme tärkeä ja hän onkin auttanut Kirsiä rahallisesti sekä asunnon hankinnassa. Myös Suvi on säännöllisesti yhteydessä biologiseen äitiinsä. Outi puolestaan kertoo, että hän pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa ”säännöllisen epäsäännöllisesti” ja näkee heitä muutaman kerran vuodessa. Antti taas asuu nykyään kaukana biologisesta äidistään eikä näe häntä sen vuoksi kovinkaan usein, mutta pitää biologiseen äitiinsä kuitenkin muutoin yhteyttä.

Myös Tarun sijaishuollon loppupuolella alkanut yhteydenpito biologiseen äitiin on edelleen voimissaan. Tarun äidistä on tullut hänelle niin sanotusti kaveri. Taru kertoi, että hän ei osaa suhtautua äitiinsä äitinä, mutta muuttaessaan sijaisperheestä äiti toimi hänelle pitkään tukena ja turvana, jolle itkeä ja kertoa huolistaan. Vaikka Tarun ja hänen äitinsä suhde onkin parantunut sijaishuollon ja sijaishuoltoa edeltävistä ajoista, hän toteaa kuitenkin haastattelun lopuksi seuraavasti:

”Jos ois semmonen nappula, jolla vois saada unohtumaan kaiken kurjan, niin mä ehkä painaisin sitä. Mut se on iso ehkä. Se, mitä äiti on tehny, niin en mä voi koskaan antaa sitä anteeks ja mä toivon, että kukaan lapsi ei koskaan tule antamaan anteeks

sitä, että oma äiti tai isä hakkaa tai saatika antaa 3-vuotiaan vetää perskännit. Ei, mä en voi sitä unohtaa, enkä mä välttämättä haluakaan unohtaa, mut en mä voi sitä myöskään anteeks antaa.”

5.1.3 Suhteet sijaisvanhempiin

Sijaisvanhemmat olivat useilla nuorista olleet elämän läpi tärkeä tuen lähde. Suurimmalla osalla nuorista sijaisvanhemmat herättivät pääasiassa positiivisia ajatuksia.

”Kyllä niitä nyt ihan vanhempina on pitäny ja sitä on arvostanu kyllä tosi paljon, et näin on päässy käymään, se on niinku uus elämä alkuun siitä.” (Antti)

”Sellainen ihan normaali suhde, en mä osaa selittää sitä, siis ihan niinkun aina pitäny niitä vanhempinani. [---] Heti ihan äitiks ja isäks ruvettiin sanomaan että jotenkin se tuli vaan luonnostaan.” (Minna)

Jaanalla ja Tarulla sijaisvanhempiin kohdistui myös negatiivisia muistoja. Jaana oli kokenut sijaisperheessään henkistä ja fyysistä väkivaltaa molempien sijaisvanhempien toimesta. Jaana kertoi, että väkivalta ei kohdistunut niinkään suoranaisesti häneen, vaan hänen siskoonsa, mutta koska hän joutui *”sitä katteleen, niin kyllähän se totta kai suututti”* häntäkin. Myös sijaisisän alkoholismi herätti Jaanassa syvää katkeruutta. Myös Tarun sijaisäiti oli harjoittanut henkistä ja fyysistä väkivaltaa Tarua kohtaan. Lisäksi Taru koki tullessa kohdelluksi sijaisperheessä epätasa-arvoisesti perheen biologisiin lapsiin verrattuna.

”Kelpasin yleiseks siivojaks, lastenlikaks, koirien ulkoiluttajaks, ruuanlaittajaks, semmosii konkreettisii esimerkkejä missä mejän eron huomasi, oli että mulle ostettiin suurin piirtein vaatteet kirpparilta ja mejän muille lapsille sitten viimesen päälle muotivaatteet, viimesen päälle muotivaatteet kaupasta.” (Taru)

Syytä perheen lasten epätasa-arvoiseen kohteluun Taru ei osannut kertoa. Hän muistutti, että aluksi hän tuli sijaisäitinsä kanssa hyvin *”juttuun”*. Jossakin vaiheessa tilanne vain muuttui hänen tietämättä siihen kuitenkin tarkempaa syytä.

Tarua lukuun ottamatta muut nuoret kertoivat pitäneensä sijaisvanhempiaan aina oikeina vanhempinansa, äitinä ja isänä. Taru totesi hieman surullisesti, että sijaisisä on ehkä hänen isänsä, mutta äitiä hänellä ei ehkä ole ollutkaan. Suhde sijaisisään oli Tarun mukaan lämmin. Sijaisisän työn vuoksi, hän ei ollut kuitenkaan paljoa kotona. Jaanan katkeruuden

tuntemuksista huolimatta hän kuitenkin piti suhdettaan sijaisvanhempia muilta osin hyvänä.

Hyvinä asioina suhteessa sijaisvanhempiin nousi esille etenkin normaalin perhe-elämän eläminen, jota nuoret tuntuivat arvostavansa kovasti.

”Meillä ei niin kuin tehty missään vaiheessa tehty sitä numeroa, että kun’ te ette ole meidän oikeita lapsia’, vaan niin kuin meidän kanssa toimittiin ihan niin kuin perheenä.” (Outi)

”Ne oli kuitenkin koko ajan alusta asti niinkun omat vanhemmat, että sillain, että sai niinkun kodin.” (Suvi)

Monet haastateltavista nuorista pitivät myös siitä, että heille on avautunut sijaisperheessä mahdollisuus *”harrastaa kaikkea ja silleen annettu kaikkeen kuitenkin mahdollisuus”*. Kertomuksissa tuli esille myös tekemisen paljous sekä se, että sijaisvanhemmat ovat kasvattaneet eli opettaneet sosiaalisia taitoja sekä käytännön asioita, mikä oli biologisessa perheessä jäänyt vähemmälle. Asiat opetettiin myös selvittämään puhumalla. Lisäksi sijaisperheessä pidettiin kiinni sopimuksista kuten esimerkiksi ruoka-ajoista.

”Ne oli niinkun jämpitejä, just sellanen kuri, mitä ehkä tarttikin. Niinku, meillä oli ollu aika lepsuu silloin, kun me oltiin lapsii. [---] Tuolla tuli sit sellanen et vanhemmat on vanhempii ja vanhempii uskotaan.” (Kirsi)

Lisäksi nuoret arvostivat paljon sitä, että *”asioista puhuttiin suoraan”* eikä asioita salailtu useimmissa sijaisperheissä. Lähes kaikille nuorille oli myös ollut aina selvää, että sijaisvanhemmat ovat tukena, kun ja jos he tukea tarvitsevat.

”Niille voi aina mitä vaan kertoo ja totta kai mistä tahansa asiasta puhua. Et oon ihan kaikesta pystynyt juttelemaan, et tosi kiva sillä tavalla.” (Minna)

”Tukeahan tuli joka suuntaan niin pienissä kuin isoissakin asioissa.” (Ville)

Huonoja puolia suhteissa sijaisvanhempiin oli useimpien nuorten vaikea löytää. Risto ja Outi toivat kuitenkin esille, että esimerkiksi heillä oli muita kavereita tiukemmat säännöt, joka siihen aikaa harmitti. Tähän saattoi kuitenkin Outin mukaan vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden käynnit ja arvioinnit. Risto totesi erityisesti mummon pelkäävän,

että sosiaalityöntekijät hakevat Riston pois, jos huomautettavaa löytyy. Kirsi myös lisäsi, että 14–15-vuotiaana häntä saattoi kyllä ärsyttää monikin asia sijaisperheessä ja -vanhemmissa, mutta näin jälkikäteen miettien, hän *”ei keksi oikeestaan mitään, mikä ei ois ollu hyvää”*.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki nuoret olivat edelleen läheisissä väleissä sijaisvanhempiansa kanssa. Kirsi tapaa tosin sijaisisäänsä hieman vähemmän, sillä työnsä vuoksi sijaisisä matkustelee erittäin paljon.

”Ne on mulle niinkun omat vanhemmat, ne on äiti ja isä, että mä edelleen käyn siellä ja aina voi soittaa jos on hätä, et ihan niinkun vanhempii.” (Suvi)

”Äitin kanssa ratkotaan nää arjen pienet ongelmat, [---] sit sijaisisän kanssa, no iskä hoitaa mejän kyytiliikennettä.” (Outi)

Taru ei ole ollut sijaisperheestä muutettuaan enää minkäänlaisessa tekemisessä sijaisäitinsä kanssa. Sijaisisän kanssa tilanne on parempi: *”Meijän isä oli hirveen ihana ja sen kaa [---] ollaan väleissä tänäkin päivänä, että soitellaan ja nähdään”*.

Jaana oli puolestaan lapsena ja nuorena paljonkin ongelmia sijaisvanhempiansa kanssa. Nykyään tilanne on kuitenkin parantunut ja suhteet ovatkin *”varmaan parhaat, mitä on ollu”*. Jaana kertoikin, että etenkin viime aikoina hän ja hänen sijaisvanhempansa ovat pystyneet puhumaan menneistä. Jaana on huomannut, että hänen sijaisvanhempansa ovat hänen tukenaan, vaikka mitä sattuisi.

”Koittaa vaan koko ajan tehdä jotain tempauksia, että niinkun nekin hylkäis. Että mä oikeesti, mä luulin jo hetken, että jaa nyt nekin hylkäs, mut en mä tiä, kai se hylätyks tulemisen pelko on vaan niin suuri oikeestaan asiassa kuin asiassa.” (Jaana)

5.1.4 Sisarussuhteet

Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli biologisia sisaruksia ja/tai sijaisperheen kautta tulleita sisaruksia. Suhteet sisaruksiin vaihtelivat nuorilla erittäin läheisistä suhteista hyvin etäisiin suhteisiin.

”Sisko on ehkä aina ollu mulle mun elämän tärkein ihminen.” (Suvi, kertoessaan biologisesta siskostaan)

Ennen huostaanottoa samassa perheessä eläneet sisarukset olivat sukulaisilta tai vanhemmilta sisaruksilta kuulemansa sekä omien muistojen mukaan olleet hyvin läheisiä toistensa kanssa. Vanhemmat sisarukset olivat pitäneet nuoremmista huolta vanhempien ollessa siihen kykenemättömiä.

”Me nukuttiin paljon samassa sängyssä varmaan pitkälti sen takia, et molempia pelotti, mutta niinkun tota mä oon toiminut x:lle (pikkuveljelle) pienestä pitäen jonkinnäköisenä äitihahmona.” (Taru)

”Mä hoidin enimmäkseen mun pikkuveljee koko aika, et huolehdin, et se on ruuassa ja tälle näin.” (Kirsi)

Useasti biologiset sisarukset pääsivät myös samaan perheeseen. Jaana ja Suvi sijoitettiin samaan perheeseen sisarustensa kanssa. Antilla ja Kirsillä osa sisaruksista pääsi sijaisperheeseen toisia aikaisemmin, mutta lopulta kaikki sisarukset sijoitettiin samaan perheeseen. Molempien mielestä samaan perheeseen pääseminen oli erittäin hyvä ratkaisu. Minna puolestaan pääsi samaan perheeseen toisen veljensä kanssa, mutta hänen vanhimman veljensä omasta pyynnöstä, veli sijoitettiin toiseen perheeseen. Tähän pyyntöön vaikutti varmastikin veljen oma halu unohtaa lapsuuden kokemukset, joista hänellä oli nuorempia sisaruksiaan enemmän muistoja. Minna painottikin sitä, että lapsen oman mielipiteen kuuleminen ja kunnioittaminen tällaisessa asiassa on erittäin tärkeää.

Risto, Taru ja Paula olivat ainoita, joilla huostaanotetut biologiset sisarukset eivät päässeet samaan perheeseen. Tarulla ja Paulalla tämä johtui varmastikin pitkälti siitä, että heidät ja heidän sisaruksensa huostaanotettiin eri aikaan. Riston veli oli puolestaan niin paljon vanhempi ja kokenut paljon, joten sijaisvanhemmat eivät uskoneet hänen sopeutuvan heille.

Sijoituksen aikana monet nuoret, kuten Ville, Outi, Taru sekä Antti, saivat uusia sisaruksia sijaisperheen muista lapsista. Suhteita samassa sijaisperheessä asuviin lapsiin kuvailtiin normaaleiksi sisarussuhteiksi sekä oikein hyviksi. Sijoituksen aikana suhteet muissa sijaisperheessä tai biologisten vanhempien kanssa asuviin biologisiin sisaruksiin saattoi kuitenkin monesti unohtua.

”Se, joka asu mun kanssa, niin meillä oli ihan semmonen normaali sisko-veli suhde ollut. [---] Mutta sitten taas se veli joka asuu muualla niin [---]Joikeestaan vasta sitten ihan pari kertaa oltiin nähty sen niinkun mejän sijoituksen jälkeen ennen kuin sitten se tuli mun rippijuhlissa käymään.” (Minna)

Vaikka sisarussuhteet olivat usein läheisiä, eivät haastateltavat nuoret kuitenkaan puhuneet sijoituksen aikana erityisesti sijoitukseen liittyvistä asioista keskenään. Uskonkin, että tässä oli varmasti paljon tekemistä sillä, että asioista puhuttaessa sijaisvanhemmat tai sosiaalityöntekijät olivat useimmiten keskusteluissa mukana. Tällöin keskustelu sisarusten kesken saattoi tuntua tarpeettomalta. Toisaalta taas muutamat nuoret toivat myös esille, että heillä ei ole ollut tarvetta puhua sijoituksesta niinkään paljoa ylipäänsä kenenkään kanssa, jonka vuoksi puhuminen sisarusten kanssa asiasta jäi myös vähäiseksi. Jaana puolestaan totesi, että pahasta olosta huolimatta puhuminen on ollut hänelle aina vaikeaa. *”Sitä on vaan niinkun ollu hiljaa yksinään, yksinään eikä näyttäny sitä kellekään.”* Taru oli Jaanan kanssa pitkälti samoilla linjoilla:

”Kun mä oon kotona asunu, niin ollu hirveen sulkeutunu. Mä oon halunnu olla yksin, en oo halunnu puhuu mistään, mä en oo myöskään puhunu kotona. Jos mä puhuin, niin mä puhuin mejän x:n (sijaissiskon) kanssa.” (Taru)

Sijoituksen jälkeen sisarussuhteet ovat pysyneet pitkälti ennallaan tai jopa lähentyneet. Kaikki haastateltavista nuorista olivat ainakin jossakin määrin tekemisissä joko biologisten sisarusten tai sijaisperheen kautta tulleiden sisarusten kanssa. Toki sisaruksia ei enää välttämättä näe niin usein kuin ennen, sillä monet sisarukset asuivat eri paikkakunnilla, pitkienkin välimatkojen päässä toisistaan.

Tarun ja Riston suhteet biologisiin sisaruksiin ovat lähentyneet. Risto tapasi täysi-ikäiseksi tultuaan biologisen veljensä 10 vuoden tauon jälkeen. Tämän jälkeen he pitivät jonkin verran yhteyttä, kunnes nyt viimeisen vuoden sisällä yhteydenpito on vähentynyt. Sijaishuollon jälkeen Taru on myös saanut muodostettua suhteet molempiin biologisiin sisaruksiinsa, joita hän ei sijaishuollon aikana niinkään tavannut. Taru kertoo, että heillä on nykyään *”lämpöset välit, soitellaan ja kirjojellaan ja pidetään hauskaa silloin, kun nähdään”*. Myös molemmat sijaissisarukset ovat edelleen Tarun elämässä paljon mukana, etenkin hänen sijaissiskonsa.

”Sen (sijaissisaren) kanssa me puhutaan tänä päivänäkin. Kaikki mahdollinen, mistä vaan voi puhua. Itketään toisillemme ja sitä me tehtiin sillonkin.” (Taru)

Jaanan suhteet sisarensa katkesivat sijaishuollon aikana, siskon lähdettyä perheestä. Tämä oli Jaanalle erittäin kova paikka. Nyt suhteet ovat kuitenkin alkaneet hiljalleen lämmetä.

5.1.5 Sukulaissuhteet

Sijaisperheen kautta tulleet sukulaiset olivat pääsääntöisesti nuorille tutumpia ja läheisempiä kuin biologinen lähisuku. Erityisesti sijaisperheen isovanhemmat saattoivat olla nuorille hyvin läheisiä, ja monesti he olivatkin asuneet samassa pihapiirissä. Nuoret myös kokivat, että lähes kaikki sukulaiset olivat ottaneet heidät vastaan todella hyvin ja pitivät heitä osana sukua.

”Voi herran jestas kuule, koko suku tunnetaan!” (Risto)

”Mulle on ihan niinkun nimetty silleen niinkun sieltä kummitädit ja kummisedät ja tällain, että on silleen aika paljon tekemisissä. Kaikki joulut ja tämmöset ja ne on suhtautunut silleen, et me ollaan oikeasti, kuulutaan niitten sukuun.” (Suvi)

Ainoastaan Outin sijaisisän suvussa saattoi joskus esiintyä *”asennetta, että ’no kun ette te ole oikeasti tätä sukua’”*.

Biologisiin sukulaisiin nuoret eivät olleet sijoituksen aikana eikä ennen sijoitustakaan pitäneet paljoa yhteyttä. Useimmat haastateltavista eivät tosin muistaneet ajasta ennen sijoitusta paljoa, joten muistikuvat sukulaisista olivat myös vähäisiä tai olemattomia. Ainoastaan Suvi, Kirsi, Taru ja Antti muistivat olleensa tekemisissä sukulaistensa kanssa ennen sijaishuoltoa. Suvi koki, että sukulaiset olivat unohtaneet heidät *”heti sillain kun meijät on niinkun viety pois”*. Isoäiti pysyi kuitenkin Suvun elämässä pitkään. Suvi kertoikin mummonsa kuoleman olleen hänelle *”kova pala”*, sillä mummo *”oli kuitenkin ollu niin tärkeä ihminen koko ajan, et se oli ihan niinkun mummo”*. Myös Tarulle biologinen mummo oli ollut erittäin läheinen. Taru kuvaileekin mummonsa olleen pitkään hänen elämänsä *”tärkein ihminen”*. Sairastumisensa vuoksi isoäiti ei kuitenkaan pystynyt ottamaan Tarua itselleen kasvatettavaksi. Muita sukulaisiaan Taru tapasi ainoastaan sukusyntäreillä ja muissa sukutapaamisissa. Kirsiällä biologiset sukulaiset olivat nuorista eniten elämässä mukana ennen huostaanottoa sekä sijoituksen aikana. Kirsin vanhempien erotessa, perheen vanhimmat lapset jäivät äidille. Sijoituksen jälkeen kaikki biologiset sisarukset pääsivät kuitenkin samaan perheeseen. Päästyään samaan perhekotiin

vanhempien sisarustensa kanssa, uusia äidin puolen sukulaisia tuli Kirsille tutuksi sisarusten myötä. Kirsistä ja hänen veljestään huolta pitänyt täti ja hänen perheensä olivat ja ovat edelleen tärkeä osa Kirsin elämää. Antti oli puolestaan ollut jonkin verran tekemisissä äitinsä sisaren perheen kanssa, joiden kanssa yhteys säilyi vielä sijoituksenkin aikana. Nyttemmin Antti on ryhtynyt pitämään yhteyttä biologisiin sukulaisiin, sillä oman auton myötä liikkuminen on tullut helpommaksi.

Villellä yhteydenpito biologisiin sukulaisiin on ollut vähäistä. Ainoastaan biologista mummoa Ville oli tavannut muutaman kerran. Paula ei ollut juurikaan yhteyksissä sijaishuollon alkuaikoina biologisiin sukulaisiinsa. Paula kertoikin, että ”*vasta vanhemmiten sitten niinku heräs se oma mielenkiinto*”. Tämän myötä hän on ollut tekemisissä yläasteikäisestä saakka etenkin biologisten serkkujensa ja enon perheen kanssa.

Jaana ja Minna olivat ainoita, jotka eivät koskaan olleet olleet missään tekemisissä biologisten sukulaistensa kanssa. Risto oli tavannut biologisia sukulaisiaan ainoastaan vanhemmaksi tultuaan, kun hänen biologinen isänsä vei hänet sukuloimaan aikuisiällä. Muuta yhteydenpitoa Ristolla ei ole biologisiin sukulaisiinsa ollut.

Outi lisäsi, että myös hänellä yhteydenpito biologisten sukulaisten kanssa oli vähäistä, vaikka ”*haluja ois ollu molemmin puolin*”. Hän kuitenkin toi samaan hengenvetoon esille, että vähäinen yhteydenpito ei johtunut sijaisvanhemmista tai mistään muustakaan erityisestä syystä vaan ”*se ei vaan jotenkin niin kuin ikinä onnistunu*”. Yhteydenpidon vähäisyys lapsena johtuikin enemmän sekä ajan puutteesta että nuoren silloisesta omasta haluttomuudesta järjestää tapaamisia biologisten sukulaisten kanssa. Vanhemmaksi tultuaan Outi ei ole kuitenkaan kokenut tarpeelliseksi elvyttää suhteitaan biologisiin sukulaisiin, vaikka näin jälkikäteen ajatellen Outi toteaa, että olisi ollut mukava pitää enemmän yhteyttä.

5.1.6 Ystävyysuhteet

Ystävyysuhteet ovat nuorille useimmiten tärkeitä informaalien vertaistuen lähteitä. Kaikki nuoret kertoivat, että heillä oli ollut ainakin jonkin verran kavereita lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Suurin osa haastateltavista kertoi, että heidän ystävänsä tiesivät heidän olevan sijaislapsia.

”Joo ja ihan parin parhaimman kaverin kaa jutellu niinkun kaikesta, et sillain ihan puolin ja toisin kaikkee juteltu.” (Minna)

”Mä en ala-asteella ikinä siitä puhukaan sitten, että se oli niinkun sillä lailla vähän niinkun no ei nyt häpeä, mutta kumminkin niinkun [---]ja sen jälkeen sitten, mitä on kaveria tullut niin on pystyny, et sen lapsuudenkaverin kans justiin, niin sille on pystyny puhumaan aina.” (Paula)

Ainoastaan Risto ja Ville olivat pitäneet asian itsellään. Risto ja Ville kokivat, että heillä ei ollut mitään sen suurempaa tarvetta puhua asiasta ystäviensä kanssa. Lisäksi Risto uskoi, että pitämällä asian salassa, hän sai olla enemmän rauhassa kaikenlaiselta piikittelyltä, mihin kaverit olisivat voineet ryhtyä. Ristolle ystävät eivät myöskään olleet olleet kovin tärkeitä. Sijaisperheen sukulaiset ja etenkin samanikäinen serkku olivat Ristolle muita ystäviä tärkeämpiä ja läheisempiä.

Vaikka Jaanan ja Tarun ystävät tiesivät heidän asuvansa sijaisperheessä, eivät he kuitenkaan kokeneet pystyvänsä puhumaan heille sijaisperheeseen tai muihin asioihin liittyvistä ongelmista. Tarun sijaisäiti alkoi myös rajoittaa Tarun liikkumista ja kaveripiiriä, jolloin *”kaverisuhteetkin kuoli aika pitkälti siihen”*. Vaikka Jaanakaan ei puhunut ongelmistaan ystäville, olivat ystävät hänelle kuitenkin tärkeä tuen lähde pelkällä läsnäolollaan. Jaana kokeekin, että hän ei enää *”ilman ystäviä istuis tässä”*.

Ystävien hyväksynnällä ja olemassaololla on ollut pitkälti positiivista vaikutusta nuorten elämään.

”Se on ollu tosi tärkeätä, et kukaan ei oo ollu heti, että kun on kuullu, et on huostaanotettu, niin kellään ei oo heti ollu sellain, että mikä ihmeen ongelmanuori sinä sitten oot. Et se on ollu, että kun kaverit on kaikki suhtautunu niin hyvin ja sillain et on ne ollu niinkun tärkeit.” (Suvi)

”Se on tärkeää, että on ystäviä ja tota se teki minusta sosiaalisemman, et minä en oo nykyään läheskään yhtä arka mitä minä olin ala-asteella.” (Outi)

5.2 Tuki, tuen tarve ja sen saanti

Useat haastateltavista nuorista eivät kokeneet tarvitsevansa erityisesti tukea muihin nuoriin verrattuna. Asioihin, mihin tukea tarvitsi, nuoret olivat sitä myös pääsääntöisesti saaneet. Pääasiallisesti apua tarvittiinkin vain arjen pienissä ongelmissa kasvaessaan lapsista

aikuisiksi. Tuen tarvitsemattomuus saattoi kertoa siitä, että nuoret olivat ennen huostaanottoa joutuneet selviämään pitkälti omillaan, jolloin he eivät myöskään osanneet tukea muilta hakea. Toisaalta useimmat tutkimusjoukon nuorista olivat olleet niin pieniä ennen huostaanottoa, että he eivät muistaneet paljoakaan ajasta ennen sijoitusta. Tästä syystä tämäkään syy ei voi pitää paikkaansa kaikkien nuorten kohdalla. Uskoisinkin, että monien nuorten elämä oli pitkälti ollut sijaisperheessä niin sanotusti tavallista elämää ilman sen suurempia ongelmia. Tämän seurauksena useimmat nuoret eivät välttämättä osanneet nimetä yksittäisiä suurempia tuen tarpeita.

”Kyllähän sitä aina ihan niinku pienissä ja isommissa, [---] sellasta erityistä tuu mieleen. Kasvaminen ja itsenäistyminen yleensäkin.” (Ville)

”Tuettiin siihen et kasvettiin itsenäiseksi, mut kuitenkin sillain, et on äiti ja isä siinä, et tietää mihin voi mennä jos ei sit ite pärjääkään.” (Suvi)

Ainoastaan Taru koki, että ei ollut saanut tukea juuri missään, vaikka olisi sitä kaivannut ja tarvinnut. Hän ei kuitenkaan uskaltanut puhua ongelmistaan juuri kenellekään sijaisäitinsä vuoksi.

Koulunkäyntiin liittyvät asiat nousivat kuitenkin monissa kertomuksissa jossakin määrin esille, vaikka suuremmalla osalla nuorista koulu oli sujunut hyvin ja koulussa oli reippaasti käyty. Nuorten ja opettajien väliset suhteet olivat kaikilla nuorilla olleet myös kunnossa. Joidenkin nuorten opettajat olivat olleet tietoisia nuoren perhetaustasta, kun taas toisten nuorten kohdalla koulussa ei asiasta juurikaan tiedetty. Tässä tapauksessa ihmettelyä nuoren ja vanhemman erilaisista sukunimistä esiintyi silloin tällöin, erityisesti lupalappujen allekirjoitusten tarkastuksessa.

Vaikka suhteet opettajiin olivat pääsääntöisesti oikein hyvät, ei opettajille kuitenkaan puhuttu niinkään omista koulun ulkopuolisista asioista tai ongelmista. Ainoastaan Jaana kertoi, että hänen suhteensa opettajiin, erityisesti hänen luokanvalvojaansa, olivat erittäin läheiset. Hän saattoi uskoutua asioista opettajille ja uskoikin hakeneensa heistä turvaa.

Erityisesti Jaana koki, että sijaisäidillä ja hänen antamalla tuellaan oli merkittävä rooli Jaanan koulunkäynnin suorittamisessa. Jaana totesikin, että ilman sijaisäitiä

koulunkäyminen olisi saattanut jäädä kesken. Myös Kirsi painotti vanhempien tukea koulunkäynnissä.

”Meit tuettiin tosi paljon koulunkäynnissä, et meil oli kotiopettajia ja tälle in et läksy, läksyt tarkastettiin aina.” (Kirsi)

Lisäksi useat nuoret tarvitsivat tukea koulukiusaamisen selvittämisessä. Seitsemän nuorista koki tullessa koulukiusatuiksi. Näistä seitsemästä nuoresta neljä kertoi, että koulukiusaamisella ja sijaisperheessä asumisella ei ollut mitään tekemistä keskenään. Näissä tapauksissa kiusaaminen johtui muun muassa hyvästä koulumenestyksestä, ulkonäköseikoista kuten silmälaseista tai lastenkodissa asumisesta, silloin kun nuori ei asunut vielä sijaisperheessä. Kaksi nuorista koki kuitenkin tullessa kiusatuksi sijaisperheessä asumisen vuoksi. Kiusaaminen oli tällöin ollut pääsääntöisesti *haukkumista justiin, että kun ’et sää oo niinkun oikee lapsi, niitten oikee lapsi’.* Toiset lapset eivät myöskään aina ymmärtäneet, että miten sijaisperheen sisarukset voivat asua saman katon alla, vaikka he eivät ole biologisia sisaruksia keskenään.

Koulukiusaamisen selvittämisen nuoret hoitivat usein ainakin aluksi itse vatvomalla asioita omassa päässään. Vasta tilanteen kärjistyttyä nuori saattoi pyytää vanhemmilta tai opettajalta apua ongelman ratkaisuun. Toki nuoret lisäsivät, että koulukiusaamisen eteen vanhemmat eivät välttämättä pysty kauheasti muuta tekemään kuin *”tietysti koululle soittaa ja sanoa niinkun asiasta”* opettajalle.

”Äiti laitto opettajalle tulenkivenkatkusen kirjeen, se rauhoitti sen joksikin aikaa. Ja yläasteella minä hoidin sen ite opettajien kanssa [---]. Se et siitä puhu opettajien kans, niin se niinkun rauhoitti sen [---] tilanteen.”

Myös koulutaksinkuljettaja oli yhdessä koulukiusaustapauksessa toiminut suurena avun ja tuen lähteenä, sillä kuljettajan rohkaisun kautta, lapsi rohkaistui puhumaan asiasta sijaisäidillensä, jonka kautta kiusaus saatiin loppumaan. Tämä tapaus osoittaaakin sen, että nuoren kanssa tekemisissä olevilla aikuisilla ja heidän väliintulollaan sekä tuellaan saattaa olla suuri merkitys esimerkiksi koulukiusauksen loppumisessa.

Yksi nuorista ei kuitenkaan kyennyt pyytämään apua missään vaiheessa, sillä hän ei uskonut opettajien eikä vanhempien ymmärtävän. Tämän vuoksi nuori kertoikin pitäneensä

kaiken kiusaamisen tuottaman pahan olon sisällään. Tässä tapauksessa kiusaaminen loppuikin vasta koulun loputtua.

Tuen muotoja oli monia, eivätkä ne olleet välttämättä aina helposti ensin nähtävillä. Monesti nuoret saattoivat ensin todeta, että eivät ole niinkään saaneet saatika tarvinneet erityisesti tukea. Miettimisen jälkeen nuoret kuitenkin toivat esille, millaista tukea he ovat saaneet ja pitivät tärkeänä. Kertomuksissa korostui läsnäolon merkitys sekä kyky keskustella asioista.

”Ei oo ikinä jätetty yksin missään vaiheessa, että aina on kyllä niinkun ollu joku.”
(Paula)

”Ihan sitä, että kuuntelivat ja kannustivat ja neuvoivat” (Outi)

Myös harrastuksilla saattaa olla suuri merkitys tuen lähteenä ja muotona. Etenkin Taru koki harrastukset erittäin tärkeänä tuen lähteenä.

”Sanotaan et se oli se henkireikä. Et ilman niitä kerran viikkosia jumppatreenei tai tanssitreenei, mulla olis hajonnu pää.” (Taru)

Saadun tuen nähtiin kasvattavan vastuuntuntoa. Lisäksi tuen myötä kasvettiin aikuisiksi niin fyysisesti kuin henkisesti. Tärkeäksi koettiin myös se, että nuori tiesi, ettei hän ”ollu yksin tilanteen kanssa” vaan pystyi kertomaan ja puhumaan itseä painavista asioista. Tämän myötä nuori on pystynyt purkamaan pahan olonsa ja saanut tuntea ”sen, että välitetään, kun on kiinnitetty huomioo jokaiseen ja annettu sitä tukea”. Lisäksi nuoret painottivat tuen positiivista merkitystä heidän itsenäistymisprosessissaan.

5.3 Keskeiset henkilöt

Lähes kaikki nuoret kokivat sijaisvanhemmat suuriksi positiivisiksi vaikuttajiksi ja tuen lähteiksi omassa elämässään. Ongelmistaan nuoret pystyivät kertomaan sijaisvanhempien lisäksi ystävilleen sekä kumppaneilleen. Joillekin nuorista olivat myös jotkut muut henkilöt nousseet tärkeiksi, kuten Ristolle hänen samanikäinen serkkunsa sekä Tarulle eräs rippikoulun kautta tutuksi tullut nuorisotyöntekijä.

Ensisijaisiksi tukijoikseen nuoret nimesivät useimmiten sijaisäitinsä tai molemmat sijaisvanhemmat.

”kai se äiti on [---] äitille aina kerrotaan kaikki!” (Minna)

Tarulle sijaissisko ja Kirsille hänen isosiskonsa olivat tärkeimpiä tukijoita. Antti korosti, että hänelle kukaan ei ole ollut ylitse muiden, vaan hänelle koko sijaisperhe on ollut tasavertaisesti tukena. Toki myös asioilla, joissa tukea tarvitsi, oli merkitystä siihen keneltä tukea haettiin.

”Joissakin asioissa äiti, [---] mutta silloin kun äiti oli vaikeuksien osasyynä, niin sit se oli tää minun uus poikaystävä.”(Outi)

Kasvattajakseen nuoret nimesivät lähes aina sijaisvanhemmat. Taru kuitenkin koki, että hän on itse kasvattanut itsensä. Hänen biologinen isänsä oli kuollut, eikä hän mielestään ollut saanut tukea biologiselta äidiltään eikä myöskään sijaisvanhemmilta kasvaessaan lapsesta aikuiseksi.

Positiivisina vaikuttajina elämäänsä nuoret näkivät pääasiassa Tarua lukuun ottamatta sijaisvanhemmat. Antti totesi, että hänen mielestään on *”todella arvostettua, että joku viittii tehdä tollasta”*. Sijaisvanhempien lisäksi positiivisiksi vaikuttajiksi koettiin sukulaiset, jotkut sosiaalityöntekijät, entiset kumppanit, sisarukset sekä kaverit.

”Vanhemmat on suurin juttu siinä ja sitten tota, se perhe mikä siinä on ollu ympärillä, mummot ja kaikki sukulaiset ja ne ihan lähimmät sukulaiset ja totta kai sitten myös ne sijaishuollon työntekijät.” (Minna)

Outi ja Ville lisäsivät, että myös biologisilla vanhemmilla on ollut positiivinen vaikutus sikäli, että Villen tilanteessa äiti oli uskaltanut monen vuoden jälkeen tulla rohkeasti esiin. Outi puolestaan koki, että vanhemmat olivat joka tapauksessa kannustaneet sekä antaneet Outin *”elää sitä perhe-elämää, et ne ei ollu niinkun joka asiaan puuttumassa [---] niinkun ymmärsi sen, et he ei voi niinkun tavallaan kasvattaa samassa määrin”*.

Negatiivisina vaikuttajina elämäänsä Paula, Taru ja Risto näkivät koulukiusaajat. Monesti myös biologisilla vanhemmalla tai vanhemmilla oli ollut nuorten kokemuksissa negatiivinen vaikutus heidän elämäänsä. Outi toi esimerkiksi esille sen, että *”sehän oli varsinkin nuorempana varsin ikävää, et kun oli sovittu tapaaminen, niin isä tai äiti tulee paikalle hirveässä humalassa ja se, et tapaamiset peruuntuu”*. Myös Kirsin näkemykset

olivat samankaltaisia: *kun se (biologinen äiti) ei oikeen pitäny yhteyttä [---]ja sit isässä oli välillä sit sama juttu [---] et isä oli kännissä kun se soitteli, niin tuli semmonen olo, että eikö meille voi niinku selvin päin, et miks pitää kännissä soitella.*

Jaanan ja Tarun negatiivisissa kokemuksissa korostuivat erityisesti sijaisän ja sijaisäidin roolit. Jaana kertoi olevansa erityisen vihainen sijaisälleen hänen alkoholin käytöstään. Taru toi esille hänen sijaisäitinsä olleen epätasa-arvoisella käytöksellään suurin negatiivinen vaikuttaja hänen elämässään. Antti puolestaan koki sosiaalityöntekijät kielteisinä vaikuttajina elämässään, sillä hän ei kokenut sosiaalityöntekijöiden olleen oikeasti kiinnostuneita hänen elämästään vaan tekevän työnsä ennemminkin rutiininomaisesti.

Ville ja Minna olivat haastateltavista ainoita, jotka eivät kokeneet heidän elämässään olleen negatiivisia vaikuttajia. Toki Ville totesi, että niitäkin jokapäiväisessä arjessa jokaiselle tulee varmasti vastaan, mutta hänen elämässään ei mitään sen suurempaa.

6 LASTENSUOJELUN ROOLI NUORTEN ELÄMÄSSÄ

Tämä luku esittelee lastensuojelun institutionaalisen puolen nuorten kokemuksissa. Luvun aluksi tuon esille nuorten kokemukset sosiaalitoimen tarjoamasta tuesta ja siitä, mitä nuoret olisivat sosiaalitoimelta ja sen työntekijöiltä kaivanneet. Luvun lopussa kokoan puolestaan nuorten kokemukset sijaishuollosta kokonaisuudessaan ja erittelen sijaisperhehoidon hyvät ja huonot puolet nuorten esille tuomien kokemusten perusteella.

6.1 Ammatillinen tuki

Sosiaalitoimen toiminta oli vaihdellut nuorten välillä paljon. Paulan ja Sadun mielestä heidän sijaisperheitään tarkkailtiin liikaakin, kun taas Jaana ja Taru olisivat kaivanneet sosiaalitoimelta enemmän tukea ja asioihin puuttumista.

Monet nuoret toivat esille, että sosiaalityöntekijän jatkuva vaihtuminen oli harmittavaa eikä edistänyt luottamuksellisen ja hyvän vuorovaikutussuhteen syntymistä.

”Mä en tiä yhtään minkä takia ne vaihtu, osa lähti pois että ne ei enää ollu töissä x:llä ja osalla vaihtu perheet et miten ne teki töitä, [---]Jet ei oikeestaan tullu sellasta pysyvää suhdetta, että ei voinu niinkun luottaa yhteen sosiaalityöntekijään, kun se vaihtu koko ajan.” (Suvi)

”Se (sijoituksessa alusta asti ollut sosiaalityöntekijä) osaa niinkun selittää varsinkin asioita tältä kannalta, että on sijoitettu, niin kyl ne niinkun auttaa aina ymmärtään välillä asioissa.” (Jaana)

Risto, Kirsi, Ville ja Minna puolestaan olivat pääasiallisesti tyytyväisiä sosiaalitoimen palveluihin. He totesivat kuitenkin, että he eivät oikeastaan ole tukea sosiaalitoimelta niin paljoa tarvinneetkaan, koska elämä sijaisperheessä sujui niin hyvin. Nuoret kuitenkin totesivat, että tarvittaessa he ovat kysyneet juttelemaan asioistaan sosiaalityöntekijöilleen ja kokivat, että olisivat myös saaneet apua, mikäli olisivat sitä pyytäneet. Näillä kaikilla neljällä nuorella oli ollut kutakuinkin sama sosiaalityöntekijä koko ajan. Tämä on varmastikin edistänyt hyvän suhteen muodostumista nuoren ja sosiaalityöntekijän välille.

Osa nuorista toi esille myös sosiaalitoimesta saadun taloudellisen tuen. Antti kertoi, että matkat biologisten vanhempien luokse oli maksettu. Risto toi esille saaneensa harrasterahaa sekä apua koulukirjojen hankintaan opiskellessaan. Lisäksi

itsenäistymisrahan saamista korostettiin monissa kertomuksissa. Tämän rahan osa nuorista oli saanut muuttaessaan omaan kotiin ja se oli tarkoitettu juuri *”itsenäistymiseen, et saa ostettua just, jos ei oo niinkun mitään huonekaluja eikä mitään tämmösiä”*.

Kritiikkiä sosiaalityöntekijöitä ja -toimea kohtaan myös esiintyi. Tapaamisia sosiaalityöntekijöiden kanssa kuvailtiin osin jäykiksi ja kuulustelunomaisiksi tilaisuuksiksi, joissa *”istu koko perhe mejän pyhäpöydän ääressä”*. Tapaamisissa kyseltiin nuorten mielestä epäolennaisia asioita, kuten harrastuksia ja koulumenestystä, jotka eivät kuitenkaan välttämättä kerro nuoren tilanteesta paljoa. Sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin yrittäneet *”selkeesti selville saada, että mikä on tilanne”*. Tapaamiset eivät olleet kovinkaan odotettuja ja mukavia useiden nuorten mielestä. Tapaamisilta toivottiinkin enemmän luonnollisuutta ja rennompaa tunnelmaa.

Vaikka tapaamisista ei usein niinkään pidetty, tuntui useimmista nuorista kuitenkin siltä, että he kykenivät kertomaan asioistaan ja ongelmistaan sosiaalityöntekijöille. Ainoastaan Jaana ja Taru kertoivat olleensa kovin sulkeutuneita ja peloissaan, eivätkä sen vuoksi kertoneet ahdingostaan sosiaalitoimen työntekijöille. Taru ja Jaana painottivat molemmat, että vanhempien suuttumisen ja sen myötä pahoinpitelyn pelko sosiaalityöntekijän lähdettyä oli liian suuri. Olisikin hyvä, että sosiaalityöntekijät itse pyytäisivät kahdenkeskistä juttuhetkeä lapsen kanssa, sillä lapset eivät välttämättä itse uskalla sellaista ehdottaa.

”T: vaikka niissä tapaamisissa oli aina se, että mennään lapsen omaan huoneeseen ja jutellaan sieltä. Mut kun mä tiesin sen, että meiltä kuuluu, niin enhän mä voinut kertoa.

H: et sä et niinkun uskaltanut puhua heille?

T: en, en siinä tilanteessa. Ja se on semmonen tilanne, et mä oon sen sanonu kaikille sossuille, mitä on mua vastaan tullu, että jos on pienikin epäily, että lapsi ei puhu täysin totta, niin se ei oo resursseista kiinni, että sä et voi viedä sitä lähimpään puistoon tai jäätelölle, ja kysyy sen jälkeen uudestaan!”

Sosiaalitoimen kyky organisoida asioita koettiin välillä myös ongelmalliseksi. Tapaamisaikoja oli saatettu siirtää kuukausilla eteenpäin ja yhteydenpito koettiin myös joskus vaikeaksi.

”Ajat ei koskaan oikeestaan pitäny paikkansa, että aina ne siirty oikeestaan viikolla tai kahdella tai jopa kuukaudella.” (Antti)

”Ne jotenkin niinkun pyörittää niitä asioita keskenään ja sitä tietoa on hirveän vaikeee saada eteenpäin.” (Outi)

Lisäksi sosiaalitoimen kanssa tekemisiin joutuminen herätti joissakin nuorissa häpeän tunteita, kun olisi *”vaan halunnu olla niinkun kaikki muutkin”*.

”Ne (sosiaalityöntekijät) niinku koki, koki sitten taas vähän niinkun ehkä huonona asiana siinä, että [---] pitää semmostenkin kanssa olla tekemisissä.” (Antti)

Toisaalta nuoret kuitenkin ymmärsivät, että sosiaalitoimen valvonta on kuitenkin perusteltua sekä erittäin tarpeellista, *”että ei sitten tuu periaatteessa toista huonoa lapsuutta”*.

”Olihan se kiva, että ne kävi, tavallaan se, että se tavallaan tiesi, että missä mennään, tää tilanne, [---] käydä pitämässä huolta ja kysymässä miten menee ja onko ongelmia.” (Ville)

Useat nuoret olivat sikäli tyytyväisiä sosiaalitoimen toimintaa, että eivät nähneet mitään jääneen puuttumaan sosiaalitoimen tehtävistä. Ville totesi, että onnistunut sijoitus on varmasti sosiaalityöntekijöillekin *”hyvin palkitsevaa”*. Minna, Risto, Ville, Paula, Suvi, Outi, Antti ja Kirsi olivatkin saaneet sosiaalitoimelta sellaisen tuen, mitä olivat mielestään kaivanneet. Nämä nuoret uskoivat myös, että mikäli he olisivat enemmän apua kaivanneet, he olisivat sitä myös saaneet. Paula kertoi lisäksi, että vaikka hän ei ole apua niinkään kaivannut, niin sosiaalitoimelta saatu tuki on ollut varmasti tärkeää hänen sijaisvanhemmilleen. He ovatkin pystyneet kääntymään sosiaalitoimen puoleen ongelmien esiin tullessa. Nuorelle ja lapselle tuki sosiaalitoimelta saattaakin tulla usein vanhempien kautta, siten että sosiaalitoimen osuutta tuessa ja avussa ei suoraan huomaa.

Jaana kuitenkin painotti, että hänen sijaisiänsä alkoholinkäytön sekä sijaisiän harjoittaman fyysisen ja henkisen väkivallan oireet olisi pitänyt huomata ja niihin olisi pitänyt puuttua. Tämä on kuitenkin vaikeaa huomata, mikäli lapsia tapaa liian harvoin.

”Mun mielestä jos sää näet sosiaalityöntekijää kerran vuodessa, niin ei se niin kuin hirveesti välttämättä todellisuutta anna se tapaaminen, mitä se oikeesti on.”

Jaana kertoi myös, että hän ei uskaltanut kertoa sosiaalityöntekijöille tilanteestaan, sillä hän pelkäsi, mitä sen jälkeen kotona tapahtuisi. Tällaisessa tapauksessa luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijään olisi erittäin tärkeää ja sitä puolestaan edesauttaisi erityisesti sosiaalityöntekijän pysyminen samana.

Tarun tapauksessa sosiaalitoimi ei ollut pitänyt häneen juurikaan yhteyttä, sillä hänen sijoituspaperinsa oli sosiaalitoimessa hukkunut useiksi vuosiksi. Taru kertoikin, että ”*sosiaalitoimi ei tienny, et miten mulla menee*”. Tarun sijoitus onkin hyvä esimerkki siitä, mitä voi mennä pieleen, kun on kiire ja pienet resurssit.

Lopulta Taru otti kuitenkin itse yhteyttä sosiaalityöntekijöihin tarpeeksi vanhaksi tultuaan. Tämän yhteydenoton jälkeen asioihin paneuduttiin enemmän ja muuttoa sijaisperheestä alettiin järjestää. Taru pääsi lopulta tukiperheasuntoon. ”*Se oli se ensimmäinen konkreettinen tukitoimenpide sosiaalitoimelta*”.

6.1.1 Sosiaalityöntekijä

Hyvän sosiaalityöntekijän kriteereistä haastattelemani nuoret olivat kaikki pitkälti samoilla linjoilla. Sosiaalityöntekijän nähtiin tukevan ja auttavan eniten kuuntelemalla lasta ja nuorta sekä huomioimalla myös hänen mielipiteensä. Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin tarkkuutta, aikaa, aitoutta sekä oikeaa kiinnostusta ja välittämistä nuoren asioista, sillä ”*sossuilla saattaa olla tosi iso rooli siin nuoren elämässä*”.

Sosiaalityöntekijän toivottiin olevan helposti lähestyttävä, jotta hänelle pystyy puhumaan mieltä painavista asioista. Sosiaalityöntekijän tulisi kyetä pitämään ”*tuntosarvet koko ajan pystyssä*”. Lapsi ei välttämättä uskalla tai osaa kertoa ongelmistaan suoraan. Tällöin sosiaalityöntekijän tehtävänä onkin pyrkiä ”*aistimaan sen lapsen mieltä, et puhuuko se totta, vai puhuuko se sinnepäin totta*”.

Nuoret toivoivat sosiaalitoimen työntekijöiltä lisäksi joustavuutta. Jos asiat ovat lapsella kunnossa, tapaamisia voitaisiin järjestää nuorten mukaan harvemmin tai huonommassa tilanteessa päinvastoin. Sopimuspykälien tiukassa noudattamisessa ei nuorten mielestä ollut hirveästi kehuttavaa vaan ihmistä tulisikin ”*kohdella niinku yksilönä*”.

”Mun mielestä pitäis enemmän mennä sen tapauksen mukaan eikä niinkun minkään pykälien mukaan.”

”Sellanen, joka pystyy vähän niinkun joustamaan sopimuksista. Et jos sopimuksissa lukee, et tavataan kaksi kertaa vuodessa, mut tuleekin joku kriisi, niin et se on mahdollista tihentää niitä käyntejä, eikä sanoo vaan, et ’niin mutta kun papereissa lukee, että’, et semmonen joustavuus ja asiakasmyönteisyys.”

6.1.2 Tukitoimien kehittäminen

Kysyessäni nuorilta ehdotuksia tukitoimien parantamiseen, vastauksissa painottui hyvin paljon vertaistuki ja sen tarve. Vertaistuellla tarkoitetaan siis vuorovaikutusta samanlaiset kokemukset omaavien henkilöiden kanssa. Monet nuorista eivät olleet tavanneet juurikaan muita sijaislapsia, vaikka olisivat ainakin näin jälkikäteen sitä kovasti kaivanneet. Myös ehdotuksia vertaistukitoiminnan järjestämiseen tuli runsaasti.

”Oisin halunnu hirveesti tavata ja vieläkin kiinnostaa tavata semmosia keillä on samantyyppistä taustaa, koska, koska se niin kuin kiehtoo se ajatus, että mitenkä ite kukin on selvinny siitä asiasta [---] pienenä aattelin aina, että mitenköhän muut, että onko tämä tavallista, onko tämä niin kuin mitenkä uniikkia, mitenkä paljon tällaista tapahtuu, mitenkä muut käsittelee tällaisia asioita ja mitenkä ne kokeet sijaisvanhemmat?”

”Missä olis muitakin sijaislapsia niinku et vois keskenänsä keskustella, et minkämoista niinku muilla on [---] ja justiin sitten vaikka, ettei kaikki tartte olla samanikäisiä, että ois niinku eri-ikäisiä, justiin vanhempia ja nuorempia.”

”Pitäis varmaan just ihan alusta asti jokaisella muksulla oma tukihenkilö, joka nyt ois sen, riippuen tietysti iästä, muutaman vuoden vanhempi. Ja mielellään samat kokemukset käyny, et semmonen ihminen, joka oikeesti tietää, et mitä sä oot kokenut ja mitä sä tuut kokemaan ja miten niistä voi selvitä.”

Ne nuoret, jotka olivat olleet Sinut ry:n toiminnassa mukana näkivät siitä olleen heille apua ja tukea.

”Tuli helpotus siihen, että huomasi ettei sitä niin kuin oo ihan yksin tässä hommassa.”

”Se on ollu ihan mukava, et on niinku saanu jutella niitten kans niinku ku omii kokemuksii ja sit taas siellä ryhmä, ryhmätyötä tehtiin niinku et on saanu niinku purkaa itseensä.”

Vertaistuen lisäksi hyvinä tukikeinoina nähtiin sosiaalityöntekijöiden pysyminen samana eli niin sanottu omahoitaja-järjestelmä.

”Se on niin paljon helpompaa, kun ei joka kerta tarte aloittaa ihan alkeista, et ohan niillä ne asiat papereissa, mut kun ei ne ressurkit kerkiä lukea niitä, niin niin tota se ois parempi et ois niin kuin yks ihminen, joka tietäis ne asiat ja sit tietäisi itekin, et kenen puoleen kääntyä”

Toki tämän järjestäminen voi olla monesti vaikeaa, sillä työntekijöiden omien elämäntilanteiden muuttuminen vaikuttaa monesti myös työhön. Muuttaminen toiselle paikkakunnalle, äitiyslomat, eläkkeelle jäänti tai esimerkiksi työpaikan vaihtaminen ovat hyviä esimerkkejä siitä, miksi sosiaalityöntekijän pysyminen samana on usein vaikeaa.

Tuen tarpeet ovat tietenkin myös yksilökohtaisia. Yksi nuorista koki, että *”ennen kaikkea terapia”* olisi ollut hänelle hyvä tukikeino. Toiselle haastateltavista nuorista terapia ei puolestaan ollut sopinut lainkaan, vaan se oli ollut hänelle pikemminkin *”tosi inhottavaa, jos pakotetaan menemään jonkun ihan vieraan ihmisen luokse”*. Erinäisien tukitoimien tarjoamisessa tulisikin kuunnella nuorta itseään eikä tyrkyttää niitä väkisin.

”Kun sijoitetut lapset on yksilöitä niin sit tukitoimienkin pitää olla yksilöllisiä.”

6.2 Sijaishuolto kokonaisuutena

Nuoret olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että heidän sijaishuollossaan ja huostaanotossa oli paljon hyvää.

”Varmaan se turva, tuki ja turva, rakkaus, välittäminen.”

”Sai mahdollisuuden kasvaa niin kuin normaalina nuorena tai lapsena ja nuorena.”

Normaalin perhe-elämän ja huolenpidon kokemukset kuten säännölliset ruoka-ajat, puhtaat vaatteet ja välittäminen olivat nuorilla monesti mielessä heidän pohtiessaan huostaanoton hyviä puolia. Nuoret näkivät huostaanoton uutena alkuna, jonka kautta *”sai niinkun periaatteessa uuden lapsuuden”*.

Lisäksi haastateltavat nuoret pohtivat sitä, minkälaista heidän elämänsä olisi ilman sijaishuoltoa. Sijaishuollon myötä haastateltavien elämä on *”yhtä kokemusta rikkaampi”*,

mutta nuoret pohtivat myös sitä, kuinka erilainen heidän elämänsä voisi olla ilman sijaishuoltoa.

”Ei musta tämmöstä ihmistä ois varmasti koskaan tullu, että siinä ois varmasti tullu niin paljon kaikkee katkeruutta ja siis semmosia ajatuksia niin kuin, että väkivaltaset taipumukset ois saattanu nousta hyvin nopeesti pintaan, koska ilmeisesti sitä väkivaltaa siellä perheessä kuitenkin oli.”

”Meidän elämähän ois voinu mennä ihan niinku niinku risuteille sen takia, et me olt, et meijät ois jätetty kotiin.”

Viisi nuorista ei osannutkaan nähdä sijaishuollossa omalta kohdaltaan minkäänlaisia huonoja asioita. Kaikista ikävistä kokemuksistaan huolimatta Tarukin totesi sijaishuollon olleen siinä mielessä hyvä asia, että kokemuksiansa kautta hänestä on kasvanut sellainen nuori, millainen hän nykyään on.

”en mä loppu peleis vaihtais niistä mitään pois, koska mä en olis minä, en tällaisena, jos mä en ois kokenu sitä, et sijaisäiti lyö laimin, oma äiti lyö laimin.”

Vaikka huostaanoton ja sijaishuollon kautta lapsi ja nuori joutuu usein kokemaan kaikenlaista, mitä muut nuoret eivät joudu läpikäymään, olivat kaikki nuoret kuitenkin yhtä mieltä siitä, että huostaanotto oli oikea ratkaisu heidän tilanteissaan.

”Se on yks asia, mistä mä oon niin luojalle kiitollinen, että mut on huostaanotettu.”
(Jaana)

”Mulla ei olis kovin suurta tulevaisuutta ollu siinä biologisessa perheessä” (Risto)

Nuoret uskoivat, että sijaishuollolla on varmasti ollut ja tulee vielä olemaan vaikutusta heidän elämän taipaleellaan. Ymmärtäväisyyden erilaisia elämänkulkuja ja ihmisiä kohtaan todettiin kasvaneen, koska oma elämä ei ole edennyt *”sillä normaalikaavalla”*. Joillakin nuorista lapsuuden kokemukset olivat vielä käsittelyn alla. He uskoivatkin, että rikkinäisen lapsuuden vaikutukset tulevat *”näkyyn tässä viä melkein varmaan koko elämän läpi.”* Lisäksi sijaishuollon kautta nuoret näkivät saaneensa *”paremmat edellytykset elämään”* sekä tukea, jota biologisten vanhempien luona ei olisi välttämättä saanut.

6.2.1 Sijoituksen negatiiviset puolet

Vaikka sijaisperhehoito näyttäytyi nuorten kokemuksissa pitkälti positiivisena, tuli nuorten kertomuksissa esille myös negatiivisia asioita, asioita, jotka olisivat voineet olla toisin. Tässä kappaleessa kokoaan yhteen ne sijaisperhehoidon puolet, jotka näyttäytyivät negatiivisina nuorten kokemuksissa, eivätkä siten tukeneet nuorten elämää.

Negatiivisia muistoja herättivät ensinnäkin muiden ihmisten asenteet sijaisperhehoitoa kohtaan. Osa nuorista oli kokenut koulukiusausta sijaisperheessä asumisensa vuoksi ja joku oli puolestaan kohdannut sijaisvanhemman suvun kautta joskus syrjintää sikäli, että ei kuulu perheeseen biologisesti. Myös muiden arjessa vastaantulevien ihmisten asenteissa saattoi olla ennakkoluuloja sijaisperhenuoria kohtaan.

”Varsinkin nyt vanhempana saa semmosia katseita kun selittää että on, että oon asunu sijaisperheessä, niin kaikkien ensimmäinen reaktio on automaattisesti, että ’tuo on ongelmanuori, huumeidenkäyttäjä, että ei sen kanssa voi olla missään tekemisissä’. Se on niin kuin kaikista yleisin, että se niin kuin raivostuttaa.”

”Mun mielestä on väärin ja tänä päivänäkin taistelen yleisesti sitä vastaan, et ihmiset ymmärtäis sen, että jos sä oot sijoitettu lapsi, niin se ei ollu susta johtuva se sijoitus ja se, että mitä sun vanhemmat on tehneet, ei tarkoita sitä, että mä olisin samanlainen.”

Jotkut haastateltavista nuorista kokivat myös sen negatiivisesti, että *kun piti ihmisille selittää, että minkä takia ei asu omien vanhempien luona, niin joskus se oli ärsyttävää.*

Osa negatiivisista kokemuksista liittyi biologisiin vanhempiin. Nuoret tapasivat biologisia vanhempiaan aika harvoin. Joku muisti jääneensä lapsena myös *”itkemään perään”* kun biologinen vanhempi lähti vierailun päätteeksi, vaikka toisaalta uskoivatkin, että tapaaminen useammin ei välttämättä olisi ollut hyväksi. Lisäksi negatiivisia tunteita biologisia vanhempia kohtaan herättivät liian vähäinen yhteydenpito, peruuntuneet tapaamiset ja humalassa tapaamisiin ilmestyminen. Jotkut nuorista koki vanhempiansa unohtaneen heidät. Tapaamisiin liittyi joillakin nuorilla pelkoa siihen, että biologinen vanhempi vie lapsen pois sijaisperheestä. Lapsi ottaa monesti todesta biologisen vanhemmat sanat ja uskoo, että vanhempi todella pystyy vaatimaan hänet takaisin itselleen, vaikka todellisuudessa vanhempi ei siihen pystyisikään.

Jaanaa harmitti erityisesti se, että biologiset vanhemmat pitivät häntä tapaamisissa täysin omana lapsenaan. Biologiset vanhemmat eivät huomioineet sitä, että Jaana oli muodostanut jo suhteen sijaisperheen vanhempiin ja kiintynyt heihin. Risto harmitteli lisäksi sitä, että hänen isänsä oli laittanut nyt vanhemmiten välit täysin poikki, vaikka toikin samaan hengen vetoon esille sen olevan isän oma tappio. Tällä tavalla Risto pyrki varmasti järjeistämään tilanteen itselleen, jotta hänellä itsellään ei olisi asiasta niin paha mieli.

Suvi toi lisäksi esille, että vanhempien, sijaisvanhempien ja biologisen vanhemman, väliset ristiriidat esimerkiksi kasvatuksellisissa asioista toivat hänelle joskus pahan mielen.

”Välillä tuntuu että ite joutuu siihen niinkun välikäteen, kun molemmat on niinkun äitejä, mutta kumman puolella sä voit siinä loppujen lopuksi mennä.”

Vanhempien tulisikin huomioida lapsen vaikea tilanne sekä pyrkiä etenkin sen vuoksi sopimaan asiat riitelemättä ja sopusoinnussa mustamaalaamatta lapselle tai lapsen kuulleen toista vanhempaa. Tällainen samankaltainen tilanne saattaa muistuttaa paljolti joidenkin uusperheiden tilannetta, joissa lapsi voi kokea jäävänsä huonoissa väleissä olevien vanhempiensa väliin haluamatta valita erityisesti puolta vanhempien väliltä.

Huonoa suhteessa sijaisvanhempiin ja elämään sijaisperheessä nähtiin olevan ensinnäkin tiukemmat säännöt. Kolme nuorista kertoi kurin olleen sijaisperheessä muita perheitä kovempaa. Tähän saattoi vaikuttaa erityisesti vanhempien pelko sosiaalitoimen nuhteista. Vanhemmat saattoivat ajatella, että sääntöjen ja tiukkojen kotiintuloaikojen vuoksi, heitä ei voida syyttää ainakaan heitteillejätöstä tai muusta sellaisesta. Toisaalta Tarun tapauksessa tästä ei varmastikaan ollut kyse. Tarun sijaisäidin harjoittama lapsiin kohdistuva eriarvoisuus oli henkisen ja fyysisen väkivallan ohella hänen mukaansa sijaishuollon ”huonoin juttu” ja hän kertoikin, että ”satojatuhansia kertoja mä olisin sijoituksen aikana toivonut, että mä olisin päässyt jonnekin muualle”. Jaanan sijaisisän alkoholismi sekä sijaisisän harjoittama fyysinen ja henkinen väkivalta olivat asioita, joihin hän olisi myös toivonut puuttumista sijaishuollon aikana.

Sosiaalityöntekijät ja sosiaalitoimi herättivät nuorissa yllättävän paljon negatiivisia muistoja, vaikka juuri heidän tehtävänsä olisi helpottaa nuoren ja lapsen elämää sekä järjestää tukea ja apua, mikäli siihen on tarve. Negatiiviseksi koettiin, kuten jo luvussa 6.1 toin esille, sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen, tiedon saaminen sekä tapaamisten

siirtyminen ja peruuntuminen. Jaanan ja Tarun tilanteessa sosiaalitoimelta olisi kaivattu myös suuresti toimia, jotta tyttöihin kohdistunut väkivalta sekä Jaanan sijaisisän alkoholismi olisi huomattu ja jotta tilanteeseen olisi puututtu. Tyttöjen tilanteiden huomaaminen olisi vaatinut sosiaalityöntekijän ja nuorten kahdenkeskisiä keskusteluhetkiä sekä hyvää suhdetta lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä.

6.3 Sijaisperhenuorten kolme tyyppiä

Haastatteluiden ja niissä esille tulleiden kokemusten perusteella nuorista muodostui esille kolme sijaisperhenuorta kuvaavaa tyyppiä, jotka eroavat sen mukaan kuinka onnistunut sijaisperhehoito nuoren kannalta oli ollut.

Ensimmäiseen eli ”erittäin onnistunut sijoitus” -tyyppiin sopii haastateltavistani nuorista kaksi, jotka olivat Minna ja Ville. He eivät haastatteluissa tuoneet esille sijaishuoltoon liittyviä negatiivisia puolia lainkaan. He olivat tyytyväisiä koko sijaishuoltoprosessiin ja saamaansa tukeen. Suhteet sijaisvanhempiin, sisaruksiin ja sukulaisiin olivat hyvät. Myöskään koulussa ei ollut ollut ongelmia. Näillä kahdella nuorella ei ollut muistoja ajasta ennen sijaishuoltoa ja välejä biologisiin vanhempiin tai vanhempaan ei ollut muodostunut ollenkaan tai vain muutamiksi vuosiksi. Näiden kahden nuoren sijaishuoltohistoriassa on paljon samaa. Ensinnäkin muistamattomuus ajasta ennen sijaishuoltoa toimii varmasti nuorille sikäli positiivisesti, että nuorille on helpompi kiinnittyä sijaisperheeseensä, kun sijaisperhe ja sijaisvanhemmat ovat ainoa perhe, jonka he muistavat. Nuoret eivät myöskään osanneet nähdä biologisia vanhempiaan vanhempinaan, sillä suhdetta heihin ei ollut varhaisen sijoituksen johdosta ehtinyt muodostua. Sijaisvanhemmat olivatkin toimineet näille nuorille ainoana vanhempina. Vaikka Ville olikin tavannut joidenkin vuosien ajan biologista äitiään silloin tällöin, ei hän kuitenkaan osannut nähdä häntä vanhempinaan. Tähän saattaa vaikuttaa suuresti se, että Ville tutustui biologiseen äitiinsä vasta kouluikäisenä ja oli jo ehtinyt muodostaa vanhempi-lapsi -suhteen sijaisvanhempiansa. Näiden nuorten biologiset vanhemmat eivät olleet puuttuneet lasten kasvatukseen sijaisperheessä vaan antoivat lasten elää omaa elämäänsä sijaisperheessä. Nämä nuoret eivät ole tällä hetkellä tekemisissä biologisten vanhempiensa kanssa. Tämän voisi ajatella olevan negatiivinen asia nuoren elämässä. Toisaalta nuoret eivät kuitenkaan itse pitäneet sitä huonona asiana. Tämän vuoksi en myöskään tässä tutkimuksessa lue sitä negatiivisiin asioihin nuorten elämässä, koska tutkimuksessa on kyse juuri nuorten omista kokemuksista sekä heidän itsensä kuulemisesta. Lisäksi onnistunutta sijoitusta Minnan ja

Villen kohdalla on puoltanut sosiaalityöntekijöiden pysyminen samana. Tämä on edistänyt nuorten kykyä luottamuksellisen ja hyvän vuorovaikutussuhteen muodostamiseen sosiaalityöntekijän kanssa.

Toiseen ”onnistunut sijoitus” -tyyppiin kuului nuorista valtaosa eli kuusi. Nämä nuoret olivat Antti, Kirsi, Outi, Paula, Risto ja Suvi. Näillä nuorilla sijaisperhehoito oli sujunut pääasiassa hyvin. Nuorten suhteet sijaisvanhempiin olivat hyvät ja samanlaiset kuin ensimmäisen tyyppin nuorilla. Tämän ryhmän erottaa ensimmäisen ”erittäin onnistunut sijoitus” -tyypin ryhmästä se, että nuoret toivat esille haastattelun aikana joitakin kokemuksia negatiivisista asioista sijaisperhehoidon aikana ja sijaisperhehoidon vuoksi. Toki kokemukset olivat pääasiallisesti positiivisia ja monet näistäkin nuorista toivat esille, että eivät nähneet sijaishuollossa kokonaisuutena mitään negatiivista. Tämän ryhmän nuoret olivat kaikki olleet ensimmäistä ryhmää enemmän tekemisissä biologisten vanhempien tai vanhemman kanssa sijaishuollon aikana, vaikkakin joillakin nuorilla välit biologisiin vanhempiin tai vanhempaan katkesivat jo sijaishuollon aikana tai sen jälkeen. Osa nuorista on edelleen tekemisissä biologisten vanhempien tai vanhemman kanssa. Negatiiviset kokemukset ryhmän sisällä olivat hyvin erilaisia ja syyt huonoihin kokemuksiin vaihtelivat paljon. Ne liittyivät usein joko muiden ihmisten asenteisiin sijaisperhelapsia kohtaan tai sosiaalityöntekijöihin, jotka vaihtuivat usein, joihin ei saanut yhteyttä tai joita tapasi liian usein tai liian harvoin. Myös välien katkeaminen biologiseen vanhempaan saattoi harmittaa, kuten esimerkiksi Riston tapauksessa tuli esille.

Kolmanteen ”ongelmainen sijoitus” -tyyppiin kuului nuorista kaksi: Jaana ja Taru. Tämän tyyppin nuoret olivat kokeneet laiminlyöntiä sekä sijaisvanhempien että sosiaalitoimen/lastensuojelun puolesta, eivätkä tämän vuoksi kokeneet saaneensa suuresti tukea. Sijaisperheessä nuoret olivat kokeneet henkistä ja fyysistä väkivaltaa, eikä sosiaalitoimi puuttunut tietämättömyyttään tilanteeseen. Jaanan tapauksessa lapset eivät olleet uskaltaneet kertoa sosiaalityöntekijöille, vaikka sosiaalityöntekijät olivat perheessä vierailleet. Jaana oli myös kiintynyt syvästi sijaisperheeseensä ja piti sijaisvanhempia äitinä ja isänään. Hän totesikin, että perheessä oli paljon myös hyvää. Tämän vuoksi kertominen sosiaalitoimelle saattoikin pelottaa erityisesti siitä syystä, että pelko perheen vaihtumiseen oli suuri, vaikka perheessä oli suuria ongelmia. Tarun tapauksessa sosiaalityöntekijät eivät puolestaan olleet tietoisia välillä millään tavalla hänen

tilanteestaan, sillä hänen paperinsa olivat hukkuneet moniksi vuosiksi. Taru myös kertoi, että tavatessaan sosiaalityöntekijöitä, hän pelkäsi kertoa sosiaalityöntekijöille sijaisperheen tilanteesta. Nämä nuoret kertoivat lisäksi, että he olivat olleet sijaisperheessä asuessaan jokseenkin sulkeutuneita, eivätkä kyenneet puhumaan ongelmistaan juurikaan kenellekään. Vaikka sijaisperhehoidossa oli tämän tyyppin nuorten kohdalla paljon ongelmia, oli nuorten mielestä sijaisperhehoito kuitenkin oikea ratkaisu heidän elämässään.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sijaisperheissä eläneiden nuorten kokemukset saamastaan tuesta osoittautuivat aineistoni perusteella pääsääntöisesti positiivisiksi ja sijoitus oli kaikkien nuorten mielestä oikea ratkaisu heidän tilanteeseensa. Nuorille muodostunut perhenäkemys koostui usein sijaisisästä, -äidistä ja mahdollisista sisaruksista. Jaetun vanhemmuuden idea, jossa lapsi ja nuori kokisi vanhemmikseen ja perheekseen sekä biologiset ja sosiaaliset vanhemmat ei ollut siis kovin yleinen nuorten keskuudessa. Samankaltaisia tuloksia on esitetty myös muissa sijaisperhenuoria koskevissa tutkimuksissa (ks. Valkonen 1995; Laurila 1999, Niemi 2003). Tosin vaihteluakin perhekuvan suhteen esiintyi ja joskus siihen sisällytettiin niin biologinen vanhempi kuin myös samassa taloudessa asuvia sukulaisia. Tämänkaltainen laajempi perhekäsitys ei tänä päivänä poikkea kovin paljoa muista nykypäivän perheistä. Perhekäsitys on laajentunut mittavasti uusperheiden, yksihuoltajaperheiden sekä muiden perhemuodostelmien myötä. Tämän seurauksena yhä harvempi nuori näkee perheensä koostuvan pelkästään biologisista vanhemmistaan sekä biologisista sisaruksistaan. Monet saattavatkin katsoa perheeseensä kuuluvan biologisten vanhempien ja sisarusten lisäksi vanhempien mahdollisten uusien kumppaneiden, poika- tai tyttöystävien sekä esimerkiksi läheisten ystävien. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten perhemaailma olikin rakentunut pitkälti samoin periaattein kuin muiden biologisten vanhempien tai vanhemman kanssa varttuneiden nuorten perhekäsitykset.

Sijaisvanhemmat osoittautuivat haastatteluiden perusteella nuorille pääsääntöisesti tärkeimmiksi tuen lähteiksi niin aineellisen, toiminnallisen, emotionaalisen, henkisen sekä tiedollisen tuen saralla. Koska sijaisvanhemmat ovat ne aikuiset, jotka ovat mukana sijaislapsen arjessa eniten, voidaan sanoa, että sijaisvanhempien tuella tai tuen puutteella on merkittävä vaikutus sijaislapsen kokemuksiin saamastaan tuesta. Tämän tuen arvon korostaminen sijaisvanhemmille onkin erittäin tärkeää, jotta sijaisvanhemmat ymmärtäisivät tukensa merkityksen. Kaikki haastattelemani nuoret, jotka olivat kokeneet saaneensa riittävästi tukea, nimesivät sijaisvanhemmat sekä kasvattajikseen että tärkeimmiksi tukijoikseen. Erityisesti tytöillä korostui sijaisäidin emotionaalisen sekä tiedollisen tuen, kuten esimerkiksi ruuanlaiton ja käsitöiden opettamisen, merkitys etenkin vanhemmiksi tultuaan. Äidin tuen merkityksestä kertoo myös Tarun kertomus omasta elämästään sijaisperheessä. Taru kertoi jääneensä vaille sijaisäidin tukea ja turvaa. Erityisesti emotionaalisen tuen, kuten rakkauden ja kannustuksen, kokemukset olivat

jääneet Tarulta kokematta. Tämän myötä hän ei myöskään kokenut saaneensa tukea sijaisperheessä asuessaan, vaikka sijaisisään välit olivat Tarun kokemuksen mukaan lämpimät. Samaa johtopäätöstä äidin tuen tärkeydestä vahvistaa Jaanan kertomus. Jaana koki saaneensa sijaisperheessä ollessaan tukea ja apua, vaikka etenkin sijaisisään alkoholismi herätti Jaanassa katkeruutta. Sijaisäidin tuen tärkeyttä on korostettu myös Laurilan (1999) ja Niemen (2003) tutkimustuloksissa, kuten jo luvussa 2.4 toin esille.

Sijaisvanhempien antamalla tuella on siis suuri merkitys lapsille. Sijaisvanhempia olisikin tästä syystä hyvä tukea ja opastaa lapsen tukemisessa. Sijaisvanhemmille annetun tuen kautta sijaisvanhemmat osaisivat tukea ja auttaa sijaislapsiaan paremmin. Myös Ketola (2005, 141) muistuttaa, että kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet perhehoidon onnistumisen riippuvan pitkälti sijaisperheen ja -vanhempien saamasta tuesta. Perhehoidon onnistumisen vahvana edellytyksenä nähdäänkin usein muun muassa sijaisperheelle annettava vahva ammatillinen sekä riittävä taloudellinen tuki. Lisäksi sijaisvanhempien tulisi omata herkkyyttä lapsen tarpeiden huomioimiselle sekä kyötä yhteistyöhön lapsen biologisten vanhempien, sukulaisten ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sijaisvanhemman tulisi lisäksi kyötä arvioimaan avoimesti sijaisvanhemmuuttaan sekä antamaan lapselle positiivista palautetta. Sijaisvanhempien koulutukseen tulisikin siis panostaa paljon, sillä sitä kautta autetaan ja tuetaan myös lasta.

Kokemukset biologisista vanhemmista ja heidän vaikutuksestaan nuorten omaan elämään vaihtelivat erittäin paljon nuorten kertomuksissa. Säännölliset tapaamiset biologisten vanhempien kanssa sijaishuollon aikana vaikuttavat haastattelujen perusteella positiivisesti lapsen ja biologisen vanhemman suhteeseen. Useat tutkimukset (ks. Valkonen 1995, 52–53; Laurila 1999, 178, 195–196) ovat lisäksi todistaneet, että toimivat suhteet sijoitettujen lasten ja biologisten vanhempien välillä edistävät sijoitettujen lasten ja nuorten myönteistä kehitystä. Yhteydenpidon myötä nuoret tulevat vakuuttuneiksi biologisten vanhempien välittämisestä. Tapaamisia ei tulisi kuitenkaan pakottaa, vaan biologisten vanhempien tulisi haluta tapaamisia lastensa kanssa. Nuoret kertoivat biologisten vanhempien viime hetken esteistä, jotka johtivat tapaamisien peruuntumiseen ja tämän myötä lapsen pettymiseen biologisiin vanhempiinsa. Tämä puolestaan aiheuttaa nuorelle tarpeetonta mielipahaa, eikä edistä luottamuksellista suhdetta lapsen ja vanhemman välillä. Lisäksi osa nuorista kertoi arvostaneensa biologisten vanhempien kykyä antaa lapsiensa elää rauhassa omaa

elämäänsä. Nuoret eivät pysty elämään kahdessa perheessä samanaikaisesti, jolloin nuorelle on tärkeää, että biologiset vanhemmat antavat lapselle riittävästi tilaa kasvaa ja elää sijaisperheessä puuttumatta jokaiseen arjen asiaan. Myös Niemen (2003, 128) tutkimuksessa tuli esille nuoren vaikeus elää kahdessa perheessä samanaikaisesti, joka helposti sekoittaa lapsen ajatuksia ja elämää, eikä auta sopeutumista sijaisperheeseen.

Lapsen elämässä mukana olevilla aikuisilla on lisäksi suuri merkitys siinä, miten lapsi tulee käsitelleeksi sijaishuoltoa sekä siihen liittyviä asioita. Niemelä (2000, 106) toteaaakin, että aikuisten tulisi auttaa lasta asioiden käsittelyssä, vaikka lapsi ei oma-aloitteisesti niistä puhuisi. Lapsen elämässä olevien aikuisten tulee olla valmiina vastaamaan lapsen miksi-kysymyksiin sijaishuoltoa ja muita mahdollisia ongelmia koskevissa asioissa.

Sijaisvanhempien tarjoamaan tukeen verrattuna sisarus- ja ystävyysuhteet olivat tutkimukseni tulosten mukaan nuorille toissijaisia tuen lähteitä. Samassa perheessä asuvat vanhemmat sisarukset toimivat monesti nuoremmille sisaruksille avun ja tuen lähteenä. Kuten Minna toi esille, toisessa perheessä asuvat sisarukset unohtaa helposti, koska he eivät ole arjessa läsnä. Useat nuoret toivatkin esille, että samassa perheessä asuvat sijais- tai biologiset sisarukset ovat heille läheisempiä kuin muualla asuvat biologiset sisarukset. Tämä tulos poikkeaa suuresti Valkosen (1995, 95) tuloksista, joissa biologiset sisarukset nähtiin selvästi sijaissisaruksia läheisemmiksi. Sisarusten välisten suhteiden merkitys nuorille tuntuisi nousevan etenkin silloin, kun vanhempien antama tuki on vähäistä. Sisarussuhteiden lisäksi ystävyysuhteet ovat nuorille vertaistukea. Ystävyysuhteiden merkitys korostui etenkin tytöillä, joista useimmat kertoivat uskoutuvansa ystävilleen kaikista. Pojille ystävyysuhteet eivät vaikuttaisi olevan asioista puhumisen tarpeen kannalta niin merkityksellisiä kuin tytöille. Niemen (2003, 140) ja Ritala-Koskisen (2001, 174) tutkimustulokset tukevat myös läheisimpien ystävyysuhteiden tärkeyttä nuorten tyttöjen elämässä. Niemi tuo esille, että kavereussuhteet saattavat tarjota samaistumiskohteita sekä pysyviä sosiaalisia suhteita lapsille ja nuorille.

Perheenjäsenten ja muiden läheisten lisäksi myös sosiaalitoimella on suuri merkitys siihen, miten sijaisperheessä asunut lapsi kokee saaneensa tukea. Sosiaalitoimelta nuoret toivoivat ennen kaikkea joustavuutta eli tapaamisten tihentämistä tai harventamista nuoren tilanteen

ja tarpeiden mukaan. Pykäliden turhan tarkalla noudattamisella nuoret eivät nähneet mitään hyötyä. Nuoret toivoivatkin sosiaalitoimen näkevän heidät ennen kaikkea yksilöinä.

Tukitoimista haastatteluissa nousi useasti esille erityisesti vertaistuen tarve. Nuorelle voi olla usein helpompi puhua heitä painavista asioista samat kokemukset läpikäyneille lähes samanikäisille nuorille kuin sosiaalityöntekijöille tai vanhemmille. Sinut ry:n toiminnassa mukana olleet nuoret olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä yhdistyksen toimintaan ja sieltä saamaansa tukeen. Nuoret olivat tulleet tutuiksi Sinut ry:n toiminnan kanssa esimerkiksi vanhempien sisarusten kautta tai sattumalta. Nuoret, jotka eivät olleet olleet yhteydessä Sinut ry:n kanssa, kuuluivat monesti haastattelussa ensi kerran kyseisestä järjestöstä. Nuoret toivat esille, että tähän syynä ei ole vertaistuen tarpeettomuus, vaan se kuten Reijonenkin (2005, 17) toteaa, että nuoret ja heidän vanhempansa eivät itse osaa etsiä tai kysyä tarvitsemiaan tukipalveluita kuten vertaistukiryhmiä. Tämän asian parantamiseksi tarvittaisiinkin erityisesti riittävää tiedottamista saatavilla olevista tukitoimista, -palveluista ja -menetelmistä. Tukipalveluista tiedottaminen ei saisi jäädä vain järjestön sisäiseksi asiaksi, vaan tiedon levittämiseksi tarvittaisiinkin sosiaalitoimen yhteistyötä palveluita tarjoavien järjestöjen kanssa sekä myös enemmän järjestöjen välistä yhteistoimintaa.

Sosiaalitoimen kanssa tekemisissä oleminen herätti joissakin nuorissa häpeää ja muita negatiivisia tunteita. Nuoret kertoivat halunneensa olla pitkälti vain niin kuin muutkin lapset ja nuoret. Useat kyselyt tukevatkin Ketolan (2005, 142) mukaan tätä väitettä, sillä nuoret haluavat tulla nähdyiksi ensisijaisesti merkityksellisinä perheenjäseninä eivätkä niinkään sijaislapsina. Sosiaalityöntekijöiden tapaamisista tulisikin tehdä mahdollisimman luontevia kokemuksia sekä sijaislapsille että -vanhemmille. Monet nuoret toivat esille sijaisvanhempiansa kokevan sosiaalityöntekijöiden käynnit stressaavina peläten lapsen poisviemistä. Tämän myötä myös sijaislapsille saattoi välittyä sosiaalitoimesta ja sen työntekijöistä ”syynävä” kuva. Sijaisvanhempia olisikin hyvä rohkaista ajattelemaan sosiaalihuolto pikemmin tukijana kuin vastapuolena lasten kasvatustyössä. Tässä puolestaan auttaisi sijaisvanhempien sekä sosiaalitoimen hyvä ja vuorovaikutuksellinen yhteistyösuhde.

Sijaisperheen ja sosiaalitoimen suhteen positiivista kehitystä tukee myös samojen sosiaalityöntekijöiden pysyminen samassa perheessä. Nuoret, joilla sosiaalityöntekijä ei

ollut vaihtunut monestikaan, oli pääsääntöisesti positiivisempi suhtautuminen sosiaalitoimeen ja sosiaalityöntekijöihin. Lapsen olisi myös varmasti helpompi kertoa sosiaalityöntekijöille ongelmistaan sekä huolistaan, mikäli hän kokisi tuntevansa sosiaalityöntekijän hyvin. Tämä kertoo ennen kaikkea siitä, että luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen muodostaminen lapsen ja aikuisen välille vaatii erityisesti pitkäjänteisyyttä. Toki on muistettava, että sosiaalityöntekijöiden omat elämäntilanteet (esim. perheenisäykset, muutto toiselle paikkakunnalle, virkavapaa) ja työpaikkojen vaihdokset vaikuttavat pitkälti siihen, miksi sosiaalityöntekijät ovat usein sijaisperheissä vaihtuneet. Tähän ongelmaan ei olekaan helppoa ratkaisua. Möller (2004, 21) toteaa kuitenkin että lapsen ja vanhempien tunnetta kaiken alusta aloittamisesta uuden sosiaalityöntekijän kanssa voitaisiin vähentää sosiaalityöntekijöiden keskinäisen avoimuuden sekä samanlaisten työkäytäntöjen avulla. Näin voitaisiin varmistaa asiakkaan kokemus siitä, että prosessi jatkuu samoilla linjoilla ja pitkälti siitä, mihin se edellisellä tapaamisella jäi. Toisaalta lapsen saattaa joka tapauksessa olla vaikea luottaa heti uuteen ihmiseen. Tämän vuoksi lapselle tulisikin kertoa avoimesti asiat sosiaalityöntekijän vaihtumiseen taustalla eli miksi sosiaalityöntekijä vaihtui sekä kuinka kauan uusi sosiaalityöntekijä työskentelee tai ainakin uskoo työskentelevänsä hänen asiansa parissa.

Myös muissa lasta itseä koskevissa asioissa, sekä vanhempien että lastensuojelun työntekijöiden olisi tärkeää informoida lasta riittävästi (Keränen 2005, 83). Nuoret toivatkin kertomuksissaan esille, että he toivoivat sosiaalitoimelta erityisesti heidän itsensä kuulemistä. Nuori tulisi siis ottaa aktiiviseksi toimijaksi häntä koskeviin neuvotteluihin. Partanen (2005, 16–17) korostaakin tätä näkemystä toteamalla, että nuorta tulisi rohkaista ilmaisemaan mielipiteensä sekä tekemään itsenäisiä valintoja. Nuorelle tulisi antaa lisäksi kannustusta, rohkaisua sekä vastuuta, huomioiden kuitenkin nuoren kyvyt ja ikä. Liika vastuu liian varhaisessa iässä voi aiheuttaa nuorelle liikaa paineita. Nuoren tunteet sijaishuollosta saattavat olla ajoittain hyvinkin ristiriitaisia, eikä hän välttämättä aina itsekään tiedä, mikä olisi paras ratkaisu kulloiseenkin käsiteltävään asiaan. Nuorelle tulisikin selvittää, että vastuu häntä koskevista päätöksistä on aina aikuisilla, vaikka nuoren mielipiteet ja näkemykset otettaisiin huomioon.

Lopuksi on vielä tärkeää arvioida sijaisperhehoitoa ja sen näyttäytymistä nuorten kokemuksissa. Ensinnäkin nuorten kokemusten perusteella voi sanoa, että sijaisperhehoito

on lapsille useimmiten varsin erinomainen sijoitusmuoto. Lapsi pääsee elämään monesti niin sanotusti normaalia perhe-elämää ja saa samalla mallin, miten perhe toimii käytännössä. Lapsi saa samalla myös tukea ja turvaa, rakkautta ja välittämistä, joita hän ei ole biologisessa perheessä, perheen ongelmien vuoksi, välttämättä niin paljoa saanut. Muihin sijoitusmuotoihin verrattuna perhesijoitus on lisäksi erittäin kustannustehokas. Perhehoidon kustannukset ovat vain noin 20 % kunnallisen laitoshoidon kustannuksista. Vaikka perhehoidossa on paljon erinomaisia puolia, myös ongelmia ja kehitettävää löytyy. Kaksi haastattemistani nuorista oli kokenut sijaisperheessä eläessään sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa. Toinen heistä koki myös tullessa epätasa-arvoisesti kohdelluksi verrattuna perheen biologisiin lapsiin. Tällaisiin asioihin sosiaalitoimen ja sen työntekijöiden olisi pystyttävä puuttumaan kiireestä sekä resurssien vähäisyydestä huolimatta. Tarun ja Jaanan tapauksissa sosiaalitoimi ei kuitenkaan puuttunut heidän ongelmallisiin sijaisperhetilanteisiin. Tähän saattoi vaikuttaa välinpitämättömyys, kiire ja/tai tietämättömyys asiasta. Välinpitämättömyys saattaa johtua kiireestä, mutta myös muita syitä on. Sijaisperheen vaihtaminen on aina vaikeaa lapsen joutuessa sopeutumaan jälleen kerran uuteen perheeseen. Sijaisperheen vaihtaminen vie myös paljon aikaa ja rahaa. Tämän vuoksi sijaisperheen ongelmia saatetaan sosiaalitoimessa vähätellä ja uskotellaan, että tilanne paranee ajan kanssa. Toiseksi tietämättömyys sijaisperheen huonosta tilanteesta saattaa olla syynä siihen, että sijaislasten ja -perheiden ongelmiin ei puututa. Lapset eivät tällöin ole varmastikaan uskaltaneet kertoa sosiaalitoimelle ongelmistaan sijaisperheessä. Tähän auttaisi varmasti edellä jo esille tuomani sijaislapsen sekä sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen panostaminen pitkäjänteisesti. Tämän myötä lapsen olisi helpompaa kertoa ongelmistaan, eikä hänen tarvitsisi pelätä puhua sosiaalityöntekijälle, jos sosiaalityöntekijä olisi lapselle tuttu pitkän ajan takaa.

8 POHDINTA

Tutkimustehtävänä oli tuoda esille sijaisperheissä eläneiden nuorten kokemuksia saamastaan tuesta. Haastatteluissa tuen kokemukset näyttäytyivät nuorten kertomuksissa monimuotoisina. Pyrin tuomaan nuorten oman äänen mahdollisimman elävästi kuuluviin. Tässä tehtävässä onnistuin käyttämällä nuorten omia sanoja ja lauseita kirjoittamani tekstin joukossa. Kertomusten kautta nuorista muotoutuu varmastikin jokaiselle lukijalla omanlaisensa kuva. Samalla tavalla myös minulle on tätä tutkimusta tehdessäni rakentunut kuva, joka on varmasti välittynyt tekstiin. Täytyy muistaa, että tämä tutkimus on tutkijan itsensä näköinen teos. Joku toinen olisi saattanut saada erilaisia kokemuksia irti samankaltaisesta tutkimusaiheesta ja -aineistosta. Toin kuitenkin esille ne asiat nuorten kertomuksista, jotka tuntuivat tärkeiltä tutkimuskysymykset huomioiden.

Käyttämäni tutkimusmenetelmät sopivat hyvin tämänkaltaiseen tutkimuksenasetteluun. Haastattelun avulla nuoret pystyivät omin sanoin kertomaan kokemuksistaan ja elämästään sijaisperheessä. Kvantitatiivisella aineistolla nuorten henkilökohtaiset kertomukset ja kokemukset olisivat pahimmassa tapauksessa hukkuneet keskiarvojen ja tilastojen alle. Tässä tapauksessa yhden nuoren ääni olisi jäänyt suunnattoman pieneksi. Toki tulosten yleistettävyyden olisi kvantitatiivisessa aineistossa ollut parempi kuin omassa kymmenen haastattelun aineistossani. Kymmenen haastattelua ei vielä kerro paljoa kaikkien sijaisperheessä eläneiden lasten ja nuorten kokemuksista. Tämän tutkimuksen kautta tiedetään kuitenkin enemmän sijaisperhenuorten kokemuksista ja mahdollisista ongelmakohtista heidän elämässään, joiden ratkaisemiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Tutkimusprosessin kuluessa mieleeni nousi muutamia pohtimisen arvoisia kysymyksiä. Ensinnäkin on mietittävä, ketkä nuoret eivät halunneet osallistua tutkimukseeni Pelastakaa Lapset ry:n kautta lähetetystä kirjeestä (Liite 2) huolimatta. On tärkeää miettiä, miksi he eivät halunneet osallistua tutkimukseeni ja minkälaisia heidän kokemuksensa tuesta sijaishuollon aikana olisivat saattaneet olla. Heidän kokemuksensa ja osallistumattomuuden pohtiminen on tärkeää, koska sen kautta pystymme pohtimaan, minkälaiset kokemukset saattoivat jäädä tutkimusaineistoni ulkopuolelle.

Nuorten, jotka eivät halunneet osallistua tutkimukseeni, kokemukset sijaishuollosta ja sen aikaisesta tuesta saattoivat ensinnäkin olla niin negatiivisia, että nuoret eivät halunneet enää muistella kyseisiä kokemuksia. He pikemminkin pyrkivät unohtamaan sijaishuollon aikaiset tapahtumat, eikä tutkimukseeni osallistuminen olisi auttanut heitä tässä tehtävässä. Toisaalta kokemukset saattoivat olla myös niin ”tavallisia”, että nuoret kokivat kertomustensa olevan merkityksettömiä tutkimukseni kannalta. Tähän joukkoon kuuluvat nuoret ovat luultavimmin pystyneet elämään sijaisperheessä pitkälti samankaltaista elämää kuin valtaosa muistakin lapsista. Tätä näkemystä tukee myös haastattelemieni nuorten kertomukset. Monet tutkimusjoukon nuorista kertoivat aluksi epäilleensä, onko heidän kertomuksillaan minkäänlaista hyötyä tutkimukselleni. Haluan kuitenkin korostaa, että kaikenlaiset kertomukset ja kokemukset olivat erittäin tervetulleita tutkimusaineistooni. Jokainen kertomus kertoi oman arvokkaan tarinansa rakentuen haastateltavien omista henkilökohtaisista kokemuksista. Saattoi myös olla, että osallistumatta jättäneet nuoret eivät vain yksinkertaisesti olleet kiinnostuneita tutkimusaiheesta.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten sukupuolijakaumaa on myös hieman pohdittava, sillä sukupuolijakauma oli tutkimuksessani varsin suuri. Poikia haastateltavista oli kolme, kun taas tyttöjä oli seitsemän. Poikien haluttomuuteen osallistua tutkimukseeni saattoi vaikuttaa poikiin usein liitetty taipumus olla puhumatta asioista niin paljon kuin tytöt. Tytöille herkistä asioista puhuminen ja asioiden käsittely puhumalla saattaa olla helpompaa, etenkin kun haastattelijana on nuori nainen. Nuoret miehet saattoivat vierastaa myös vaikeista asioista puhumista lähes samanikäisen nuoren naisen kanssa. En kuitenkaan pidä sukupuolijakaumaa tutkimukseni analyysin kannalta tai tulosten näkökulmasta ongelmana, sillä vertailun tyttöjen ja poikien välillä jätin tutkimuksessani varsin vähäiseksi. Pojat, jotka osallistuivat tutkimukseeni, olivat hyvin aktiivisia kertomaan kokemuksistaan ja elämästään sijaishuollossa.

Syvennyttyäni tutkimusaiheeseen tarkemmin, heräsi minulla myös kiinnostus mahdollisiin tuleviin tutkimusaiheisiin. Samankaltaisen tutkimuksen voisikin toteuttaa pienempien lasten keskuudessa, jolloin saataisiin selville lasten sijaishuollon aikaiset tuntemukset tuesta. Olisi mielenkiintoista pohtia, miten lapset kokevat sijaishuollon ja elämäntilanteensa ollessaan leikki-ikäisiä. Tällä tavalla tutkittavaksi tulisivat ne tunteet ja kokemukset, jotka ovat juuri pienen lapsen elämässä sillä hetkellä vallalla. Tämänkaltaisen

tutkimuksen toteuttaminen olisi tärkeää myös sikäli, että alle 8-vuotiaiden lasten kokemuksia ja näkökumia on sijaishuoltoon liittyen tutkittu varsin vähän (ks. Winter 2006, 60).

LÄHTEET

Bardy, Marjatta (2001) Pikkulasten sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY, 47–81.

Brannen, Julia & Heptinstall Ellen & Bhopal Kalwant (2000) Connecting children. Care and Family Life in Later Childhood. London: RoutledgeFalmer.

Cassel, John (1976) The Contribution of the Social Environment to Host Resistance. American Journal of Epidemiology 104, 107–123.

Coles, Robert (1989) The call of stories: teaching and the moral imagination. Boston: Houghton Mifflin.

Commission N.B.A. (2001) Ethical and Policy Issues in Research Involving Human Participants. Summary. Bethesda: The National Bioethics Advisory Commission. (Saatavilla www-muodossa [viitattu 14.1.2008]: <http://bioethics.georgetown.edu/nbac/human/oversumm.html>)

Eronen Tuija (2007) Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. Sosiaalialan kehittämishanke. Lastensuojelun kehittämisohjelma. (Saatavilla www-muodossa [viitattu 26.12.2007]: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/2f272051-7b88-4b1c-b0b6-55b1c3beee3e/2000-luvulla%20julkaistu%20lastensuojelututkimus%2007.pdf>)

Eräsaari, Leena (1991) Yksilöllistävä sosiaalityö. Historian tarkastelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia A7.

Eskola, Jari & Suoranta Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I - Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 24–42.

Flick, Uwe (1998) *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen, Maritta (2006) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Juva: PS-Kustannus.

Franklin, Bob (1995) *Handbook of children's rights: Comparative Policy and Practice*. London: Routledge.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Toimituksia 702*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2002) *Pahasta kirjoittaminen*. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisen ja auttamistyön varjojen välillä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 127–141.

Heino, Tarja (1999) *Lastensuojelun trendit*. Teoksessa Päivi Virtanen (toim.) *Verkostoituva asiakastyö*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy & Lastensuojelun Keskusliitto, 9–32.

Heino, Tarja (2005) *Lapsen tieto tutkimuksessa ja käytännössä*. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huonosuorituksen tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 195–221.

Hirsjärvi, Sirkka (1981) *Aspects of consciousness in child rearing*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 43. University of Jyväskylä.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1982) *Teemahaastattelu*. Seitsemäs painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Tammi.

Hämäläinen, Kati (2005) ”Että äiti olis elossa ja iskä ois raitis ja me voitais asua siellä kotona”. Perhehoitoon sijoitettujen lasten kokemuksia ja ajatuksia perhehoidosta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.

James, Allison & Prout, Alan (1997) Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Study of Childhood. London: Falmer Press.

Johnson, Penny R. & Yoken, Carol & Voss, Ron (1995) Family foster care placement: The child's perspective. *Child Welfare* 74(5), 959–974.

Joseph, Yvonne (1997) Child protection rights: can an international declaration be an effective instrument for protecting children? Teoksessa Christopher Cloke & Murray Davies (toim.) *Participation and Empowerment in Child Protection*. Chichester: John Wiley & Sons, 1–18.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola Ilkka (1999) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Juva: WSOY.

Karlsson, Liisa (2005) Lapset tiedon ja kulttuurin tuottajina. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 173–194.

Keränen, Saara (2005) Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana. Teoksessa Virve Hongisto, Paula Laaksonen & Tuija Maijanen (toim.) ”Voi kun se olis meillä sata päivää!” Pelakuu – tehostetun tukiperhetyön -projekti. Loppuraportti. Helsinki: Pelastakaa Lapset, 69–85.

Ketola, Jari (2005) Sijaisperhetoiminnan suunnitelmallinen organisointi ja sijaisperheiden tukeminen. Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kempainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 125–142.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (2002) ”...vaikka elämä oli välillä jo tosi kunnossa”. Huostaanottokriisin selvittely -projektin loppuraportti. Espoo: SOS-Lapsikylä ry.

Korhonen, Merja (1999) Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Raportteja 8/1991. Helsinki: Sosiaali- ja Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Kuronen, Marjo (1993) Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä. Tutkimuksia 35. Helsinki: Stakes.

Kuure, Tapio & Vuori Mika & Gissler Mika (2002) Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen -siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes.

Kuusikko-työryhmän lasten sijaishuollon asiantuntijaryhmä, kirjoittanut Kumpulainen Aila (2006) Kuuden suurimman kaupungin lasten sijaishuollon palvelujen ja kustannusten vertailu 2005. Helsingin sosiaalivirasto. (Saatavilla www-muodossa [viitattu 22.1.2008]: http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_FILES/LST2005.pdf)

Känkänen Päivi & Laaksonen Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. (Saatavilla www-muodossa [viitattu 21.1.2008]: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>)

Laitinen Merja & Uusitalo Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 15(4), 316–332.

Larson, Reed & Richards, Maryse (1994) *Divergent realities: The emotional lives of mothers, fathers, and adolescents*. New York: Basic Books.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Laurila, Anja (1999) *Toinen mahdollisuus: pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio*. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 701.

Lee, Raymond M. & Renzetti Claire M. (1993) *The Problems of Researching sensitive Topics: An overview and Introduction*. Teoksessa Claire M. Renzetti & Raymond M. Lee (toim.) *Researching sensitive topics*. London: Sage, 3–13.

Mäkelä, Klaus (2005) *Sosiaalitutkimuksen eettinen sääätely*. Teoksessa *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset*. Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes, 7–18.

Möller, Sointu (2004) *Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa*. Opas ja käsikirjat 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Neale, Bren (2004) *Introduction: Young Children's Citizenship*. Teoksessa Bren Neale (toim.) *Young Children's Citizenship. Ideas into Practice*. York: Joseph Rowntree Foundation, 6–18.

Niemelä, Hilikka (2000) *Koti SOS-lapsikylässä. Uusi mahdollisuus*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Niemelä, Hilikka (2005) *Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni?* Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kempainen (toim.) *Oljista, risuista ja*

tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 57–78.

Niemi, Heli (2003) Mihin kuulun, kuka olen? Koti, ihmissuhteet ja identiteetti perhehoidossa kasvaneen nuoren aikuisen äidin elämäkertomuksessa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 44. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Nurmi, Kirsi (2000) Lapsena sijaiskodissa – sijaiskodissa asuvien lasten resursseja etsimässä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.

Nylund, Marianne (2004) Sosiaalisten verkostojen tutkimus ja sosiaalityön käytännöt. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 12(2), 184–199.

Oranen, Mikko (2007) Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeen raportti. (Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) [viitattu 26.1.2008]: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuus-raportti%20Oranen.pdf>)

Partanen, Irmeli (2005) Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kempainen (toim.) Oljista, risuista ja tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 7–30.

Pinkerton, John & Dolan Pat (2007) Family support, social capital, resilience and adolescent coping. *Child and Family Social Work* 12, 219–228.

Pohjola, Anneli (1999) Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Päivi Virtanen (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä Oy & Lastensuojelun Keskusliitto, 110–128.

Puustinen-Korhonen, Aila (1994) Lapsen kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 4–20.

Pösö, Tarja (1997) Lastensuojelu – uudet teemat, vanhat kysymykset. Riitta Viialainen & Maisa Maaniittu (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Raportteja 213. Helsinki: Stakes, 145–160.

Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.

Rantalaiho Minna (2003) Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 202–229.

Rautio, Paula (2004) ”Kyllä se varmaan silleen välittää...” Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Helsinki: Pelastakaa Lapset.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisu D38. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.

Reijonen, Mikko (2005) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Repo, Katja (2003) Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 64–85.

Rönkä, Anna & Poikkeus, Anna-Maija & Viheräkoski, Johanna (2002) Seiskalta kasille – nuoret ja vanhemmat muutoksessa. Teoksessa Tapio Kuure, Mika Vuori & Mika Gissler (toim.) Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen -siirtymävaiheen tarkastelua.

Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes, 95–105.

Scannapieco, Maria & Connell-Carrick, Kelli & Painter Kirstin (2007) In Their Own Words: Challenges Facing Youth Aging Out of Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal* 24(5), 423–435.

Seikkula, Jaakko (1996) Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sinkkonen, Jari (2001) Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Stakes (2006) Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2007. Tilastotiedote 13/2007. (Saatavilla [www-muodossa](http://www.stakes.fi) [viitattu 12.2.2008]: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2007/Tt13_07.pdf)

Sutinen, Päivi (2005) Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Taskinen, Sirpa (2006) Lastensuojelupalvelut ja niiden toimivuus. Valtiontilintarkastajien vuoden 2006 kertomuksen valmistelu. Selvityspyyntö 595/2005. Stakes. (Saatavilla [www-muodossa](http://www.stakes.fi) [viitattu 27.1.2008]: <http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/04EE131E-6191-4B76-84AF-AD25099B723A/0/060215.pdf>)

Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Whiting, Jason B. (2000) The view from down here: Foster children's stories. *Child & Youth Care Forum* 29(2), 79–95.

Whiting, Jason B. & Lee, Robert E. (2003) Voices from the System: A Qualitative Study of Foster Children's Stories. *Family Relations* 52, 288–295.

Winter, Karen (2006) Widening our knowledge concerning young looked after children: the case for research using sociological models of childhood. *Child and Family Social Work* 11, 55–64.

Internetlähteet

Perhehoitoliitto ry: <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/2.htm> [viitattu 6.12.2007].

Sijaisvanhemmaksi.fi: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/kysyttya/kysyttya.html> [viitattu 22.12.2008]

LIITTEET

LIITE 1: Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuslupa

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Marja-Riitta Saarela

33500 Tampere

Tutkimuslupa

Pelastakaa Lapset ry on myöntänyt tutkimusluvan Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikkaa opiskelevalle Marja-Riitta Saarelalle Pro Gradu –tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuksen työnimenä on Perhehoitoon sijoitettujen nuorten tukeminen.

Tutkimuksen ydinkysymys on sijoitettujen nuorten kokemukset samaaastaan sosiaalisesta tuesta. Tavoitteena on haastatella 20-30 –vuotiaita nuoria aikuisia, jotka ovat olleet perhehoidossa. Haastatteluaineiston käsittelyssä tullaan käyttämään teemoittelua, joissa on tarkoituksena nostaa aineistosta esiin tiettyjä tärkeitä pidettyjä tema-alueita.

Haastateltavat nuoret, 10-15 henkilöä, pyritään löytämään Pelastakaa Lapset ry:n kautta, josta myös lähetetään kirjeet haastattelupyynnöstä.

Tutkimuslupa edellyttää, että saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti, eivätkä yksittäiset perheet tai henkilöt ole tunnistettavissa tutkimuksessa.

Tutkimus raportoidaan ja luovutetaan Pelastakaa Lapset ry:n käyttöön.

Helsingissä 09.08.2007

PELASTAKAA LAPSET ry

Pirkko Saartio
johtaja, lastensuojelupalvelut

Petri Tammisto
talousjohtaja

LIITE 2: Haastattelupyyntökirje

Hyvä Vastaanottaja.

Teen Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielmaani, jonka aiheena on perhehoitoon sijoitettujen nuorten tukeminen. Tutkielmaani ohjaavat professori Risto Heiskala ja ma. erikoistutkija Marjo Kuronen Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella. Toteutan tutkimukseni yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Nämä kirjeet lähetetään sellaisille nuorille, jotka ovat aikanaan asuneet Pelastakaa Lasten sijaisperheissä.

Kuulut tutkimuksen viiteryhmään ja toivoisin, että olisit halukas yhteistyöhön tämän asian tiimoilta. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda apua mahdollisesti tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa perhehoidossa eläville nuorille ja ottaa selvää, minkälaista tukea nuoret itse kaipaavat ja pitävät tärkeänä. Tarkoitukseni on haastatella lapsena tai nuorena sijaisperheessä eläneitä. Haastattelu on täysin luottamuksellinen. Haastattelut ovat vain minun käytössäni ja hävitän ne sen jälkeen kun tutkielma on valmistunut. Tutkielmassa tulokset esitetään niin, ettei haastateltavien henkilöllisyys paljastu ja heille annetaan keksityt nimet. Sinun ei myöskään tarvitse kertoa mitään, mitä et itse halua. Haastattelu kestää noin 1-2 tuntia.

Tässä vaiheessa en vielä tiedä nimeäsi, joten jos haluat osallistua tutkimukseen, ota yhteyttä 26.10.2007 mennessä minuun tai Pelastakaa Lapset ry:n Paula Marjomahan, joka välittää yhteystietosi minulle. Kerron myös mielelläni lisää tutkimuksestani. Haastatteluun osallistuvat saavat palkkioksi osallistumisestaan elokuva lipun.

Terveisin

Marja Saarela ja Paula Marjomaa

LIITE 3: Haastattelurunko

Elämäntilanne

- Mitä teet tällä hetkellä? (opiskeletko/ työssä/ työtön)
- Mitä/Missä olet opiskellut? / Koulutus
- Miten asut tällä hetkellä (yksin/parisuhteessa/vanhempien luona)?
- keitä perheeseesi kuuluu?
- tämänhetkinen elämäntilanne?
- terveystila? (Fyysinen ja psyykinen)
- huostaanottoikä?
- syyt huostaanottoon/sijoitukseen?

Biologinen perhe

- Keitä lapsuuden perheeseesi kuului?
- Muistatko millaista perheessänne oli ennen huostaanottoa?
- Kuvaile huostaanoton aikaista suhdettasi biologisiin vanhempiisi?
- Mikä teidän suhteessanne oli silloin huonoa/ hyvää?
- Kuvaile nykyistä suhdettasi biologisiin vanhempiisi?
- Kuvaile suhdettasi sisaruksiisi?
- Keneen pystyit tukeutumaan perheessänne?
- Keneltä sait eniten tukea/apua tarvittaessa?

Sijaisperhe

- Kuinka kauan asuit sijaisperheessä?
- sijaisperheen jäsenet?
- Kuinka monessa eri sijaisperheessä asuit?
- Kuvaile huostaanoton aikaista suhdettasi sijaisvanhempiisi?
- Mikä teidän suhteessanne oli silloin huonoa/ hyvää?
- Entä millainen on suhteesi sijaisvanhempiisi?
- Kuvaile huostaanoton aikaista suhdettasi sisaruksiisi?
- Kuvaile nykyistä suhdettasi sisaruksiisi?

Muut Ihmissuhteet

- Tekemisissä lähisukulaisten esim. isovanhempien, tätien, ja setien kanssa?
- Muuttuiko suhteesi lähisukulaisiin huostaanoton jälkeen?

- Oliko sinulla nuoruudessasi ystäviä, joille pystyit puhumaan?
- Mitä teitte yleensä yhdessä ystävien kanssa?
- Miten koit ystävyyssuhteiden vaikuttaneen elämääsi?
- Kuvaile huostaanoton aikaista suhdettasi lähimpiin ystäviisi?
- Viihdyitkö koulussa? suhteet tärkeisiin opettajiin?

Materiaalinen tuki

- saitko viikkorahaa/oliko omaa rahaa sijoituksen aikana?
- osallisuus päätöksiin?
- oliko sinulla harrastuksia?

Tuen saanti

- Missä asioissa tarvitsit tukea nuoruudessasi?
- Missä asioissa sait tukea nuoruudessasi?
- Keneltä/ Keiltä sait tukea?
- Millaista tukea sait heiltä?
- Millaista merkitystä saamallasi tuella/avulla oli?
- Kenelle pystyit kertomaan ongelmistasi?
- Kuka oli ensisijainen tukijasi?
- Millaista tukea sait sosiaalihuollosta?
- Jäikö mielestäsi jotakin puuttumaan?
- millainen on mielestäsi hyvä sosiaalityöntekijä?
- millainen sosiaalityöntekijä ei saisi olla?
- Ketkä vaikuttivat elämääsi positiivisesti sijaishuollon aikana?
- Ketkä vaikuttivat elämääsi negatiivisesti sijaishuollon aikana?
- Kenen sanoisit olevan kasvattajasi?
- Olisiko sinulla ideoita tuen järjestämiseksi?

Lopuksi

- Arvioi, miten sinulla yleisesti ottaen menee.
- Miten koet huostaanoton vaikuttaneen elämääsi näin jälkikäteen ajateltuna?
- Mitä huostaanotossa oli mielestäsi hyvää/ huonoa?
- Mitä toivot tulevaisuudelta, millaisia tavoitteita sinulla on?
- Onko vielä sellaisia asioita, joita haluaisit kertoa itsestäsi minulle?